

Luceafărul

SALA
DE
LECTURA

Săptăminal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • Miercuri, 12 februarie 1992

4 (103)

Sub semnul nepotrivirii

impresia pe care ne-au lăsat-o sondajele de stradă ale Televiziunii în timpul campaniei pentru alegerile din 9 februarie a fost aceea că foarte puțini cetățeni au certitudini politice și că, în general, nimeni nu are încredere în nimeni, de unde și starea de lehamite ce pare să cuprindă tot mai multă lume, tocmai acum când totul — de la situația economică a țării la realitatea vieții fiecărui om — reclamă prezență, implicare, opțiune. Ne-am tot întrebat asupra cauzelor acestei apatii generalizate și, între alte ipoteze sau alături de ele, am întrezărit una care, deși orbitor de „la vedere” ori poate chiar de aceea, n-a fost adusă în discuție. E vorba de nepotrivirea frapantă dintre **persoană și program** în marea majoritate a intervențiilor din campania electorală. Persoana, recte candidatul cu biografia, comportamentul, gândirea și vorbirea lui și programul, adică suma de intenții diverse racordată la o linie politică unitară. Și s-a putut vedea o dublă nepotrivire: pe de o parte, a persoanei la program, nepotrivirea propriu-zisă, a cărei exprimare fabulistică ar fi lupul care susține emanciparea oilor, iar, pe de altă parte, nepotrivirea persoanei și programului la realitate. Cazul dintii e al demagogilor și ipocriților, al doilea e al proștilor (comici sau groțești, involuntar desigur) și al turmentaților (exaltați sau adormiți, după temperament). Dacă pentru cazul din urmă nu sînt motive serioase de temere, întrucît proștia ca și turmentarea sînt greu de confundat, ele avînd obiceiul să iasă ca untdelemnul la suprafață, în ce privește demagogia și ipocrizia lu-

crurile sînt mai complicate pentru că acestea se arată, cel puțin în prima instanță, ca aparente înșelătoare iar nu ca esențe sigure. De aceea cetățeanul, în fața lor, adoptă indeobște o atitudine rezervată, ambiguă, nici nu le respinge ferm — de motiv că se poate înșela — dar nici nu le acceptă clar — pe același motiv. Oricum această ambiguitate e tot o formă de neîncredere și conduce, indeobște, tot la apatie și absenteism. Privind campania electorală pe micul ecran — pentru că, practic, numai acolo s-a desfășurat cît de cît — am avut nu puține ocazii să ne amuzăm de umorul involuntar al unora, de exaltarea stupidă a altora, după cum am avut nu puține ocazii să receptăm ca demagogice sau ipocrite discursurile potențialilor funcționari publici. Din păcate, în întîmpinarea dublei nepotriviri remarcate de-a lungul recente campanii electorale, noi, cetățenii de rînd, am venit cu propria noastră nesiguranță lăuntrică, efect al întîrzierii acelei „revoluții interioare” care ar fi trebuit să însoțească pas cu pas revoluția politică și reforma economică. Iar întîlnirea dintre nesiguranța de sine a alegătorului și neîncrederea în candidați sporește și ea starea de lehamite. Într-un atare sens, mai bine zis și într-un atare sens, alegerile locale (ale căror rezultat și al căror coeficient de participare nu le cunoaștem încă) reprezintă un test pentru alegerile generale din primăvară. Un test al validării efectelor nepotrivirii de care vorbeam și, prin asta, al măsurii trezirii noastre.

„L”

Număr ilustrat cu sculpturi de ION VLAD

Tragedie africană

**Am văzut din nou rinoceri
în țara mea africană
sfișiată de lupte tribale**

**mestecau nu rizomi nici dulcea banană
ci nervul crud al orbitelor tale**

**am vrut să le vorbesc
mi-arătară copita
am vrut să le cînt
mă-mpunseră în piept
la ora cînd prin sate
se-aromește pita
lăsară ogorul nostru deșert**

**îi văd și acum, în somn,
stăpîni peste-a mea frică
gonind în turme dinspre neagra pădure
nu există nici cînt, nici cer, nu există nimica
ci doar spiritul sîngerind sub secure.**

Dan Cristea
Iowa City
13 iunie 1990

ANDRÉ COMPTE-SPONVILLE

LABIRINTURILE POLITICII

semn

A trecut starea de grație

Cind cu naivitate în primele zile de după Revoluția furată sau de două pucul revoluționar d.n decembrie 1989, scriam că tot ce vedeam, mai ales la televizor căci cu el ne minteam ar putea purta numele unui gen de spectacol popular „teatrul de hotomani” nici măcar nu bănuiam pe ce culmi ale „perfectiunii” se poate ajunge în această direcție. Cert era că, atunci vedeai zi de zi la televizor sute de înși mai mult sau mai puțin celebri în vreau fel măturisindu-ne — cu lacrimi în ochi unii — cit au suferit su) Ceaușescu și cit au așteptat ei clipa eliberării și în ce fel și chi o resimt. Da, da, o resimt. Oamenii care voiajaseră de cind multumii nu-i era permis oameni care trăiseră în lux de cind la o astfel de viață aveau dreptul doar favoriti regimului, o drasle ale „vechiiului” regim se perindau prin fața camerei de luat vederi, intoxicându-se cu declarațiile lor mincinoase. Ei erau cei curajoși, căci majoritatea securiștilor și activiștilor și colaboraștilor stăteau încă ascunși, unii fugiti de pe la casele lor chiar, așteptând o dreaptă pedeapsă. Era o clipă de grație care s-a pierdut cind și cei mai alterați sufleteste indivizi din această țară începeau să înțeleagă fie și într-un mod rudimentar că a venit vremea pedepselor sau a răsplăților, dacă preferați. Rudimentar pentru că nu știu dacă ei aveau chiar conștiința faptelor pe care le săvîrșiseră ori era pur și simplu vorba de o judecată mecanică: ori noi pe ei, ori ei pe noi (și pedepsim)... Începuse chiar să existe și o urmă de pertinentță în oameni de la care nu te-ai fi așteptat: niște Dumitru Popescu și-aj lui, veniți să adere la ceea ce credeau sau știau ei că se întimpla și opriți să apară pe micul ecran. Da, e-

rau vremuri de grație, care au trecut cu maximă iuteală. (Pe locomotivele din copilăria mea scria încă: „luteala maximă — 50 km”. Dar și locomotivele s-au perfecționat). Acum cei respinși la televiziune scriu în gazete, dacă nu sunt și proprietarii lor, în timp ce alții primiti să se mărturisesc, au ajuns orice numai ce trebuie nu. Teatrul de hotomani formă populară de teatru românesc, pe care l-am văzut menționat ultima oară într-o scoală din Oltenia s-a perfecționat atât de sigur și-atât de tare încît mulțora li se pare că nu mai e nimic de făcut. Cele mai sfruntate minciuni sint aruncate sore noi ca niște bombe bombe cu fecale de către aceiași oameni care o făceau și înainte. Minciuna este apoi piinea, dar și cutitul, tuturor acelor care trebuie să-și refacă biografiile și averile. Acele zile de grație de la sfîrșitul anului 1989, cind minciuna avea încă o aparență dezinteresată s-au dus. Au lesit din scorburi și vizuine toți securiștii, toți activiștii, și-au reluat impertinența și posturile, camuflate de data aceasta, și în noul „teatru de hotomani” se joacă o farsă tragică, la care suntem martori cu toții. De la președintele țării și pînă la președintele blocului s-a întins o mare de minciună, de ticăloșie, în care se simț ca pești în apă aceleasi vechi inubliabile lichele. Am crezut o clipă că se poate face ceva cu ele, cu ei prin apeluri. Nu, doamnelor și domnilor cu apeluri nu se mai poate face nimic. Niciodată, de-acum înainte, nu se va mai putea. Trebuie ceva mai consistent, mai esențial. Ar trebui să fim mai hotărîți, dar nu cred că se poate. Incă.

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

Pufuleți de plop sfinți, postcomuniști

Sunt răvășit, ne merge rău. Nu sunt inspirat. Cu siguranță, corespundențele dintre ritmurile personale, atât de specifice și ritmurile Universului au influențat (influențează și vor influența) evenimentele dramatice post-revoluționare din România: că prea au moț toate cele rele, colective, cînd se întimplă! După Revoluție reușind să ne pierdem și umorul...

Apropo! Că nu degeaba, vorba ceea, însuși Nostradamus a băgat în seamă de acum aproape cinci secole prăvădita noastră de țară în prezicerile sale pentru acest sfîrșit de mileniu: România are un destin „original”. Ion Iliescu e o unealtă trecătoare a destinului ei („democrația sa originală” promisă e chiar legenda care se scrie singură)...

Bat cimpii? Ne lăsăm furiați de emoțiile „conjuncturilor de moment, cotidiene”, reinnoite și uităm de nedreptățile nerezolvate de ieri: și așa se închide un cerc vicios din care ziua-demiine-cea-plină-de-speranță se exclude, fără sens... La naiba! În numărul trecut al Luceafărului vă relatam de calvarul „golanilor” Pieței Universității (protestatari de zi și noapte din 22 aprilie pînă la 13 iunie 1990), arestați în modul cel mai aberant cu puțință de „mineri” în 14—15 iunie 1990, ridicăți din stradă sau de acasă, triați cu sutele, „indicați” ca atare de militari sau polițai și ținuți în pușcări politice, ilegal! Cîți vor fi fost ținuți... Pînă la 15 aprilie 1991, cînd s-a pronunțat sentința în procesul celor 29 de „legionari” ai Pieței Universității, 11 din ei fiind achitați... Vă dați seama, 11 din cei 29 au fost achitați, de ar fi să mă refer azi numai la ei, după ce au făcut degeaba zece luni de pușcărie! Pușcări politice de dragul cui? Într-un pretins stat de drept post-revoluționar, de care ne place să facem, altfel, atîta caz: zece luni în care nefericitele victime ale noii democrații neocomuniste și-au pierdut drepturile civile, sănătatea, familia, casa, locurile de muncă sau anii de studii, au fost bătuti crunt, umiliți, violați, călcați în picioare! Zece luni de înjosire inutilă: pentru ce? Pentru că instinctul lor de manifestații anti-comuniști pașnici a fost mai ghinionist decît al altora, asemenea lor, ce n-au fost atunci arestați? Unsprezece protestatari nevinovați, achitați, ce n-au pri-

mit, între timp, nici o despăgubire pentru aceste zece luni de pușcărie politică degradantă, protestatari ce au redescoperit gustul grețos al libertății bravi supraviețuitori ai noului gulag românesc?

Vai, cît vă plictisesc, de fapt și pe dumneavoastră, puținii mei cititori! aceste reveniri interminabile la „13—15 iunie 1990”, nu? Îmi pare rău: eu unul, încerc să fiu în măsură să vă revelez pînă la capăt povestea „golanilor” Pieței Universității... A... să revelez măcar povestea „golanilor” mei o pereche...

Vă amintiți de „golanii” mei: arestați în dimineața de 14 iunie 1990, nevinovați și ei, pentru zece de zile la rînd tineri — ce aveau să se cunoască în beciuri la Circa 12 de Poliție și la 10 mai 1991 să se căsătorească la primărie, urmînd ca nunta religioasă să aibă loc pe 19 mai 1991, cu mine pus drept naș, pe neașteptate, era într-o duminică însoțită...

Duminică, 19 mai așadar: cînd eram așteptați cu mirii—„golanii” la biserică păstorită de preotul („golan” al Pieței Universității și sfinția sa) C. Voicescu pe stradă Sapienței, strada aceea ce le bră din strămoși, stradă făcută praf de șantierele sistematizărilor ultracentrale ceaușiste părăsite acum, stradă abia descoperită de taximetristii asaltați de nuntașii—„golanii”. Unde rămăsesem?

Vă să zică... Dați jos din taximetre pe strada Sapienței lîngă biserica ieșită la cale, incuată cu lanțuri, Biserica Mihai Vodă, strămutată aici, în spatele blocurilor, de antihriștii comuniști priști „translație”, să nu strice peisajul Casei Poporului, ne apropiem de biserică întîmidați — Biserica Mihai Vodă e de nerecunoscut, o mai fi sălășluind în ea Duhul Sfînt? „Duhul Sfînt”... Aerul afara era sufocat, în jurul bisericii, de pufuleți de plopi, spori, achene, flori de plop: strănutam și ne suflam nasul, ne scărpinam nările, ce-or fi cu atîția pufuleți pe aici? Mi se părea? Pufuleți mici țesături de vată, o grămadă, țesau pe unul din vitraliile sparte, zăbrelite, ale Bisericii Mihai Vodă...

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● DOINA CORNEA: „Cei de care l-am ales la 20 mai 1990 s-au adeverit a fi incapabili de a governa și de a administra bunurile țării. Nu ne-au adus decît rușine și nenorociri înșind capitalul de simpatie internațională de care se bucura România după decembrie '89”. (România liberă) ● MARIN BUCUR: „Este sau nu este român dl. președinte Iliescu?”. „Exact ceea ce a năzuit Moscova, consfințeste de bună voie dl. Iliescu. Al cui președinte este dînsul?”. (Cotidianul) ● CALIN NEMES: „Președintele Iliescu e domnul acela care își face cruce cu pălăria pe cap?”. (intervi, în Cuvîntul de ambe sexe) ● „Unei uniri reale i se contrapune o unire de operetă”. (Expres magazin) ● IOAN BUDUCA: „Ce au făcut iliesții din țara de dincolo de zăgură pentru Unire? Nimic. Vorbe. Vorbe. Vorbe. Fapte? Tratatul cu Gorbaciov. Adică din nou, cedarea Basarabiei”. (Cuvîntul) E.M. PRESS: „Mos Ion Negur și Unirea”. (Citat după Expres magazin) ● Doamna „Vasilina Georgescu din Titu...” nici mai mult nici mai puțin îl cere de bărbat pe dl. Iliescu”. (Ralu Filip, anchetă în Curierul Național). Mai bine îl cerea de bărbat pe Iozefini... ● TUDOR BĂLTEANU (de profesie gazetar de bine: „atunci Maniu era indignat de condițiile mizerabile din închisorile făcute chiar de el”... (AZI) Bravos, bobocule! ● ANGELA BĂCESCU: „.....(Europa) ● TIA ȘERBĂNESCU: „Cît despre deviza d-lui Cazimir «deschidere și transparentă», noi preferam să-î spună glasnostii!”, „E dresit că dl. Cazimir mai are și cîteva expresii

din limbaul pretios și reconfortant al d-lui Petre Roman: «informatizarea primăriei» și «listarea informațiilor». Ei, așa mai merge. Informatizare și listare rimează cu implementare — și așa se și cuvine întrucl F.S.N.-ul așa e o poezie!». (România liberă) ● PETRU IONESCU: „Dl. senator Dumitrascu (FSN) a spus că «și nordicii au granițe, chiar la Polul Nord de care se tem»”. (Cotidianul) ● ANTON UNCU: „Și pe dumneata te merităm, domnule Dumitrascu. Altfel nu te-am avea acolo unde ești”. (România liberă) ● MIRCEA DINESCU: „Eu nu-s convins că dacă baci Andrută ar fi avut prezervativul atîrnat la ușa surii, noi n-am fi avut parte de cizmar la Academia”. (Academia Cațavencu) ● „Radu Theodoru, candidat la funcția de primar al Bucureștilor din partea Partidului România Mare (...) dovedește că nu este un pilot bun încercînd să aterizeze pe Primăria Capitalei”. (Fraierul român) ● „Am ejaculat de 24 de ori într-o noapte”. (Bordel) ● „Cel mai iubit găinar al poporului, Corneliu Vadim Tudor, a lipsit, vineri, de la Convenția Consiliului Național al Unirii, de la Iasi. El nu vrea unirea, el vrea unguri la grătar și-un post de prim-secretar. Trezește-te Vadime! Ceaușescu nu mai e!”. (Cuvîntul) ● ACCIDUZZU: „Senatorul Dan Iosif este internat în spital. Nu de dumnealui avem nevoie acolo, ci de alții mai grași. Spre exemplu Corneliu Fatim Tudor”. (Academia Cațavencu) ● „Conducerea Actualităților l-a scos din cadru pe dl. Mircea Hamza care a rămas pe micul ecran doar cu vocea. Spre bucuria părinților care își pot mult mai ușor culca copiii”. (Expres magazin) ● „La concursul de rezistență și elasticitate a păsăricii care a avut loc anul a-

cesta la Stanbul, locul I. a revenit unei tinere buzoience de 15 ani. Ea a ținut contră cu mare măiestrie la 55 de subiecti...”; „... fi propunem a-lui senator de Buzău ca în spiritul glorios al tradiției să o instaleze într-un cort de mătase de culoare roz-chilotie, care să fie ridicat într-o zonă ușor reperabilă foarte largă și bine aerisită a capitalei cum ar fi bu-năoară Piața Victoriei”. (Bordel) ● EPISTOLĂ DE LA UN ADOLESCENT: „Scumpul român! mult stimată și adorată redacție a revistei renașterii noastre «Ro-

mânia Mare» mă numesc Irimieș Cosmin am 16 ani (neimpliniți), locuiesc la Cluj-Napoca și am citit, citesc și voi citi superba dvs. revistă, stîndardul luptei etc., etc.: „Este a 4-a scrisoare pe care v-trimit. Doamne, dă să ajungă «batăr» scrisoarea asta la «România Mare» a mea!”. „Vă sîrut mina, cu tot respectul și cu toată dragostea al dumneavoastră”. (R.M. Iată că există suflete pervertite și printre elevi...

Petre Stoica

RIB INTERNATIONAL S.R.L.
bd. Magheru 1-3, et. 5 BUCUREȘTI, Tel: 151.930, Telex: 10.557, Fax: 120.968

VĂ OFERĂ EN-GROS URMĂTOARELE PRODUSE DIN IMPORT:

LAMA COMPLETA DE PRODUSE DIN MATERIAL PLASTIC
(de la masa, perni, scai, etc.)

- cerceuri
- papetărie
- rechizite școlare, etc.

DIN REPUBLICA CEHA ȘI SLOVACA IN EXCLUSIVITATE PENTRU ROMANIA

- gamă completă de obiecte din sticlă, tip cristal Bohemia, inclusiv corpuri de iluminat
- gamă completă de articole de menaj din sticlă termorezistentă
- gamă completă de articole din porțelan

**PREȚURI AVANTAJOASE
LIVRARE RAPIDĂ**

Jocul urii și al intimplării în deșertul de scenarii

Un joc poate fi (sau avea) un scenariu; și invers. În sau între ele intimplarea este întotdeauna prezentă, mai mult sau mai puțin poftită, precum un observator echidistant. Această echidistanță însă nu exclude implicarea, chiar dacă măsura sau lungimea legăturii este aceeași.

Omul este un „amestec” — straniu și interesant — de iubire, ură, inteligență și naivitate; patru vulcani latenti sau activi. Depinde de el, sau de intimplare, în ce „stare” sînt puși, în ce scop și mai ales cu ce finalitate. „Lava sentimentală”, ura și iubirea, sînt două energii interioare puternice, dar motivele pentru care un om iubește sau urăște un altul sînt infinite. Dar oamenii le vine greu să recunoască atunci cînd iubesc, ca un echilibru sau ca o „autorecompensă” probabil la faptul că atunci cînd urăsc, o spun atît de ușor și singuri. De aceea — poate — am ales să vorbesc despre ură; despre o „anumită parte” a urii, cea provocată de frică.

Urîm în general ceea ce ne produce frică.

Odată instalată, frica devine un germen, un inițiator al unei reacții care poate scăpa ușor de sub (auto)control. Alît teama cît și ura pot fi, din nenoprire și spre nenorocire, nelimitate. „Capcana este transformarea omului într-un fascinat, eternizat de teroare și/sau de ură. Exemplele, torționarii, sînt — oarecum — cunoscute.

O greșeală primejioasă se poate face atunci cînd și teama dar și ura ar fi evaluate la un potențial situat în domeniul suberitic, în care deși cresc, se amplifică, nu ating valoarea catastrofală. De aceea trebuie considerat un nivel critic peste care există un real pericol de explozie. O evaluare, însă, într-adevăr dificilă.

Poate părea paradoxal dar frica poate acționa și ca regulator. Înainte de a deveni pasiune, care poate anihila, paraliza, frica, prin dominație moderată, poate întări autocontrolul, poate atenționa, poate crea dacă nu și luciditate, cel puțin prudență, calcul.

Într-un fel, totalitarismul, pe lângă putere oarbă, pe lângă privațiuni, prin frica pe care o generează, înseamnă,

indirect, și un tip de autocontrol, auto-cenzură. Acest rezultat poate fi definit ca o figură de interferență a ingerințelor unui sistem totalitar în viața privată a individului.

Această imixtiune este maximul diferenței de potențial dintre puterea (statală) totalitară și „puterea singulară” a individului. Este străpungerea supremă a drepturilor și libertăților cetățenești; este „reacția nucleară” provocată de orice dictatură, cu o mențiune specială pentru cea comunistă, este „vîntul solar” al unei astfel de dominații. Acest „atac” psihofizic, întreținut vreme atît de îndelungată, a făcut și face încă posibilă o „tunelizare” a tuturor scenariilor, a tuturor zvonurilor, săparea celui mai monstruos canal de propagare a falsului, a minciunii, a erorii prestabilite, în convență cu instaurarea unei „anarhii psihologice și biologice”, cum o numește M. Eliade și despre care am mai amintit cu altă ocazie.

Din păcate, prin anihilarea „sursei principale” (a serviciilor specializate), acest fenomen nu a încetat, pentru că el a creat „surse secundare” (poate și alte servicii) — ca într-un proces de iradiere — care continuă contaminarea. E dificil de calculat „timpul de înjumătățire” al unor astfel de „izolopi ai dezinformației”, dar care poate fi cu siguranță (ne-națională) mai mare decît speranța de viață a oricărui muritor (de rînd sau de oricare altă „configurație”). Antidotul ar sta în distanțarea, pînă la „evitarea oricărui pericol”, față de „surse” sau izolarea „lor” ori a celorlalți. Dar este oare posibil? Mai degrabă ai fi tentat să crezi, dacă nu ești chiar convins, că toate acestea despre care am vorbit fac parte din „tragedia” sau din „ordinea” (?) lumii, „intimplări”, bune sau rele, care constituie defecte sau virtuți. La fel ca și erorile. „Jocurile” sau „scenariile” nu fac decît să amplifice „intimplările” sau „erorile”.

„Loteria din Babilonia” în versiune Borges continuă... Unii chiar cîștigă, dar cîștigurile nu vor fi niciodată afișate. Se simt însă pierderile... Și toate în deșertăciune...

Mihai Bogdan Lupescu

Vremea trece, aleșii ne rămîn...

După toate cîte s-au intimplat, prea multe și prea grave spre a mai putea fi răstălmăcite convenabil dar și credibil de propagandă, fiind evidente deci orientarea precum și disponibilitățile politice ale „comandoului” care a (pre)lucrat cîrmuirea României în dec. '89, se poate pune întrebarea cine sînt cei care mai acceptă și susțin, într-un fel sau altul, actuala Putere? O primă încercare a identificării lor prin utilizarea indicatorilor standard, folosiți în clasificările/tipologiile socio-profesionale se dovedește imediat sortită eșecului la toate nivelurile ierarhiei sociale. Deși în concentrații diferite, oamenii „noi” Puteri sînt de toate virtuțile, difuzați/infiltrați în toate domeniile și mediile sociale, de la opincă la vlădică. În al doilea rînd, prea mare nu mai poate fi nici ponderea „victimelor TVR”, a celor păcăliți, două fiind deosebit de cauzele care explică ceea ce s-ar putea numi „trezirea poporului”: 1) falimentul economic (iar foamea înțelepțește!) în flagrantă contradicție cu populismul inițial al discursului politic oficial; și 2) lupta dintre diferitele fracțiuni ale nomenclaturii mai vechi sau mai noi, o luptă dură, fără menajamente și care a scos la suprafață toate malversațiile politice și/sau economice dintr-o guvernare mereu în criză de legitimitate — chiar abstracție făcînd de presa independentă și de opoziție, gazetele așa-zisei „par-

tide naționale” au ros temeinic „aripa Roman” (ceva mai discret aducîndu-și contribuția și Adevărul) care, la rîndu-i, îndeosebi prin Azi a contraatacat în direcția Iliescu & Comp, ș.a.m.d. ecurile acestor lupte intestinale răzbînd și prin amortizorul liniștirii noastre folosit de televiziune. Se vedește astfel că actualii susținători ai Puterii, fie sînt grav compromiși în trecut și deci o fac pentru că se tem, fie sînt „profitori de revoluție”: în varianta politică (cu funcții importante în administrația de stat și în alte instituții subordonate acesteia) și/sau în varianta economică, adică beneficiari ai unui „start lansat” în procesul privatizării, cu bani spălați și cu beneficiile traficului de influență. Destul de ușor sesizabil, aceste două (sau trei) categorii interferează în mare măsură (fostul activist/securist/colaborant ajuns parlamentar/demnitar cu firmă pe numele „soacrei”, ar fi elementul component tipic) ceea ce și explică faptul că cei care le aparțin (re)acționează convergent-coerent fără a primi de la nimeni nici un fel de directive pentru ce au de zis ori de făcut. În aceste condiții, rezultatul alegerilor de la 9 februarie are o cu totul altă determinație decît cel de la 20 mai '90 intrucît el nu mai este influențat decît într-o foarte mică măsură de diversiune și dezinformare. Ori, altfel spus (abstracție făcînd de posibilitatea unor matrapazlîcuri grosolane), voturile de la 9 februarie exprî-

Caravana trece

Nu vreau să fac politică, pentru mine este ceva impropriu, chiar dacă s-ar socoti o infirmitate. Nu-i un motiv să fiu socotit în afara vieții, căci nu sînt indiferent la politica altora. Și, mai ales, nu-mi este indiferentă soarta societății din care fac parte; știu că n-am s-o trădez niciodată, chiar dacă ar fi nedreaptă cu mine.

Sînt cu ochii la ce se intimplă în jurul meu, vreau să știu ce ne așteaptă, ce ni se pregătește. Poate am fost totdeauna circumspect, dar azi sînt mai circumspect ca niciodată, ceea ce mi se pare a fi o stare firească, cu totul justificată; una se spune, alta se face, cu cinismul lui Machiavelli, dar fără aceeași acoperire.

Aud că un om de legi, cu funcție mare în justiție, nu poate să ducă la cap un proces de calomnie în care este reclamantul. Chiar așa? Are pîritul putere mai multă decît legile și judecătorii? Aceasta să fie cauza pentru care calomniații nu se mai apără? Apoi atunci, unde ajungem? Iată:

Un purtător de cuvînt (la modă astăzi, cuvîntul se tot poartă), mesagerul unei instituții armate, (pază și protecție) se plîngea zilele trecute la televiziune, că o agenție de presă a lansat o informație calomnioasă, preluată de unele ziare, care afecta pe cei în numele cărora depunea reclamația. M-a surprins timiditatea protestului, cînd ar fi fost cazul ca vinovații să fie luați de guler și scuturați bine, dacă nu chiar băgați la închisoare. Nu cumva purtătorul de cuvînt avea un complex de vinovăție, în numele instituției sale?

Presa este liberă, nu am a mă plînge, poate mai liberă ca niciodată și ca nicăierea, atît de liberă că unii sar peste cal fără teamă. Ce este mai ciudat, săritorul nu-și rupe oasele nici cînd calul se află intimplător pe marginea unei ripe, care parcă este capitonată cu saltele de protecție. Cine le pune? Cine îl apără pe vinovat într-un proces de calomnie?

Și chiar dacă s-ar ști cine este și ce mijloace are la dispoziție, nu-i un motiv ca lezații să stea cu mîinile încrucișate, cu ochii în pămînt și să nu mai apleze la justiție. Grav mi se pare că odată cu libertatea presei nu a devenit obligatoriu prin lege și răspunsul la calomnie. Dacă toți calomniații tac, n-o să mai avem loc de victime.

Las la o parte cazul cînd unii oameni cu funcții importante se calomniază singuri, minșind de îngheață apele, descalificîndu-se astfel pe propria lor limbă; noțiunea de autocalomnie nu se cunoaște.

Președintele Statelor Unite a fost silit să demisioneze nu pentru că ar fi pus microfoane în casa adversarilor săi politici, ci doar că a spus o minciună, după mine minoră pe lângă altele, ale altora, numai că să-și ascundă o neglijență și să-și acopere subalternii, învinuit de o faptă minoră și ea, pe lângă ce se intimpla atunci în alte țări, inclusiv țara noastră. (Am pus verbul la timpul trecut, fiindcă nu am dovezi despre ce o fi practicînd azi la noi Serviciul Secret de Informații. Secretul secret rămîne!)

Dar cum este posibil ca un prim-ministru să fie acuzat prin presa pe care ar fi vrut s-o sugrume, că a luat sper, și încă unul mare, la niște tranzacții încheiate într-o țară străină, și el să nu răspundă? N-avea încredere în justiție? Aștepta legea presei pe care o concepute cu multă asprime? Păi pînă să apară legea, în forma ei draconică, acuzația era uitată, sau poate se și prescria, cum se obișnuiește cînd timpul trece. În schimb, exista Codul Penal, suficient de clar în ceea ce privește pedepsirea calomniei.

Și nu-i doar un caz; de doi ani plouă cu acuzații grave, infamante la maximum; acuzații își pun capul între umeri și tac din gură. Acesta este răspunsul la libertatea presei; astupatul urechilor și îngroșarea pielei; încetul cu încetul publicul se plictisește și nu mai dă importanță, apoi uită. Iată un fel nou de imunitate, deși e luat dintr-o zicală veche de cînd lumea: cîinii laîră, caravana trece.

Radu Tudoran

mă o atitudine adoptată acum în deplină cunoștință de cauză; ponderea celor care, totuși, n-au înțeles încă ce se intimplă în România o indică procentul absenteismului.

Data fiind și lipsa de cultură politică (întreținută de propaganda aservită Puterii), uneori evidentă chiar la nivelul liderilor de partid, rezultatul acestor alegeri are, așadar, îndeosebi semnificația unui diagnostic al stării morale a societății românești. În ultimă instanță, și mai cu seamă în cazul marilor aglomerări urbane, s-a votat pentru sau împotriva actualei Puteri, oricît de insistent a fost vehiculat în mass-media mitul bunului gospodar. Și, mai departe, votul pentru Putere, într-una din diferitele variante de partid, nu mai poate avea alte motivații decît oportunitismul și/sau arivismul ori, în cel mai bun caz, conformismul și teama. Dar, oamenii resimt în genere nevoia să-și justifice față de ei înșiși atitudinile adoptate, de o manieră pozitivă, puține fiind cazurile celor care își permit afirmarea explicită față de sine a lichellsmului. Or, tocmai pentru împăcarea morală a individului cu sine însuși sînt bune ideologiile care pot „înnobilă” pînă și cele mai josnice propensiuni ale firii umane; a mai aduce în sprijinul acestei afirmații cazul comunistilor „de bună credință”, similar de altfel celui al naziștilor, este desigur superfluu. De unde și adaptarea „noii” Puteri care, nevoită să renunțe la roșul pur și dur, s-a oferit pe piața electorală înveșmîntată-disimulată în diferite strale rozalii-trandafirilor garnisite și cu strămoșescul nostru tricolor: anticomunismul și social-democrația „aripi Roman”, românismul albăstrui al „partidei naționale” (un fel de național-socialism sul generis) sau socialismul umanizat, iliescian, al celorlalți partide ce-și zic „de stînga”.

Bineînțeles, din păcate nimeni nu-și poate permite să riște un pronostic pentru rezultatul concret al votului de la 9 februarie; atîta vreme cît dacă oricum fenomenul politic depășește

granițele raționalului, în România această caracteristică a fost mult accentuată de originalitatea tinerei noastre democrații. Există însă și motive de speranță. În primul rînd că „jocul” va fi corect, pentru că altcumva porțile Occidentului (ale cancelarilor ca și ale băncilor), cu greu întredeschise, se vor închide iarăși ceea ce ar conduce la colaps economic, deci revoltă, deci dictatură (pentru că nu degeaba au fost împrejmuite cu garduri centrelor vitale ale Puterii), deci sinuciderea guvernanților, eventual în urma unui război civil. Iar dacă alegerile se vor desfășura normal, așa cum s-a angajat și o tot repetă mereu actualul premier, împărțirea puterii, deocamdată a celei locale, cu opoziția, va determina redoptarea încrederii în fervoarea a tuturor celor care credeau în decembrie '89 că prin singele jertfit românii și-au recîștigat într-adevăr demnitatea și libertatea. În fine, deși poate fi socotită naivă și utopică, nu este însă întru totul absurdă prezumția că în sinul actualei Puteri, ba chiar în componenta ei dură, există totuși o fracțiune lucidă și interesată într-o evoluție real democratică și liberală a României. Deși greu de sesizat, există, parcă există semnale în această privință.

5/6 februarie 1992

Șerban Lăncescu

P. S. Din ultima conferință de presă a d-lui președinte Ion Iliescu, mereu egal cu sine însuși, ne-a atras în mod deosebit atenția reflecția cu privire la posibilitatea evoluțiilor neașteptate a oamenilor politici, apropo de posibilitatea retragerii domniei sale din viitoarea cursă prezidențială.

Lecturi din romanul continuu

Un EU pentru eternitate

fiecare ideologie nouă își caută rădăcini cât mai adânci în istorie, spre a-și afla justificări și argumente. La început, a fost N.D. Cocea, căruia i s-au atribuit pamflete argheziene, spre a i se da mai mult credit. Falsul era însă grosolan și trebuia găsit ceva care să dea greutate proasta impresie. Așa au apărut pe scena contemporaneității pașoptiști. Cu atât mai mult, cu cât Marx și Engels și-au arătat interesul față de mișcările respective din Țările Române. Și dacă Lenin îl aprecia pe Tolstoi, trebuiau făcute toate tumbelile ideologice posibile pentru ca scriitorul, nobil de felul lui, să fie „salvat” de furia revoluționară. Și dacă cei doi amintiți mai sus au avut cuvinte de apreciere despre Nicolae Bălcescu, nefericitul istoric trebuia salvat de furia cominterniștilor profesioniști.

Să fi acceptat Camil Petrescu să scrie **Un om între oameni** pentru a se conforma alinierii ideologice și tactice solicitate de „marele frate de la răsărit”? Greu de crezut, deși presupuneri se pot face cât de multe. Mai întâi, nu există nici o probă că i s-ar fi cerut scriitorului să se implice în asemenea combinații. În al doilea rând, textul însuși al romanului ne îndepărtează de o atare interpretare. Oricât se practica în epoca mecenatului politic, lucrurile nu ajunseseră încă atât de departe, cu atât mai mult în cazul unor scriitori deja consacrați. Să presupunem însă că nu ar fi fost vorba neapărat de o comandă, ci de un gest de curtoazie făcut de scriitor față de aceia care îl aleseră (1948) membru al Academiei Române. Pentru un om cu o personalitate atât de plină de orgoliu, cum era Camil Petrescu, înclinarea cu laurii academici, venită după o perioadă pe care o aprecia de desconsiderare, reprezenta o reparație așteptată dintotdeauna. Chiar dinainte de a fi scris cel dintâi vers ori cea dintâi replică de piesă. După lectura repetată, făcută sub amenințarea a fel de fel de consilieri, mai mult sau mai puțin străini de istoria națională, a nenumăratelor referate traduse din rusește despre rolul personalităților în istorie, Camil Petrescu putea să devină un mediu favorabil și abordabil. Ori să fi scris romanul din proprie inițiativă?

Sint chestiuni care fac parte din istoria scrierii unui roman, din investigația preparativelor și, cel puțin pentru moment, prezintă oarecare importanță. Dar nu prezintă nici un fel de importanță cât privește modalitatea lecturii, cheia în care aceasta se face. Dacă va fi existat, cumva, vreo genuflexiune, trebuie aceasta să aibă urmări asupra

orientării lecturii și, mai ales, a judecății de valoare? Cred că, în cazul unei scrieri de o certă valoare literară, genuflexiunea se pierde de la sine, odată cu dispariția circumstanțelor care au generat-o și cărora li se adresa. Desigur, **Un om între oameni** nu este o capodoperă, dar, scris de un Camil Petrescu, romanul se cere privit într-un anume fel. Este vorba de unul din principiile deontologice ale criticii literare. Potrivit acestuia, razele capodoperelor (precum ale **Ultimei nopți de dragoste** și ale **Patului lui Procust**) se răsfrâng și asupra operelor mai puțin reușite, fără a li se supralicita valoarea, ci punându-le în situația de a fi considerate drept purtătoare ale unor sensuri mai explicite decât ale capodoperelor. Așadar, indiferent de mobilurile care au constituit suprafața înșelătoare a genezei ultimului roman al lui Camil Petrescu, acesta trebuie apreciat drept o cale de acces către implicațiile de adâncime ale celorlalte romane.

Ceea ce frapă mai întâi la **Un om între oameni** este prezența masivă a unui anume fel de construcție epică, total diferit de acelea folosite de Camil Petrescu în romanele anterioare, care li făcuseră faima. Procedeele romanului introvertirii sînt abandonate în favoarea unei liniarități uimitoare. Scenele se succed într-un lanț de o cronologie impecabilă, nu se produce nici un fel de ruptură în șirul narațiunii. Sau, cînd se produce, este vorba de încheierea unui capitol în care coerența clasică a raportului cauză — efect este desăvîrșită. Altfel spus, romanul se structurează din juxtapunerea unor povestiri cvasi-independente, al căror fir se întrerupe numai cînd înțelesul global este deplin sesizat de cititor. Cu alte cuvinte, o construcție liniară, extrem de simplă, i-aș zice chiar simplistă, și care urmărea, probabil, accesul rapid și direct la înțelegerea unui cititor presupus primitiv. Oricum, absența oricărei contorsionări epice trecea drept procedeu „realist” și această conotație avea șansa de a fi socotită hărăzitoare, atîta timp cît transformarea venea din partea unui scriitor care, nu-l așa, „înainte” apelase la procedeele cosmopolite occidentale. Simplitatea țesăturii epice devenea dintr-o dată mărturie zdrobitoare a convertirii ideologice. Cel puțin așa era privită situația de cei care diriguiau politica literară.

Dar lucrurile mi se par ceva mai complicate, căci autorul **Ultimei nopți de dragoste**... nu avea, înainte de toate, nici cum și nici la ce anume să se convertească. Motivarea scrisului practicat în ultimul roman de Camil Petrescu

trebuie căutată în cu totul altă parte și se compune dintr-o sumă de raționamente conjugate. În primul rând, Camil Petrescu încearcă un nou tip de roman, acela istoric, îndepărtîndu-se de tipul de pînă atunci. Formula va fi fost aleasă după cercetarea tipologiilor romanului istoric, fără a se avea în vedere cît de puțin posibilele implicații politice ori ideologice. Iar în România, romanul istoric nu cunoștea contorsionări epice, exemplul sadovenian fiind cel mai la îndemînă. Nici pe plan european nu se putea vorbi de alte tehnici, încît Camil Petrescu nu făcea altceva decît să se înscrie într-o linie devenită tradițională, aproape obligatorie, pentru specia de roman în discuție.

Cît privește titlul, romanul lasă loc unei duble interpretări. Cea dintîi, convenabilă ideologiei de stat, căci „un om între oameni” nu însemna altceva decît distrugerea teoriei despre eroi, Bălcescu fiind prezentat drept un om ca oricare altul. Istoria — se afirma — este făcută de mase, nu de personalități, teorie la care Camil Petrescu părea a se alinia totalmente. Bălcescu ne fiind deci o personalitate, ci un oarecare sau, în cel mai bun caz, un exponent. Cea de a doua posibilitate de interpretare a sensului pe care îl încheie titlul este cu totul opusă și are în vedere nu un oarecare om din popor, nici o „felie de viață” ilustrativă, ci, dimpotrivă, un „ales”, un „om” care este altceva decît ceilalți oameni. Dacă așa stau lucrurile, atunci ne apropiem de felul de a fi propriu scrisului lui Camil Petrescu, modalității lui specifice de a înțelege rostul individului în lume.

Dar, pe de altă parte, ipoteza aceasta pare contrazisă de însăși structura romanului, în care Bălcescu este prezent pe prea puține pagini. Ce apropiere ar putea să existe așadar între Gheorghidiu, înțîlnit pe mai fiecare rînd al **Ultimei nopți**..., și Bălcescu, răsărit icoloco într-un roman care nu pare a se referi la el. Dar, cum Nicoară Potcoavă este urmașul direct al lui Kesarion Breb, tot așa Bălcescu este descendentul lui Gheorghidiu și, de ce nu, al lui Pietro Gralla. Este deosebit de semnificativă o anume pasiune, vădită atît la personajul lui Sadoveanu, cît și la acela al lui Camil Petrescu: obsesia istoriei. Atît Nicoară Potcoavă, cît și Nicolae Bălcescu sînt, ca personaje literare, dominați de istorie, de timpul trecut, de încercările grea a amintirii (colective sau individuale). Explicația mi se pare una singură: amîndoi își caută rădăcinile propriei lor legende, cu atît mai mult Bălcescu, despre care se afirmă că este „mînat de spaima unei vieți scurte”. El se înfățișează ca un personaj uscat, livresc, construit din extrase documentare, din amintirile altora, din scrisori, jurnale ș.a.m.d. Romancierul pune extrem de puțină fantazie în prezentarea figurii lui Bălcescu, pe de o parte, pentru că nu și-a îngăduit prea multă libertate, iar pe de alta, pentru a crea un anumit contrast între conducătorul de fapt al re-

voluției și restul personajelor. Se realizează o opoziție, între un Bălcescu așa cum apare el în legenda cultă, celelalte personaje, realizate conform mijloacelor epicului realist, adică personaje „din viață”. Se accentuează astfel tendința romancierului de a-și transforma personajul în mit și de a împinge în planul principal cel de al doilea sens al titlului — sensul neortodox, inconvenabil ideologiei colectiviste.

Despre Bălcescu se susține în rom că ar fi un continuator al lui Tudor Vladimirescu. Prima parte a romanului îl are, într-adevăr, în vedere Vladimirescu, fără ca acesta să cumva prezent ca personaj. Tudor Vladimirescu s-a transformat în aceste rînduri într-o legendă, deși el trăiește timpul povestirii, nu altundeva. Aceste lucruri se potrece și cu Bălcescu. Nu că, de vreme ce el constituia subiectul romanului, scriitorul trebuia oricum să-l introducă în derularea evenimentelor. Și o face parcimonios, tocmai pentru a obține același rezultat precum în cazul lui Tudor Vladimirescu. Identitatea tratamentului epic din cele două personaje este izbitor de exactă a locului pe care **Un om între oameni** îl are în creația romancierului.

La suprafață, Bălcescu era pierdut între celelalte — extrem de multe personaje, ceea ce părea o concepție făcută așa-zisului „romantism revoluționar”. În fapt, nu este vorba de o exacerbare a eu-lui narator care își construiește o temelie prea largă din punct de vedere epich, dar corespunzătoare narcisismului aproape furibund care îl însuflețea. Astfel, Bălcescu este nu numai „ales” între oameni, ci și o legendă sau, mai cu seamă, un mit. Tocmai timentul de „oarecare”, pe care îl aplică romancierul distribuindu-l pe tre ceilalți, divulgă dimensiunea reală a preocupărilor profunde. Masca superficială a personajului era una cît poate de conformistă și bilanțurile cicioase puteau să așeze „vizionarismul revoluționarului pașoptist” lîngă „pasnea lui Pavel Korceaghin” fără umbră de ezitare. Dar fresca — marea nerădită a romanului și cauza aparentă neîncheierii lui — ascunde un fapt nedădîncime. **Un om între oameni** putea fi terminat cu deosebire din istoria pe care scriitorul o avea față sine însuși de a nu-și încheia propria legendă. Abia atunci s-ar fi produs adevăratul catastrofa. Or, atît Gelu Rucanu, cît și Gheorghidiu sau Gralla trebuiau să supraviețuiască prin cineva spre a-și asigura romancierului eternitatea. Cu perpetuarea eu-lui, transformarea lui în mit, Camil Petrescu l-a destinat pe Bălcescu, convins că el însuși este, precum toți ceilalți care l-a plămădit, nu unul dintre oameni, ci singurul om între oameni. Veșnicia era astfel asigurată, neapărat devenea neputincios.

Dan Mănuță

povestea vorbel

Sintaxă electorală

autorii afișelor electorale, specialiștii campaniilor, creatorii de sloganuri trebuie să fi observat deja o dificultate lingvistică, măruntă în aparență, dar care poate căpăta importanță cînd împiedică găsirea formei „perfecte” a adresării către alegător. Mesajele de actualitate, în această perioadă, cuprind foarte adesea verbul **a vota**. Acesta are în română mai multe variante de construcție sintactică, fără diferențe notabile din punctul de vedere al sensului. DEX-ul — care omite constant să semnaleze construcțiile prepoziționale specifice — înregistrează verbul doar indicînd ipostaza sa intransitivă, cu sensul de „a-și exprima prin vot părerea asupra unei candidaturi, a unei hotărîri, a unei propuneri etc.” și pe cea tranzitivă — „a alege pe cineva prin vot, a da cuiva votul”. În realitate, sensul de alege, de opțiune în favoarea cuiva este exprimat în română în cel puțin trei moduri, în construcțiile: **a vota cu...**, **pentru...** sau **pe cineva**. Doar ultima, cea cu complement direct, e înregistrată de dicționar — prin indicarea tranzitivității. Fără a mai urmări istoria (nu foarte spectaculoasă) a trecerii verbului din franceză în română și dintr-un dicționar în altul — să observăm doar că există și un alt sub-sens indicat adesea pentru construcția tranzitivă — și anume aceasta are ca obiect nu o persoa-

nă, ci o lege (sau o decizie) care e votată — adică adoptată.

Existența construcțiilor paralele ar trebui să stimuleze inventivitatea de limbaj în compunerea de texte publicitare și de sloganuri politice; în acest caz, alegerea se dovedește totuși destul de limitată, soluțiile bune — adică perfect adaptate uzului — fiind prea puține. Una din cauze se situează pe axa temporală. E fatal ca în preajma unor alegeri să se evoce replica celebră a personajului lui Caragiale: devenită emblemă printr-o rupere de context (care ar merita discutată pentru că este parțial o urmare a intențiilor auctoriale, manifestate prin repetarea insistentă, parțial o deformare), ea perpetuează automat o construcție căreia astăzi uzul nu-i e favorabil. Re-luînd formula „eu pentru cine votez?”, nu mai observăm că în prezent e mai puțin probabil să spunem „eu votez pentru Popescu” — decît „eu îl votez pe Popescu”. Influența structurii gramaticale asupra rolurilor semantice e foarte subtilă — în cazul de față producîndu-se o parțială suprapunere și o oscilație între două raporturi: **agent-beneficiar** și **agent-pacient**. Construcția cu complement direct, de altfel, nu apare deloc în „Scrisoarea pierdută” a lui Caragiale — și lucrul ar putea să ne mire. Tot ce putem descoperi acolo e valoarea intransitivă („Dacă votează, merge la puscărie onorabilul”) și construcțiile prepoziționale — cu prepozițiile **cu** („o să voteze cu noi cine cu gîndul nu gîndiți”; „adică cum să voteze cu noi?”) și **pentru** („pentru cine

votăm noi?”; „noi votăm pentru candidatul...”). O dovadă clară a nefolosirii construcției tranzitive cu **pe** o aduce, într-una din replicile sale, chiar Cetățeanul turmentat, care trece foarte rapid de la **a alege pe...** la **a vota pentru...**: „Eu pe cine aleg? Pentru cine...? (face semnul votării)”. S-ar părea că există și o anumită specializare a prepozițiilor **cu** și **pentru** — prima dintre ele combinîndu-se în majoritatea cazurilor cu un substantiv colectiv sau plural.

Doar o investigație serioasă a textelor din epocă ar putea arăta dacă utilizarea tranzitivă este cu adevărat mai recentă sau a fost doar mai puțin frecventă în trecut. Textul lui Caragiale ar părea să susțină prima interpretare. Oricum, prin anii '40, Constantin Argetoianu își amintea că primii lui alegători (de la începutul secolului) îi sopteau la ureche (tranzitiv): „Vă votez pe dv. și pe dl. Pleșia!” Înșă desigur că forma strict gramaticală a enunțului rememorat poate s-o reproducă sau nu cu exactitate pe cea reală; ea nu constituie o atestare.

Mai interesantă dect schimbarea în timp a construcțiilor în cauză este variația dependentă de gradul de individualizare a „obiectului”. Aici nu se înțîmplă nimic neobișnuit, nimic propriu verbului **a vota**. Se manifestă specializarea, generală în română, a construcției cu **pe** a obiectului direct pentru persoane individualizate; vom avea deci, normal, „a vota o lege, o platformă” (non-persoană), „a vota candidații unui partid” (persoane, dar neindividualizate) — în fine, „a-l vota pe Popescu”. Nimic nefiresc; doar că restricții stilistice neașteptate limitează intrarea ultimei construcții în limbajul propagandei. Să recunoaștem că pre-uzul afiș „Votați-l pe Popescu!” — pe care nu-mi amintesc să-l fi văzut pe undeva, parcă nici acum doi ani, oricare ar fi fost numele candi-

datului, ne pare puțin prea familiar sau prea direct... Nu este încălcată nicio restricție lingvistică, deci sîntem situați în care uzul poate oricînd depășea bariera actuală și să impună un nou model (poate că între timp lucrul s-a și întîmplat, sau e pe cale să se întîmple). Sînt una-alta, observăm totuși că de la limbajul afișelor aștîm o adresare directă, la persoana II-a (**Votați!**), dar și un anume grad de impersonalizare. Acest fapt nu e normal sau anormal; e o simplă obișnuiță, pe care am observat-o mai mult și în cazul reclamelor; acolo crurile par să evolueze mai rapid, și influența multor modele străine.

Că aceste dificultăți sintactice-stilistice există o dovedește soluțiile reflutate în afișele care împinzesc orașul. Evident că problemele pune doar întducerea numelui unui candidat pe un post unic (primar, președinte), pe treu că pluralul „Votați candidații” este foarte normal, chiar banalizat, campania trecută s-a folosit însă formula „Votați Popescu”; doar oficialitatea ei poate măsura spaima familiaritatea celui alt slogan (absența „Votați-l pe Popescu!”). Pentru a evita ambele dezavantaje, multe afișe folosesc elipsa (**Votați!**) sau o sintaxă mixtă, verbală și vizuală, în care „obiectul” e introdus prin fotografie și luat prin limbaj. (N-aș vrea să desfiur în patru, dar observ că și ace cazuri sînt rare, și dacă **Nu-l votați** apărut, **Votați-l** încă mai ezită să rostască: e prea direct?) Oricum cele mai multe texte au preferat renunța la avantajele mobilizatoare ale verbului, să indice un nume și eventuale set de calități și avantaje — mizînd în continuare pe implicatul situației comunicare și pe impersonalizare.

Rodica Zafiu

horia zilieru

Cenușă

Părinții din părinți trimit semnale
pe munții de beteală-ndoliată :
— ești pregătit ? O rază va să bată
în craniu cu ascioarele astrale.

Cobori pe lanțuri puntea rezemată
de lacrimă. Strigi gârziile rivale
că-n strigătul singurătății tale
un altul locuiește. O fregată

la marginea poruncii va depune
alt muritor pe ceruri înghețate
și fețele streine îl vor scoate

pe cel care n-ai fost și ești. (Nebune
guri de vulcan ridică din genune
cenușa rozelor decapitate).

Plăgi

În aur sterp văzduhul se-nveșmintă
și norii scriu pe ceruri catedrale.
Rănit sînt eu ? Zăpezii aurale
pălind se plînge Născătoarea Sfîntă.

Sub pleoape urcă plăgile murale
cu răstignirea-n lacrimă răsfîntă
pină te vezi la o streină nuntă.
Dar craniul tău bătrîn cit un graal e

căzut de mult din mina protectoare.
Va mai primi lumina lui întreagă ?
Veni-vor astrologii să-ți măsoare

întunecata pată și abisul.
Apoi vor bea pînă în plîns ne leagă
ocelăși plîns ce-l plînge paradisul.

Parc

E-un strigăt crud ca-n iernile rebele.
Tristețea-narcă arme imobile
într-un poem ratat la șapte mîle
de trupul ei. Pe pietre-logostele

flambează pielea veștede reptile
de greutatea morților să-și spele
cenușile împăturite-n vale
și scenele idilei preaumile

din actul cincii al parcului : castanii.
Sub ei jucăm libretul ? Vechi tangouri
lamentă mici fanfare și lingouri

de ftizici urcă dincolo de anii
senzației carnale ce imparte
un singe virginal al rozei moarte

Candelă

les magii din icoană să-și revadă
mormintul — dinamită întreruptă —
între înalții sîni. Pe fața suptă
cu blindele fiorduri de zăpadă

aceeași clandestină noapte luptă.
Ce dulce scufundare de triadă
să-și bea putridul mir în ambuscadă
cînd carnea ei nu minte. După luptă

se-norc în osîndita sihăstrie
mai puri ca diamantul și-n privire
smeriți atîrnă oarbe cimitire.

Trupeasca mea trădare le descrie
că eva vine din hayah și speră
o noapte între nopți în altă eră.

Iarnă

Mai ning din milă cerurile sfinte.
Trufașul trup învață să-l cuprîndă
botezul alb. În magica oglindă
mormintul gol ne iese înainte

cu smirnă dintr-o stranie colindă
cîntînd mireasma in floritei gînte.
Ecoul sufletului de argint e
și parcă stai pe-o mare suferindă

cu sparte orgi incremenite-n creste
și-al dragostei sicriu înaintează
printre nămeți de psalmi și voci stelare.

Demult zeiță (întinzînd o rază)
așteaptă Doamna clasică-n poveste
zăpezile logodnei să coboare.

Bronz

lui Laurențiu Ulici

Unde-s prietenii de altădată ?
Trag clopote și bronzul nu deschide.
Pustiul ridicat în piramide
trăiește teama de exod ritmată

de pașii fără somn. Ce miini candid
transpar în asfîntituri și-ți arată
vestigii vii din viața divizată ?
Ce lampă scundă-n vinuri translucide

iți ține ochiul la un pas de moarte
cît poate-un orb să vadă și erupe
un singe adversar. Vărsați din cupe

în pactul dur cu groapa ce desparte
umbra de trup cînd voi pleca din mine
plîngînd în limba candelii streine.

Fotografatul Aurel
Ghips colorat, 1947,
Colecția Radu Bogdan,
inedit

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Mircea Eliade
MEMORII

Editura Humanitas

Încă o apariție excepțională la editura Humanitas! Memoriile lui Mircea Eliade (ediție de Mircea Handoca), scrise în românește dar niciodată pînă acum publicate în România, oferă cititorului nostru o întâlnire fericită cu viața unuia din marii scriitori și gînditori români, povestită de el însuși, vreme de o jumătate și mai bine de veac; o viață din desfășurarea căreia înțelegem cîtă dramă și cîtă luciditate încăpea în fraza finală a eseuului biografic pe care Mircea Eliade îl scria, în 1953, la solicitarea lui Virgil Ierunca pentru revista „Caete de dor”: „De foarte mulți ani mă consider un scriitor român postum; viu n-a rămas decît autorul cărților care apar în limbi străine”. „Memoriile” urmăresc pas cu pas biografia scriitorului din copilărie și pînă în 1960, acoperînd așadar perioada de formare intelectuală și anii de început ai afirmării internaționale pînă la consacrarea deplină ca istoric al religiilor. Dar nu atît propria operă stă în centrul atenției lui Mircea Eliade ci evocarea climatelor pe care le traversează. Astfel, de un interes special pentru noi, deopotrivă documentar și spiritual, sînt paginile ce reconstituie primul lustru al anilor '30, cu efervescența vieții intelectuale a generației tinere ce a dus, între altele, la succesul simpoziunilor grupului „Criterion” despre care informațiile cititorului de azi erau învăluite

mai mult într-un abur de legendă. Spiritul de observație realist și participarea afectivă se conjugă în memoriile lui Mircea Eliade pentru a contura profile de oameni și, totodată, tablouri de epocă de o impresionantă vivacitate. Să mai adăugăm că vocația prozatorului face din aceste memorii un veritabil bildungsroman, semnificația lor literară nefiind cu nimic mai prejos de semnificația lor documentară.

Florența Albu
EFECTUL DE SERĂ

Editura Eminescu

O selecție masivă dintr-o activitate poetică de peste trei decenii, concretizată în aproape douăzeci de cărți publicate între 1961 (Fără popas) și 1991 (Anno Domini), cărți ce au constituit tot atîtea linii de profil ale uneia din cele mai bune poete din promoția 60 a liricii contemporane. Un critic de reputația lui N. Manolescu, consideră drept remarcabil la Florența Albu „amestecul personal de sentiment și senzație: o notație cînd acută, directă, cînd învăluită, transcriere fină, din ce în ce mai sigură și mai complexă a contactului cu lumea și, în egală măsură, o rostire melancolic-învăluitoare, care aruncă asupra lucrurilor umbra străvezie a tristeții”. De acord cu toate acestea, am mai adăuga că definiția pentru poezia Florenței Albu de-a lungul anilor și etapelor parcurse, ni se pare a fi condiționarea prin austeritate a lirismului, altfel spus transferul liniar, fără ocolșuri stilistice și divagații în imaginar, al trăirii lirice în limbaj poetic. Ceea ce nu înseamnă sărăcie a expresiei ci adecvare a „obiectului” la „subiect”, în fond o estompare voită a excesului liric pentru o mai bună paginare a sensului poetic. Lucrul se vede mai clar în poemele relativ recente, unde ochiul poetei se întoarce dinspre sine spre lumea din jur iar notația se încarcă de reflecție morală.

Aurelian Titu Dumitrescu
MONOLOGURI

Editura AMB

Încet dar sigur, Aurelian Titu Dumitrescu se impune în peisajul liric actual într-un fel care contrariază atît orizontul de așteptare al cititorului de azi cît și dominantă post-modernă a poeziei congenerilor. Are perfectă dreptate Cezar Baltag atunci cînd, într-un succint dar miezos „cuvînt înainte”, afirmă că autorul acestor „monologuri” lirice „înoată împotriva curentului post-modern, cu tenacitatea unui scafandru care sondează adîncurile și se înverșunează să caute paradigmele și transcendența”. Descoperînd, cum tot Cezar Baltag observă, că „inițierea prin dragoste este de ordin spiritual”, Aurelian Titu Dumitrescu parcurge un drum al reflecției în care patosul reveriei inefabile și răceala privirii arun-

cate lumii palpabile constituie „bornele” paralele, metodice și periodice amplasate pentru a orienta pe „călător”, al cărui țel rămîne conservarea misterului iubirii. Poemele sînt șapte la număr, ipostaziind tot atitea etape ale inițierii pînă la revelația finală a complementarității eros-tanatos: „A dispărut prietenul meu / alunec visînd pe ghețurile subțiri. / Și umbra mea ești tu / Și sub tine e moartea”.

PIAȚA UNIVERSITĂȚII

Editura ER

O antologie cuprinzătoare de texte publicistice și literare legate de unul din cele mai semnificative evenimente post-revoluționare, cunoscut sub numele de „Piața Universității” după locul unde din aprilie pînă în iunie 1990 zeci de mii de locuitori ai capitalei, mai cu seamă tineri, au cerut cu vehemență disperată abandonarea reală a comunismului, regăsirea reală a libertății și democrației, de-a lungul celui mai vast miting popular din istoria contemporană a Europei. Sînt texte „fierbinți”, scrise în intervalul acestui mare miting, texte care, citite astăzi, pun în și mai clară lumină sensul purificator al fenomenului „Pieții Universității”, validîndu-i — prin confirmare la scara realității — imperatiivele și exigențele. Iată de pildă, că dorința „golanilor” de a fi respectat în viața noastră politică punctul opt al Proclamației de la Timișoara nu mai este astăzi o simplă dorință a unor tineri care nu mai voiau să trăiască în minciuna comunismului, este chiar condiția obligatorie pentru ieșirea României din impasul multilateral în care se află. După aproape doi ani se vede bine cît de justificat istoricește și moralicește era acest punct, căci grație desconsiderării lui am ajuns în multipla mizerie a prezentului. Antologia Piața Universității e un aide-memoire necesar.

Mircea Moga

Semnul lui Cain

t rebulo să mărturisesc Doamne. Dumnezeule, că, deși nu pornisem nepregătit la lectura cărții lui Virgil Ierunca, **Fenomenul Pitești**, date fiind stările, informațiile mai vechi și mai noi, orale sau scrise, care au circulat cu privire la acest subiect infernal ei bine, trebuie să spun că, atunci când am închis această cutie de rezonanță a ororilor care s-au putut exercita de către și asupra ființei umane, în numele ideologiei comuniste și sub controlul direct al puterii de stat reprezentate prin șeful securității de atunci Nicolai, sentimentul care m-a invadat, copleșitor, a fost acela al iremediabilului, al ireparabilului: jalea nesfârșită, indignarea, protestul și imensa, catalonica stupeoare care pune stăpînire pe cel care se trezește gol, tremurînd de frig în mijlocul ruinelor fumgînde a' e casei sale devastate de cutremur, incendiu și o inundație catastrofală. Iov pe grămada de gunoi a fericirii sale care nu se leapădă nici acum, împotriva tuturor evidențelor, de Cel Țîlputernic, deși se simte trădat în credința sa: ceea ce s-a întîmplat acolo, în penitenciarul de la Pitești între 1949-1952 a fost mai mult decît atât: acolo omul și-a ucis ceea ce are el esențial, divinitatea din el, speranța în mintuire prin suferință. (Chiar falimosul slogan al unei secte bogomilice — purificare prin rău, mintuire prin păcat — nu mai poate servi ca o formulă operantă, nici în planul justificărilor teoretice).

Inspăimîntător, în analiza sobră pe care o face Virgil Ierunca acestui fenomen unic în anele mondiale de anihilare fizică și spirituală a omului în regim de detenție politică este mecanismul pe cît de simplu, pe atît de diabolic de a obține rezultatele scontate, imposibil de atins prin orice alte căi și mijloace ori cît de infailibile s-ar fi dovedit ele în alte vremuri în alte locuri și cu alți oameni: acela de a transforma victima în călău, a celui ce suferă calvarul neîntrerupt — săptămîni și luni de zile — al trupului și sufletului său, pînă cînd acestea, amîndouă, se necrozează într-un soi de tăciune din care a dispărut orice scînteie divină (i.e. umană!), într-un tortionar feroce, sălbatic neînduplecat al apropiului, al celui mai bun prieten al său, pentru a se împlini, parcă, aici, pe pămîntul deznădejdi absolute, o tainică lege a entropiei morale al cărei grad zero are înscris pe frontispiciu fatidic: **totul este permis!**

Un alt aspect al cărții lui Virgil Ierunca despre „experimentul” de la Pitești, du-ră, acela al anihilării, al entropiei pînă la gradul zero al conștiinței morale a persoanei în general, care a socat conecția mea creștină despre om avînd la bază ideea iubirii universale intruchinate în ființa lui Isus, a fost acela care se referă la spiritul de toleranță, de blîndete (ale poporului român) cu miturile lui abisale sau culturale cu Meșterul Manole, cu Spațiul mioritic Dealul și Valea ca succesiuni ale unui destin menit să bolcoteze o istorie terifiantă etc. (Și imediat mi-am adus

aminte de încă ceva: anul trecut, într-o conversație în care eu luam, în trecut, apărarea doctrinei clasice despre poporul nostru, exprimînd, de fapt propria mea iluzie creștină despre acesta Nicolae Manolescu mi-a atras atenția, cu tristețe, că poporul român nu mai este cel pe care îl știu sau știam eu, că și-a schimbat destule dintre moravurile sale și, din păcate unele nu tocmai în bine). Uimirea mea la această metamorfoză morală atroce grefată pe fractura psihologiei stabile a unei rase și avînd ca punct declanșator al dezastrului o ideologie diabolică a negației omului de către om, ideologia marxistă deci stupeoarea mea a fost cu atît mai îndurerată cu cît rămăsesem neatins de acest flagel, eram în continuare un român arhaic și modern, un creștin interbelic și un Loranthus europaeus filius mens, care trăind într-un univers clădit pe teamă și grijă, își aduce aminte, din cînd în cînd, ca pe o iluminare, că la naștere urși-toarele i-au promis bucuria, extazul, beatitudinea! **Deus (sive natura) abhorret vacuum!**...

Și în finalul acestor rînduri, o altă observație pe care o fac, la lectura cutremurătorului eseu-document al lui Virgil Ierunca: după șocul produs de afazia morală a omului în general apoi a psihologiei românești în care am resimțit-o ca pe o traumă, mi s-a părut că, la un al treilea nivel de lectură a monstrosului „experiment” Pitești, as putea găsi o explicație (nu o justificare, o nu!) în psihologia nu a rasei, nu a popoarelor, dar a indivizilor, care, printr-un concurs unic de împrejurări, avînd date genetice asemănătoare au fost adunați la un loc și supuși unui regim devastator de tortură fizică și psihică reciprocă, pînă la anihilarea ultimului indiciu, oricît de firav, că ar mai aparține condiției umane. Or, aici, în penitenciarul de la Pitești, au fost aduși, din toată țara, tinerii opozanți ai noului regim care se instalase la putere prin teroare, iar dintre aceștia, majoritatea eram studenți, iar dintre aceștia la rîndul lor, cel mai mult fuseseră legionari! Încît, dacă ținem seama de faptul că tinerețea (ca vîrstă a cunoașterii omului) este tragică prin opțiunile ei radicale, absolutiste incapabile de compromisurile și nuanțările în decizii pe care le aduc doar maturitatea și bătrînețea, cu experiența lor cu tot, și că cele două ideologii extremiste — de dreapta și de stînga — se identifică, în multe privințe, dar mai ales prin practicarea violenței sociale și individuale, totalitariste asupra omului, ne putem face o idee despre laboratorul de reeducare și naștere a unui om nou irecuperabil din punct de vedere moral, victimă și călău rînd pe rînd și în același timp stîlpul abulic de scrum și cenușă al unei lumi noi, o turmă infamă, un nexus antropologic, unde crima și fărădelegea îi leagă pe toți indivizii cu semnul fatidic al uciderii fratelui, semnul însingerat de pe frunța lui Cain.

Dan Laurențiu

fragmente

În căutarea romanului (IV)

9. ARHEOLOGIA FRIVOLULUI. Ce se întîmplă cînd, după epuizarea săptămîni de lucru a criticului, acesta constată existența încă unui personaj (la fel de/cu mai mult) interesant, adică — etimologic — demn de interesul său specializat? **După-amiaza de sîmbătă** — 1983 a lui Valeriu Cristea „zi scurtă, desigur, și pentru El...”, e departe de a fi consacrată în vreun fel relaxării digestive. Ea devine „fragmentul de timp” providențial, strălucind ca o bucată masivă de aur în zidul cenușiu, apăsător al săptămîni. De-dublarea pe hirtia de cale a memoriei este dificilă atîta timp cît, în sinele criticului, s-au interpus, ca stații de continuă reajustare, Smerdeakov & Cie. Printre personajele cărții sale, silueta criticului se strecoară timid, ușor contrariată de cărțile de vizită ale celorlalți. Din megalomania biografiei cu pagina tipărită, fără ingredientele senzaționalului, romanul-jurnal al scriiturii este scos la iveală la capătul unui exercițiu în parte mnemotehnic, în parte estetic. Calculele de fiabilitate sînt bazate pe rezistența specifică a sinelui privit în oglindă. Rezultatul acestei încercări la torsione meta-scriptică ar putea fi reinstaurarea frivolului, prin acest termen înțelegînd nu partea ne-serioasă a individului, ci partea ne-serială, lipsită de morga de zi cu zi a specialistului. Totuși, frivol (prin renunțarea la armele criticului în favoarea penei memorialistului subiectiv), nu însă și lipsit de gravitate (paginile dedicate morții mamei sînt impresionante). Recurgînd la o metonimie, termenul în sine apare la pp. 134-5, într-un pasaj care sugerează — involuntar? — o posibilă cheie. Prin ferestrele casei din Cluj în care a locuit autorul în copilărie, acesta putea privi direct în „ferestrele foarte apropiate (...) ale apartamentului luminat pînă tîrziu și fără perdele de noapte (...) ale casei de vis-à-vis, parcă geamănă”. Ferestrelor din

belșug luminate ale frivolei (stăpîna apartamentului respectiv) autorul susține că le datorează „un efect optic și psihologic”, apariția unei „baionete de lumină”, cu rol protector, pe peretele camerei sale de copil, o veritabilă „armă împotriva terorii nocturne”. Vecina cea frivolă va fi fost cine știe, vreo apetisantă doamnă Memoria...

Receptivitatea senzorială domină, aproape surprinzător, jurnalul românesc al criticului: mirosul („atît de plăcut domestic, tulburător, al rufelor proaspete”), vîzul („lovit de ceea ce vedeam: noaptea de vară, caldă și cu lună plină, în care mă pomenisem, era extraordinară, miraculoasă...” Radu Petrescu!), gustul („o tortă domestică / alt cuvînt care revine frivol / neobișnuit și sofisticat”, de culoare dulce și foarte dulce, cum nu mai mincasem niciodată”), epidermicul („lipsa de rușine a suferinței fizice... mă aflui din nou într-un cabinet dentar”) s.a.m.d.

„Săpăturile” efectuate sînt, într-un fel, demitizante. Personajul realizat este prea puțin livresc. Privirea criticului observă, în primul rînd, omul și nu ochiul-care-se-vede. Subtilă, chiar un pic excesivă, corelarea prin epic a nivelului senzorial cu cel moral sensibil: „Întotdeauna am suferit de o hipersensibilitate a pielii și nici acum nu pot suporta un pulover de lînă sau o cămașă din pinză aspră (...) O intoleranță avînd poate o sorginte psihică, urmarea unei introvertiri caracteristice, a unei înclinații native spre introspecție, fiecare tipăt al epidermei rănite este ascultat și cultivat cu mare grijă de o conștiință prea receptivă față de senzațiile neplăcute pe care o atît de exagerată atenție le incurajează și le determină să se răsfete și să tipe, în consecință, și mai tare” (p. 32). Momentul Adevărului?

Dan-Silviu Boerescu

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

O mărturie a lui Horia Lovinescu: „Și eu am fost în Arcadia”

...și o „Elegie pentru floarea secerată” (Eugen Ibeleanu)

Radu Cosașu ascultă una din cele 100 de știri care fac ocolul pămîntului

Gabriela Hurezeanu între poezie și publicistică

Nicolae Ilescu nu se desparte niciodată de uniforma care l-a consacrat (desant!)

Fotografie de ION CUCU

Publicăm, cu acceptul domnului Valeriu Matei, fragmente din interviul acordat Elenei Siupiur pentru volumul BASARABIA PRIN VOCILE EI, sub tipar la Editura Anima, București.

„Ar trebui să înceapă toți românii, și cei din Basarabia și cei din Țară, a învăța alfabetul reîntregirii..“

„Noi simțim o parte integrantă a Țării, trup din trupul ei și integrarea noastră în spațiul comunității europene poate avea loc numai în cadrul națiunii și a statului român“.

Elena Siupiur: Apelez la istoricul Valeriu Matei pentru a încerca să lămurim miturilor român motivările de fond, reale care au mobilizat poporul acesta într-un efort uriaș de autodeterminare. Întrebarea este dacă această mișcare basarabească este doar o mișcare centrifugă proprie unui imperiu multinațional — țarist pravoslavnic întâi, comunist „pravoslavnic“ apoi — în desfacere sau, este, de fapt, o mișcare centripetă în spațiul comunității democratice europene? Care forță este mai evidentă, aceea de desprindere sau aceea de aderare?

Valeriu Matei: Mișcarea de eliberare națională din teritoriile românești ocupate și anexate este în egală măsură o mișcare centrifugă și totodată o mișcare centripetă. Consider că e necesar să examinăm această mișcare la diferitele ei etape. În perioada inițială, din 1987 și până astăzi, dominantă a fost mișcarea centrifugă, evident nu în absența cu desăvârșire a celei de a doua mișcări, centripete, care s-a născut în mod firesc în cadrul acestui proces de desprindere din Imperiul sovietic. Imperiul, creat prin violență și crime împotriva popoarelor și a multor state vecine, nu putea dăinui prea mult, el nu avea nici o justificare morală, cum n-au avut-o nici alte imperii. Revoluția bolșevică a reușit să stăvilască procesul de dezmembrare a Imperiului țarist prin singe și violență, prin impunerea unei ideologii false în esență, dar de o mare vigoare distructivă ce a reușit pentru 72 de ani să inducă în eroare mai multe popoare, să creeze iluzia unei noi comunități, chiar a unui popor. Exploatarea popoarelor, atât din punct de vedere economic, cât și spiritual, s-a efectuat prin impunerea unei politici de asimilare forțată camuflată cu o ideologie de pseudo-prietenie și internaționalism. Această politică de violare a tendințelor etnostaibilizatoare ale fiecărui popor, ale fiecărei națiuni nu a putut să nu ducă la cataclismul de astăzi. Fiind student, am avut neplăceri pentru faptul că am abordat astfel aceste probleme și am menționat într-o discuție că nu va trece mult timp și această așa-zisă comunitate nouă — poporul sovietic — va plesni ca o bulă de săpun iar statul sovietic se va dezagrega. Mai tîrziu am fost exclus de la aspiratură — de la facultatea de istorie a Universității Lomonosov din Moscova — cu învinuiri de antisovietism și naționalism...

E. S.: Așa vă trebuie!
V. M.: Tendințele centripete, de integrare în spațiul comunității europene prin realizarea unității noastre național-statale, sînt tot mai mult prezente în noua etapă a mișcării de eliberare națională a românilor din teritoriile ocupate și anexate, etapă ce a început la sfîrșitul lui august 1991, odată cu proclamarea independenței Republicii Moldova. E un proces firesc și legitim pentru o parte integrantă a unei națiuni, ruptă cu forța de la matca ei. Nu putem vorbi în cazul Basarabiei, legat de realizarea prerogativelor mișcării de eliberare națională, de o situație similiară cu a celor trei state baltice care, la 1940, erau state aparte. Noi simțim o parte integrantă a Țării, trup din trupul ei și integrarea noastră în spațiul comunității europene poate avea loc numai în cadrul națiunii și al statului român. Tendința de integrare cu Țara există, aceasta este idealul ce îl vom realiza cu toții în etapa istorică ce vine, atât românii dintre Prut și Nistru, cât și cei din Țară. Dominanta pentru epoca de după reîntregire, va fi cea de integrare în comunitatea europeană. Astăzi tendința centrifugă, aceea de desprindere din Imperiul sovietic, este realizată practic dar nu pentru toate teritoriile românești ocupate și anexate în 1940, fiindcă acest teritoriu a fost supus în august-noiembrie 1940 unui proces de dezmembrare. Județele din sudul Basarabiei, județul Hotin, nordul Bucovinei și

ținutul Herța au fost trecute atunci în mod arbitrar sub jurisdicția Ucrainei. Mișcarea de eliberare națională din Basarabia nu are numai un caracter național, ea a promovat chiar de la început revendicări democratice. Odată cu revendicările de ordin național — limba de stat, grafia latină — s-au impus și au fost adoptate la insistențele Frontului Popular din Moldova — care constituie nucleul mișcării de eliberare națională — un sir de acte legislative menite să asigure drepturile omului, ale cetățeanului, drepturile cetățenilor noștri de alte naționalități.

„...În materie de fantezii, aparatul komunist-sovietic a avut realizări mai multe, dar experiența diabolică efectuată asupra românilor din teritoriile ocupate și anexate este unică...“

E. S.: Deși românii, slavă Domnului, sînt autodefiniți de foarte multă vreme ca națiune și recunoscuți ca atare, de ce acum, în această mișcare de desprindere din Imperiu, Republica Moldova sau populația dintre Prut și Nistru trebuie să lupte pentru redobîndirea însemnelor naționale?

V. M.: Românii luptă pentru lichidarea efectelor și consecințelor ocupației sovietice. Sîntem una din națiunile Europei, care încă nu a trecut printr-o epocă îndelungată de unitate național-statală prin care au trecut națiunile și statele Europei înainte de acest proces de integrare economică. E nevoie să reconstituim statul național-unitar, să făurim o societate civică democratică, să consolidăm nucleul națiunii române și să-i asigurăm o perioadă îndelungată de prosperare. Acest proces, început la 1918, a fost curmat în 1940...

E. S.: În Basarabia...

V. M.: Nu numai în Basarabia, fiindcă fără Basarabia, nordul Bucovinei și ținutul Herța, trupul națiunii române rămîne schilodit. La 1918 s-a realizat pentru o perioadă de 22 de ani integritatea națiunii române și efectele acestei unități, în toate sferile vieții social-economice, politice și spirituale nu s-au lăsat așteptate. Pentru o națiune mare, ca cea română, etapa a fost prea scurtă. Nu s-a produs pînă la capăt acel rodaj ce trebuie să aibă loc în simlul fiecărei națiuni. Perioada de prosperare a națiunii române, de impunere a propriului stil în cultura europeană abia începuse. Integrarea noastră firească în concertul națiunilor mari ale Europei a fost curmată brusc prin ocupația sovietică și komunistă. Lupta noastră pentru redobîndirea însemnelor și calităților esențiale ale națiunii noastre nu este o luptă de dragul simbolurilor. E necesar acum, mai mult ca niciodată, un proces de conștientizare a dramelor fundamentale prin care a trecut neamul nostru, a condițiilor sale de existență actuală în numele unui viitor la care avem drepturi de neîngăduit.

E. S.: Mă refeream la Basarabia în mod special...

V. M.: În Basarabia, chiar lupta pentru însemnele naționale nu a fost o luptă de dragul simbolurilor, atât în perioada ocupației țariste care a durat 106 ani, cât și în acești ultimi 51 de ani de ocupație. Toate însemnele naționale au fost distruse de regimul de ocupație. A fost metodic distrusă și exclusă din uz limba română, a fost distrusă conștiința națională. Au fost marginalizate valorile culturii naționale, marea lor majoritate fiind interzisă. Mișcarea de eliberare națională nu putea să nu înceapă cu revendicarea drepturilor firești ale limbii române, pentru că un popor, o națiune sînt vii atîta timp cît este vie limba lor. Mișcarea pentru oficializarea limbii române, pentru reintroducerea alfabetului latin a unit și a consolidat forțele românilor din Basarabia, confirmînd încă o dată vitalitatea și capacitatea regăsirii de sine a neamului nostru, acea „trezire din somnul de moarte“ cum spune poetul Alexei Mateevici. Această primă mare victorie a mișcării de eliberare națională a dat peste cap toate invențiile „partinicele istoriografii moldovenești“ și a preinșilor savanți-lingviști făcuți în laboratoarele partidului komunist și ale KGB-ului.

E. S.: În materie de fantezii...

V. M.: În materie de fantezii, aparatul komunist-sovietic a avut realizări mai multe, dar experiența diabolică efectuată asupra românilor din teritoriile ocupate și anexate încă este unică...

E. S.: Și tragică.

V. M.: Nici unui alt popor, în toate im-

periile cite au existat pînă acum, nu l-a fost impus să-și urască propriul nume să urască numele limbii sale materne. În sufletele multor români a fost implantat un hău de românofobie. Cuvîntul „român“ a fost pus totdeauna, chiar și în manualele școlare, înainte de cuvîntul fascist. S-a trimbițat mercu: „cotropitorii româno-fasciști ai Basarabiei“ și „eliberatorii sovietici și ruși“. Această politică monstruoasă a slobozit rădăcini adînci și otrăvitoare în sufletele unor oameni simpli și neavizați, crescuți sub regimul sovietic de ocupație. Chiar și în sferele cele mai de sus ale puterii ne ciocnim astăzi de acest fenomen al românofobiei. Foștii nomencluriști komuniști, cultivatori profesioniști ai virusului românofobiei, mai dețin încă importante birghii ale puterii și nici prin gînd nu le trece să-și ceară cel puțin iertare pentru crimele ce le-au făcut împotriva neamului nostru...

E. S.: Nu-l cumva — această românofobie — o teamă firească... după atîția ani de creat o anumită mentalitate?

V. M.: Există la mulți români de aici o gravă deformare a conștiinței naționale. Este și un mare handicap pe care-l resimt mulți, chiar unii dintre intelectuali, care nu-și văd locul lor în contextul culturii române. Sînt convins că acest moment va fi depășit, va fi depășită această mentalitate. Astăzi depinde de intelectualii din Basarabia să depășească condițiile handicapului care a fost impus și le-a fost impus. Numai prin integrarea în cultura română, această ramură a culturii române din Basarabia și nordul Bucovinei are șanse de a exista, chiar dacă o vreme acest handicap va mai exista, iar valorile vor fi sub nivelul cerințelor.

E. S.: Revin la istoricul și politologul Valeriu Matei, adică vreau să vă scot de pe calea literaturii și să vă readuc la ideea mișcării naționale și a statului național. Credeți că este statul național forma cea mai sigură și fermă pentru atingerea societății civice de tip european modern? Și, care sînt trăsăturile pe care statul național le educă și le stabilizează la membrii săi pentru a-i face capabili pentru o societate democratică, civică, general europeană?

V. M.: De fapt, nu este o întrebare,

sînt mai multe și vom reveni pe p... Mai întîl eu aș vorbi numai în ca... de istoric și poate de om politic... de politolog, pentru că acum la n... produs iarăși o confuzie gravă: to... cialiștii de ieri în istoria partidul... munist și în „komunismul științifi... cum se numesc politologi. E de... nouă armată de politruci. Ca isto... poate cu intuiție de poet aș spu... într-adevăr, statul național este... cea mai sigură care să faciliteze... carea unei societăți civice de tip m... și pe urmă, un alt model, deocam... menirea nu a propus, iar ceea... constituit acum în Europa ne-a o... strat că singura formă prin care... juns la acea societate civică a fost... național unitar. Țările Europei au... la necesitatea integrării economice... turale numai în urma evoluției... popoare în cadrul statelor naționa... ales pentru noi, cei din teritoriile... te și anexate, cei care au fost ru... matca neamului, este singura cale... voluție. Fiindcă a trece direct din... lismul sovietic la societatea civic... mocratică este o naivitate și ceva... de tot hazul. Și ma cred că, statul... nal este acela care are capacitatea... asigură realizarea acelei dimensiun... cesare societății civice moderne și... siguranța individului ca parte a in... lui, a națiunii.

E. S.: O conștiință a identității...

V. M.: A identității care poate fi... lizată pentru fiecare individ numai... drul statului național, iar românii o... fost ruși cu forța din componența... tind spre reîntregire, spre reinte... pentru că simt că în această zonă... pot realiza, fiecare în parte ca indiv... ca parte componentă a unei entită... mari decît în cadrul statului națio... nitar, în albia firească a neamului... turii lui. De altminteri, cred că ace... ces care are loc acum în întreaga l... de est și sud-est este reflexul de... gere tocmai a acelui efect nivelat... care l-au avut imperiile în acest... și este o tendință firească.

„Problema este ca această Com... a Statelor Independente să nu ev... iarăși spre imperiu, spre dictatur...

Scîndura de brad

În întunericul sunetului
e mai greu să te aud
dar dincolo de orizont
începe spațiul de rezonanță
găurit de o stea —
zice cariul lucrînd
în miezul unui brad
cu zeci de orizonturi pe trunchi

În surzenia luminii
e mai ușor să te văd
întreg, cu strămoșii topiți în tine
ca niște fulgi
pe nara unui lup —
zice moartea
înălțîndu-și chipul
pe retina ochiului meu

scîndură de brad și tu, lup flămînd,
voi ce-aveți de zis
acum
cînd e iarnă
și-n văzduhul înghețat
strigătul atîrnă
tîntuit de o rază

Flori moarte

În interiorul unei lacrimi
echilibru a două stîlbe de busuioac
echilibru
între Narcis și imaginea sa
și clopoței albi stînși
ca două aripi
ale unei lebede moarte
în interiorul unei lacrimi

Lacrimi

Zalmaxe ne cu...
spunea preotul,
din lacrimile lor
pomi și pietre,
cărora le vorbim
cînd sîntem în o...
soarelui ce asfin...
spațiului ascuns
unde putem fi
stăpîni ai propr...
sau ai unui alib...
cînd capcana n...
îmbrățișarea ei

păsările beau
lacrimile pietrel...
de miinile noas...
și cîntă pînă la...
la gura peșterii
și zboară prin g...
pînă ies cu crei...

în circumvoluți...
zac uitate cuvî...
rostite atunci cî...
cînd plînsul sp...
cu lacrima ce n...

Catarge

ne aruncăm în
greii în mare o...
dar coloniile tri...
dar coloniile tri...

ce va rodi, sau...
fagurul clipei c...
în tristețe și cor...
sînt ca niște cru...
de prea multe c...

mai mari, iar dacă se va insista mai departe pe unitatea monetară, a legislației, armatei etc., atunci vea de-a face cu un alt stat unitar altă fațadă a imperiului."

: De ce federațiile politice multiple nu mai au și nu pot să mai aibă succes moral în această zombierii desfășurate în acest moment de desfacere a imperiilor ideologice feudale, cu o națiune dominantă?

: Federația, ca formă politică ex-positibilitatea existenței în cadrul ei state suverane. Este un nonsens, că federația, în forma ei clasică, n stat unitar. Republica Federală nă, nu este un stat care să cuprindă suverane, în toate aceste landuri majoritar germani care s-au asociază cont de anumite tradiții istorice sau America, care este un stat federal multinațional, dar nu cu existența națiuni care au propriul teritoriu, ci aibă propria lor tradiție de stat în America sau cuprinzând în ele de unor popoare rupte din cadrul al statelor lor naționale unitare. ția sovietică a fost ceva simulat, mperiu a fost un stat centralizat națiune dominantă, cu o ideologie trilizare draconică. Această formă ea să dureze mult, pentru că era pe distrugerea acestor națiuni, pe rea nucleului fiecărei națiuni existant în acest imperiu cu mască federațională. Atât din punct de vedere moral, și economic, această federație nu ate avea sorti de izbândă în viitor...

: ...oricât se încearcă...
: ...s-a încercat trecerea la o conștientizare și acum se încearcă păstrarea imperiului sub o altă formă, a Coaliției de State Independente, dar ca, d, că...
...eșuează și ea...
: Ideea nu și-a găsit și nu cred poate găsi expresia politico-juridică. Nu pot exista, pe picior de egalitate, într-o comunitate, un stat imens, lipsit de tradiții democratice, și un mic, ca Republica Moldova — lesprinsă prin forță dintr-un alt imperiu. Problema este că această Comunitate de State Independente să nu evoare spre imperiu, spre dictatura națiuni mai mari, spre impunerea

anumitor criterii, atât de comportament, cit și de conviețuire în cadrul ei. Dacă se va insista și pe mai departe pe unitatea monetară, pe unitatea legislației, a armatei etc., atunci vom avea de-a face cu un alt stat unitar centralizat, cu o altă fațadă a imperiului.

„Ar fi absurd să ne gândim la reintegrarea în Europa fără reintegrarea cu Țara. E o poveste frumoasă, dar nici măcar bună de adormit copiii...”

E. S.: Sint oameni politici — și vă numărăm printre cei fermi în această convingere — care consideră posibilă împlinirea țelurilor acestei mișcări de emancipare numai prin revenirea în granițele statului român, în întregirea cu Țara. Întrebarea mea este de două fețe. Prima: care sint argumentele Domniei Voastre în favoarea urgentării acestui act politic și v-aș ruga să luați în considerație și: sint primejdii și care sint cele care pasc Moldova singură, aflată brusc în granița unei alianțe panslave orgolioase și nervoase, în mijlocul unui imperiu nedeținut încă? Cea de a doua față a întrebării ar fi: să ne gândim și la primejdiile impactului reunirii cu țara asupra populației trecute prin foarte multe schimbări stresante — dramatice chiar — în ultimele decenii. Credeți că este realist acum, în actuala conjunctură politică și actuala mentalitate din ambele societăți, actul reintegrării? Nu există prea multă neîncredere în orice și în tot la oamenii din societățile noastre acum? Și cită putere are românofobia — de care mi s-a vorbit și chiar dumneavoastră ați vorbit de ea — educată la basarabeni de către puterea sovietică?

V. M.: Da, e o întrebare care o frază din Marquez... și nu înțeleg de ce trebuie explicat faptul că împlinirea țelurilor acestei mișcări poate fi realizată doar prin reintegrarea cu Țara... pentru că aceasta este scopul mișcării! de integrare cu Țara din care am fost smulși! pentru că o mișcare de eliberare națională — în cazul nostru mișcare într-un teritoriu românesc ocupat și anexat — dacă este o mișcare onestă care gindește la destinul populației din aceste ținuturi, dar și la destinul poporului nostru în general, nu poate avea alt ideal. Ar fi absurd să ne gândim la reintegrarea în Europa fără reunirea cu Țara. E o poveste frumoasă, dar nici măcar bună de adormit copiii, pentru că neamul românesc s-a integrat în Europa numai și numai ca un neam firesc integrat, iar epoca de după Marea Unire, din 1918 este cea mai clocovită în acest sens. Neamul românesc și România își au încă un frumos destin în viitor. Românii sint una din cele mai mari națiuni în această zonă a Europei, România este o țară și o lume cu tradiții antice, medievale și moderne care au avut de spus și mai au de spus încă un cuvânt în concertul națiunilor europene și, este națiunea din această zonă care nu a dominat politic alte națiuni și state și nedominând politic a reușit totuși să-și impună anumite valori în cultură și existență politică. Care ar fi argumentele urgentării actului reintegrării? Credeți că argumentele de ordin politic ni le reliefează însăși evoluția evenimentelor din această zonă a lumii, apoi, acest context geopolitic care se cristalizează în ultimul timp ne aduce suficiente dovezi, că din punct de vedere economico-politic, socie-

tatea civilă europeană nu trebuie să încurajeze existența mai multor formațiuni statale în cadrul uneia și aceleiași națiuni. Este un lucru evident. Apoi, Republica Moldova, în felul în care economia ei a fost concepută în imperiu, se află în situația de a nu avea astăzi un sistem viabil, un sistem economic care ar constitui un circuit închis. Este un lucru cert și din punct de vedere economic nu va putea supraviețui. Cealaltă cale — decit reunirea cu Țara — ar fi reorientarea spre fosta economie a imperiului — bineînțeles că va trebui să avem relații fi-rești cu ea, dar nu ne putem integra! Ori a insista pe această reintegrare cu economia imperiului este nerealist și periculos. Este clar că acest spațiu nu este spațiul nostru firesc de evoluție, de dezvoltare a națiunii române. Ca stil în cultură, noi ținem de Europa, de altă tradiție, deși sintem legați și de acest Orient prin religie, prin ortodoxism. Republica Moldova nu poate să se integreze în această mare slavă. Din punct de vedere geografic, este mai convenabil pentru toată lumea ca noi să fim reintegrați cu Țara; avem același specific al evoluției și culturii economice. Nici economia românească fără Basarabia nu poate fi integrată, totdeauna este cu o piesă lipsă; cit privește economia Basarabiei, repet, nu poate rezista și fi viabilă în felul în care a fost concepută în imperiu. Cit privește primejdiile care pasc Moldova singură, sint primejdii multe, de diferit ordin și ele se fac evidente, se repetă, am mai spus-o, anul 1918, cu aceleași amenințări din aceleași direcții, cu aceleași pericole... Singura posibilitate și garanție de apărare și autoapărare este reintegrarea cu Țara, pentru că în momentul în care nu ai o economie, nu ai practic structurile esențiale ale unui stat... Repet, singura garanție este anume reintegrarea cu Țara, revenirea în albia culturii naționale, a felului de a fi al românilor, pentru că aici au fost impuse — și sint cunoscute — încă din sec. al XIX-lea, trăsături ale modului de existență rusească... Și pentru că vorbim de inconveniente, cred că societatea românească nefiind pe deplin pregătită de ambele părți pentru realizarea dezideratului reintegrării, va trebui să existe foarte multă înțelegere, foarte multă, dacă vreți, indulgență, în felul de a ne trata reciproc... Există și alte probleme, chiar în mentalitatea românilor din Țară. Ei nu ne înțeleg problemele pentru că și acolo Basarabia a fost un subiect tabu, te trezești uneori întrebând „da” ce, în Basarabia se vorbește românește?...

„Aici există 4.000.000 de români, asta nu-i 100.000, nu-i o jumătate de milion, și nu puteau aceste 4.000.000 de români să dispară chiar atât de repede în această moară imperială, oricât de puternice pietre ar fi avut această moară imperială...”

E. S.: ...de aceea încerc să fac această carte...

V. M.: „De unde știți românește?” m-a întrebât cineva. Există această necunoaștere a ceea ce s-a întâmplat în Basarabia și nordul Bucovinei. Aici există mai mult de 4.000.000 de români, asta nu-i 100.000, nu-i o jumătate de milion și nu puteau aceste 4.000.000 de români să dispară chiar atât de repede în această moară imperială oricât de puternice pietre ar fi avut ea și oricât de hrăpăreață ar fi fost moara imperială, românii au rămas, s-au păstrat, a existat, oricât de interzisă a fost, și cultura română, oamenii nu și-au pierdut limba... dar primejdiile impactului reintegrării cu Țara asupra populației de aici există pentru că experiența diabolică la care au fost supuși românii din teritoriile ocupate a avut efecte dramatice. Să împui unei părți de popor să-și urască numele și neamul, să-și urască propria istorie, pentru că aceasta s-a încercat, nicăieri în altă parte nu au fost tentative de a crea o limbă artificială, de a edita dicționare numite „cuvintelnice”, o experiență unică... O parte din populație este afectată de acest virus al româno-fobiei. E ceva monstruos cind oamenii își amintesc că jandarmul român le-a dat o palmă în perioada interbelică și nu-și amintesc că aproape un milion de români din aceste teritorii ocupate de sovietici au fost omorâți, duși în Siberia de unde nu au mai revenit, au fost deportați, torturați...

E. S.: Aceasta este cifra deportărilor?

V. M.: În general, și cei care au fost omorâți prin înfometare, toți cei care au fost striviți de acest regim... E ceva monstruos cind oamenii au ajuns să considere că o palmă cîntărește mai greu decit aceste chinuri ale unui popor...

E. S.: De ce? De ce consideră așa? De ce uită tot ce s-a întâmplat?

V. M.: Nu au uitat toți, bineînțeles, dar a uitat acea pătură sovietizată, crescută în acest laborator prin spălarea sistematică a creierelor, printr-o propagandă feroce. Este o consecință tragică a ocupației despre care nu s-a prea scris și vorbit.

E.S.: În acest caz, o reintegrare prea bruscă cu Țara nu va fi stresantă?

V. M.: Va fi stresantă... Reintegrarea trebuie pregătită, însă mă tem că evoluția evenimentelor ne va impune să o realizăm mai repede decit credem noi. Aceste răni trebuie leucite, pentru că în perioada interbelică — și am să fiu puțin critic — acest lucru nu a fost totdeauna înțeles și nu totdeauna au venit aici să lucreze oamenii cu cea mai bună capacitate de înțelegere a problemelor cu care s-au confruntat basarabeni în imperiul țarist. Acum nici nu e nevoie să fie trimis nimeni, sint destul oameni și aici, destule forțe intelectuale care să contri-

bue la lichidarea urmărilor ocupației. Există destule forțe în societatea românească — n-ș refer la intelectuali în special — care înțeleg aceste probleme dar sint și din aceia care nu vor să înțeleagă și uneori auzi: „A, voi sinteți așa și așa, la ce ne trebuți...” ș.a.m.d. Sint lucruri dureroase... E nevoie de multă înțelegere, trebuie să existe, ca să spun așa, o mai mare cantitate de dragoste pentru oamenii aceștia care nu sint de vină, ei sint jertfele unui regim de ocupație feroce pe care nu l-a mai cunoscut nici un popor, nici o populație și tocmai pentru a înlătura aceste stresuri trebuie cultivată și în Țară o mai mare atenție față de aceste situații... dacă un basarabean cu dragoste de Țară, de neam este tratat cu ironie, se produc niște...

E. S.: ...răniri, rănirea unei demnități care se retrage și refuză...

V. M.: Se retrage și refularea acestei boli este mult mai periculoasă. Este necesar ca aceste lucruri să fie înțelese în Țară. Va fi o perioadă grea și nu știu cit de pregătiți sintem în acest moment, de aceea trebuie ca în societatea românească, problema aceasta, spusă într-o lozincă în piață, să se transforme într-un travaliu permanent de realizare a reintegrării. De aceea am și constituit Consiliul Reintegrării cu o parte din parlamentari și sintem pe cale de a elabora un program serios; este nevoie să se realizeze în Țară un șir de întâlniri cu intelectuali din Basarabia, cu o serie de personalități care să explice unui auditoriu larg, prin mass-media, aceste probleme. Oricît de grave și dure ar fi problemele cu care se confruntă românii în Țară, astăzi, cred că ar trebui să înceapă toți românii, și cei din Basarabia și cei din Țară, a învăța alfabetul reintegrării.

„Să nu dea Dumnezeu să simțiți vreodată ce sint eu acum cind vin pentru prima dată în Țară”.

E. S.: Nu vi se pare că societatea românească de dincolo de Prut — și mă refer mai ales la intelectuali — este puțin prea mult aplecată asupra propriei sale suferințe din trecut, a rănilor ei, a mindriilor călcate și a demnității leșite tiris-grăpiș din vechiul regim și acum, din această cauză, nu mai este suficient de atentă, așa cum s-ar cuveni să fie, nu numai politic ci, cred, și afectiv, la societatea basarabeană, la lumea aceasta de aici care este, totuși, o lume rănită de două ori?

V. M.: Sintem victimele aceluiași sistem socialist... cunosc fenomenul, deși niciodată nu am acceptat să vorbesc despre el, pentru că mi s-a părut neimportant, dar acum, la această etapă poate deveni important pentru noi ca popor. Corul lamentărilor m-a uimit și mă uimește. Cred că nu trebuie să punem în față rănilor proprii, pentru că mi-am dat seama, că de aș pune în față rănilor pe care le-am primit dublu prin această oprinare socială și națională ar deveni totul atât de trist și ar fi o atît de mare deznădejde, că ar trebui să ne sinucidem și să nu mai facem nimic. Lamentările n-au nici o justificare, chiar dacă noi sintem și o generație tragică, dar dacă vom realiza acest deziderat al unității naționale vom fi și o generație măreață, nu pentru a rămîne în istorie, că nu aceasta este important, ci pentru a făuri copiilor noștri posibilitatea de a se realiza în spațiul culturii lor naționale, al țării, pentru a se simți liberi și nemarcați de acest handicap de care sintem marcați noi... dincolo de Prut nu se înțelege totdeauna această mare nostalgie, această foame a românilor din teritoriile ocupate și anexate de imperiul sovietic pentru cultura românească, pentru spațiul cultural românesc... Unii nu mi-au înțeles sentimentul de plenitudine spirituală și psihică de care am fost cuprins cind am venit prima dată în Țară, le-am spus atunci, răspunzînd uimirii lor: „Să nu dea Dumnezeu să simțiți vreodată ceea ce sint eu acum cind vin în Țară!”. Am mers atunci, în 1988, și am văzut Țara, de la Sarmizegetusa în Munții Trascăului, la mănăstirile din Muntenia, și din nordul Moldovei, și pînă în Maramureș... Era poate dorința de răzbunare față de lipsa de integritate spirituală pe care o resimțeam. După această călătorie m-am întors alt om. Am înțeles că noi românii nu avem motive de disperare, avem o Țară — nu vreau să fiu declarativ — avem o Țară, avem un pămînt care emană pentru noi foarte multă energie și foarte multă încredere și nu avem dreptul astăzi, prin disperarea noastră, să distrugem acest sentiment de încredere în noi înșine. Am convingerea că neamul românesc și cultura română au viitor, iar noi trebuie să devenim, dacă vreți, mortar la temelia acestui viitor. Să fim conștienți că noi sintem numai țărina în care trebuie să crească griul de miine. Dacă nu sintem conștienți de acest fapt, înseamnă că sintem mult prea trufași. Trebuie să fim conștienți de acest lucru să fim capabili de jertfă în numele copiilor noștri, chiar dacă istoria nu ne va lua în seamă. Sintem datori să avem multă încredere în ziua de miine, toate celelalte nu au nici o importanță, nici chiar moartea.

Chișinău, 9 octombrie și 18 decembrie 1991

Impărat pe durerea noastră s-a fost înălțat (și-acum stă în capul mesei savurîndu-și surisul) unul din cei ce l-au aruncat pe losif cel cu cuvintele-n derivă cel cu auzul pierdut în deșert

trimite-ne liniștea, Doamne, în care să le-nvățăm pe toate singuri și adincul tristeții să-l cunoaștem și crucile ce ne-au purtat să le-mblinzim și să le punem catarge corăbiilor noastre în mările ce ne mai au în mările ce ne mai țin

Impăcare

nu mai pot întinde mina peste partea ta de umbră prin ființa mea intruna umbra neființei umblă

vinețiile ei plete se-ncilcesc în al meu sînge soarele-asfințind în pete razele de ele-și frînge

am rostit numele tău să te regăsesc în mine răstignirea peste hău împacă lumea cu sine

doar o jertfă, numai una și zidul de despărțire ce-atingea cu virfu-i luna te surpa dintr-o privire

te-am găsit — erai credințiv într-o lume neschimbată destrămind cea nefiintă în ființa mea-ntrupată

Valeriu Matei

SFÎNTUL EMANUEL ERETICUL

În revista „ABC” a apărut un reportaj despre niște androizi legendari care ar fi bintuit în evul mediu coasta de sud a peninsulei Iberice și care și-ar fi făcut din nou apariția. Textul a fost publicat însoțit de câteva fotografii — destul de neclare — „realizate de un amator” și stîrnind la fel de mult entuziasm ca și zimbete ironice.

Începînd de pe la mijlocul secolului al XVII-lea în Andaluzia, s-a născut obiceiul ca în fiecare toamnă, într-o anumită seară, să se cerceteze de către o mulțime curioasă creasta culmii Sfîntului Emanuel Ereticul. Dacă oamenii adunați la poala muntelui au impresia că văd profilul în noaptea silueta cu dreapta ridicată, semnul este interpretat drept sfîrșitul unei epoci: al unei molime îndelungate, al unui război interminabil, al unei domnii. (Prima oară, se pare, „semnul” a fost interpretat înaintea urcării pe tron a lui Carol al II-lea, ultimul reprezentant al dinastiei de Habsburg în Spania).

De prin 1740, în locul aceia, cătărată pe stîncă, a fost amplasată o statuie. Poziția a fost atît de bine aleasă, încît depinde de lumina lunii dacă poate sau nu fi deslusită figura de jos. Cîteodată, la asfințitul soarelui, statuia pare să ardă și să se topească în văzduh.

În timpul lungii domnii a lui Filip al IV-lea al Spaniei, pe vremea guvernării ducelui Gaspar de Guzmán Olivares, în mica minăstire Santa Lucia din Andaluzia, a avut loc un proces împotriva fratelui Emanuel, acuzat de vrăjitorie.

Lăcașul, situat în centrul Codrului Oamenilor, era predestinat, mai ales, formării de misionari, ce erau apoi trimiși în tîneturile de peste mări, așa că efectul călugărilor se schimba mereu, fiind mai mult un loc de trecere pentru viitorii mesageri ai Dreptei Credințe. Printre acești alesi în cea mai mare parte încă tineri, se afla și numitul Emanuel, despre care, după investigațiile Înaltului Oficiu, s-a putut constata că nici nu provenea dintr-o familie veche creștină, ci din niște strămoși mai mult decât dubioși. De aceea nici nu a mai mirat pe nimeni că tînărul preot studia mai mult tratate de mecanică pagină decît Sfînta Scriptură, că în loc să se ocupe de pildele Mîntuitorului, era preocupat de învățăturile pierdute de la Crotona, de mărturiile în legătură cu sfîntii mucenici, ci privind-u-l pe un Arhiepiscop din Tarent, inventatorul antic al porumbelului automat, ori căutînd amănunte despre activitatea lui Ktesibios sau Arhimed, Prevalîndu-se de un asemenea patronaj, părintele Emanuel încerca să-și susțină invențiile drăcești, știînd prea bine că numele verificate ale trecutului de aur precreștin nu sînt obișnuite cu acuzațiile și nădăjdindu-l ca în umbra lor, să-și poată plasa cîntărețul mecanic sau aparatul de distilat apa marină. Dacă în legătură cu cea de a doua invenție nu existau, în principiu, opoziții, cîntărețul mecanic, chit că interpreta cîntecele potrivite unui sfînt iacas — sau poate, mai ales de aceea — producea panică printre ceilalți călugări și mai ales printre credincioșii veniți din sat să asculte slujba. Automatul avea o voce plăcută, însă o înfățișare sumbră și își făcea apariția în momentele cele mai nepotrivite, silindu-i pe bietii creștini să se crucesească de mai multe ori, înainte de a prăceși înspălmîntați capela. Monstrul din lemn și imbinări metalice, căptușit cu tuburi, roți și tambururi, nu ar fi putut să-și îndeplinească îndatoririle pentru care l-a predestinat creatorul său, decît dacă ar fi avut un suflet apt de a pune în mișcare toate acele mădulari ciudate. Și cum părintele Emanuel însuși recunoștea că produsul său n-avea parte de un suflet vital, era limpede că doar diavolul a putut să-l dea energie din energia lui, cerîndu-l în schimb, să-l slujească. (Necuratul nu dă nimic pe gratis: așa procedează el mereu!) Însă cîntărețul mecanic nu se producea numai la acompaniamentul religios, ci îl scutea pe stăpînul său de o mulțime de treburi și, dacă ar fi să le dăm crezare și numeroșilor martori la proces, se ocupa și cu tot felul de indeletniciri specifice adevăratului său patron — Satana. Concluzia ce se impunea apăsătoare abso-lut logică: fratele Emanuel a devenit unelna diavolului, la fel ca și jucăria inspirată de același comandament infernal.

În mod firesc, Sfîntul Emanuel — sau mai degrabă viitorul Sfînt Emanuel, în condamnata la ispășirea ereziei pe rug, însă sentința n-a putut fi executată imediat. În celula unde își aștepta pedeapsa, condamnatul apucă să mai facă niște vrăji și îl înspăimîntă în așa o măsură pe cei ce-l păzeau, încît, pur și simplu, nu

se mai găsi nici un curajos dispus să-l conducă pînă la stiva de lemne ce-l aștepta de mai multe zile. (Erau niște buleci noduroși și contorsionați cădiți în curlea minăstirii, trunchiuri tăiate din Codrul Oamenilor, pîrînd mai degrabă o îngrămădire de leșuri umane clădite unele peste altele.) Primii doi călugări însărcinați să-l conducă pe ultimul drum au murit înainte de a ajunge să descuie lacățul de la intrarea în chilia-celulă. Un fior puternic, ca un fulger, trecu prin ei și căzură amîndoi, carbonizați, la pămînt. Nici următorii trimiși nu se bucurară de o soartă mult mai bună. Zbirii, veniți direct de la Madrid, le împărțiră soarta. Atunci, s-a decis ca mica fereastră zăbreliată și ușa cămăruței să fie zidite pe dinafară. Ceea ce s-a și îndeplinit.

Din minăstirea Sfînta Lucia au continuat să mai plece cîteva contingente de misionari în teritoriile de peste mări pînă ce, un sfert de secol mai tîrziu, un incendiu a pustit clădirile. Chilii-celule, unde a fost îngropat de viu ereticul Emanuel, era lipită de coama muntelui, izolată de restul lăcașului, scăpînd astfel de pîrjol. Dar locul își păstrase faima și legendele îi măriră încă și mai mult re-numele damnat. Minăstirea n-a mai fost rededată niciodată, însă sumbrul schit deveni un straniu loc de pelerinaj. Aici erau aduși bolnavii de ciumă și acela dintre ei care auzeau în timpul nopții tot felul de zgomote ciudate, venind din interiorul aceluia ciot de construcție oarbă, se spunea, se vindeau pe loc. Dovada o constituiau foștii bolnavi întorși printre rudele și apropiații lor, după ce au străbătut cu forțe proprii cele cîteva zeci de leghe de teren accidentat pînă la prima localitate. (Nimeni dintre cei ce-l abandonau pe bolnav în vecinătatea schitului nu îndrăznea să rămînă peste noapte acolo.)

Unii dintre înșănătoșii povesteau că, în timp ce zăceau aproape morți pe pămîntul gol, noaptea, pe un întuneric dens, simțiră cum se apropiase CEVA de ei, cum îi întepase în braț sau în picior, cum se depărțase, aplecîndu-se asupra altui bolnav. Odată cu venirea zorilor, unii dintre suferinzi s-au putut ridica de pe jos și, fără a se mai uita înapoi, se grăbiră să părăsească locul.

Desi împrejurimile chiliei ereticului Emanuel s-au dovedit atît de binecuvîntate de puteri miraculos-curative, atunci cînd faima schitului se duse prea departe, autoritățile au interzis, sub amenințarea cu excomunicarea, orice apropiere de regiunea declarată blestemată.

Întorcîndu-se din Indii, unde a slujit aproape o jumătate de veac, părintele Baltasar, plecat și el din minăstirea Santa Lucia ceru îngăduință să facă un pelerinaj de multumire în locul unde a început misiunea sa apostolică. Nemaigăsînd lăcașul, a dat totuși de chilii ereticului Emanuel. Spre surpriza oamenilor, revenînd din muntii, el povesti că l-ar fi văzut pe Emanuel viu, meșterînd la un... la ceva... la ceva ce nu există.

Relatarea părintelui Baltasar era atît de confuză, încît reuși să stîrnească și imaginația celor mai înverșunați sceptici. Un detașament de soldați fu trimis să cerceteze realitatea. Însă oștenii revenîră, raportînd că schitul avea și pe mai departe atît intrarea, cît și fereastra zidite și că nu se întrezărea nici o posibilitate ca om sau pasăre să fi putut ieși în ultimii cincizeci de ani de acolo. E adevărat, însă, că lipindu-ți urechea de zid, puteai auzi din interiorul încăperii zgomote distincte.

Cineva a emis ipoteza că, fiind sprijinită de stîncă, celula osînditului ar fi putut avea corespondențe cu o peșteră sau cu o galerie ieșind într-altă parte din munte. Oricum, însă, locul fusese pece-luit deja de mult drept una dintre cele șapte sute șaptezeci și șapte porți ale iadului și lumea a fost amplu prevenită de pericolele ce decurg din aceasta. Pentru mai multă siguranță, au fost trimiși un episcop și mai mulți prelați cu scopul de a celebra o slujbă aptă de a neutraliza forțele diabolice.

Doar Don Baltasar* continua să bată cîmpii, povestînd vrute și nevrute despre toate cîte le-a văzut în zona interzisă. (Lucru cu atît mai ciudat, cu cît, de regulă, majoritatea bătrînilor nu conțenească povești de amintiri din tinerețe și, dacă ne gîndim cîte episoade ciudate, trebuie să fi trăit aievea personajul în tîrimurile exotice vizitate, pare straniu să fi renunțat atît de ușor la ele în favoarea unor afirmații ușor de pus la îndoială.)

După foarte puțină vreme, s-a dovedit tot mai limpede că slujba episcopului nu și-a atins cîtuși de puțin scopul. În localitățile cele mai apropiate au început să apară figuri insufletețe din lemn și metal. Cele mai multe nu făceau decît să

cînte, dar au fost semnalate și asemenea mecanisme de formă antropomorfă trecînd prin străzile pustii, golite instantaneu la venirea lor, vorbind între ele într-un grai aproape necunoscut, oprindu-se pe cite o bancă și plecînd mai departe. Cîteodată se întimpla ca două-trei zile mai tîrziu, unele dintre acele apariții să revină, îndreptîndu-se în direcția de unde au sosit. Creștinii erau sfîtuți ca în astfel de ocazii să se închidă în casa și să nu privească pe fereastră. Uneori treceau zile pînă să se aventureze din nou cineva în stradă.

E greu de spus dacă din pricina androizilor Sfîntului Emanuel se numește pădurea din jurul schitului Codrul Oamenilor sau dacă denumirea este mai veche. Localnicii pretind că mulți copaci bătrîni au forme antropomorfe și că, încă din vechime, uneori cîteva trunchiuri noduroase cutreierau tînetul, asemenea unor vagabonzi uriași.

Androizii nu se arătau periculoși în mod direct: n-au atacat niciodată vreun sat sau vreo casă, n-au ucis animalele oamenilor și n-au stricat recoltele. E drept, unii tîrîni au murit în timpul trecerii lor prin sate, însă nu se pot exclude nici simplele coincidențe. Mai ales că, alteori, dimpotrivă, muribunzii se făceau bine, fără să se găsească cineva care să fi observat că arătările acelea ar fi intrat în contact nemijlocit cu suferinzii. Cineva a răspîndit zvonul că Sfîntul Emanuel cunoaștea numele suprem — care nu se știe, dar care se evocă. Cine-l cunoaște dobîndește puteri cerești. Ereticul a păstrat taina.

În curînd, automatele ereticului Emanuel, după cum au început să fie numite de toată lumea, au început să se înmulțească în așa o măsură încît nu se mai găsea bătrîn sau copil, locuitor al întregii regiuni, care să nu le fi înțilnit măcar o dată. Era sfîrșitul lumii, se spunea, însă humanoizii nu aduceau nici popoul, nici cutremure, nici incendii. Ei treceau în grupuri mai mici sau mai mari, se întreceau între ei, se delapsau spre țintele lor necunoscute și reveneau fără a le face creștinilor nici cel mai mic rău. Erau zile cînd tîrîni îngrozii aveau impresia că întregul Codrul al Oamenilor s-ar fi trezit și ar fi pornit din loc.

Soldații trimiși împotriva mesagerilor diavolului nu reușiră să le pricinuiască nici un fel de neplăceri. Lancea se frîngea de corpurile lor puternice, sabia se îndoia, iar imprudenții care au încercat să-i atingă cu mina goală s-au sfîrșit instantaneu, ca și cum ar fi fost loviți de fulger. (Un tablou de un pictor anonim din secolul al XVII-lea pare să ilustreze tema. De mirare că s-a păstrat...)

Un copil nesupravegheat se rătăci în vecinătatea schitului ereticului. Înspăimîntat de mulțimea de diavoli din lemn și metal ce mișunau prin preajmă, băiatul își găsi o ascunzătoare într-o crăpătură de stîncă. Acolo petrecu toată ziua, însă noaptea nu îndrăzni nici pe atît să iasă. Dimineața se aventură mai adînc în scorbura de piatră și nimeri într-o rețea de canale aflate sub munte. Androizii numeroși meșteureau la alcătuirea unor semeni de-al lor, dar și la alte proiecte, rămase neînțelese pentru copil. Impresionat de forfota, însă și de disciplina perfectă a ciudațelor făpturi, băiatul povesti su-rescitat, la întoarcerea în sat, întreaga incredibilă scenă văzută. Ca să nu sporească panica, s-a hotărît că martorul contaminat este la fel de vinovat ca și făptușii și, drept urmare, s-a luat decizia să fie făcut să tacă pentru totdeauna. Există mai multe versiuni în legătură cu soarta sa: fie că ar fi fost strangulat, fie că i s-ar fi tăiat limba, fie că ar fi dispărut răpit de humanoizii ereticului. Oricum, decizia s-a luat prea tîrziu și ceea ce a văzut ea a început să circule printre localnici. Atelier al diavolului sau al unui sfînt, schitul cu ușa și cu fereastra zidite, unde pe vremuri se vindecaseră numeroși leproși, deveni un loc de refugiu pentru urgisiți.

Degeaba nu pricinuiau rele plămămirile din lemn și metal trimise de Emanuel. Nenumărați predicatori fură aduși în regiune spre a explica tuturor păcătoșilor că răul se produce, fiind mai adînc, pîtrunzînd pînă după moarte, ispitînd și sufletele nenăscuți. Or, ale urmașilor pînă într-a șaptea spită. În legătură cu androizii nu contează ceea ce se vede, explicau reprezentanții Înaltului Oficiu, ei acționează nemijlocit asupra sufletului. Iar amenințările nu erau mici nici pentru cei ce nu se supuneau încă de pe lumea aceasta, pentru cei ce încercau să la în vreu fel legătura direct cu ereticul sau prin solii aceluia: de la excomunicare și pînă la arderea pe rug, nici o pedeapsă nu a fost uitată.

Delatorii își făceau conștiințos dato-

ria, reclamînd în stînga și în dreapta, însă unii acuzați, se șoptea, erau răpiți de androizii din închisoare, alții de pe rug. Nimănui nu-i mai era frică de pedeapsa oamenilor: nădejdea într-o salvare miraculoasă mai exista întotdeauna pînă în ultima clipă.

Se spune că într-o duminică, mai multe sate, în frunte cu doi preoți, au plecat spre schitul Sfîntului Emanuel Ereticul. Mica construcție nu trăda nici o intrare și oamenii au căutat zadarnic crăpături în stîncă din jur pentru a pătrunde în cămăruța zidită cu aproape o sută de ani în urmă. Tot cercetînd, au dat de niște galerii sub munte, fără a reuși să pătrundă, totuși în chilie. Ieșind din nou la suprafață, oamenii constatară ulmiți că nu mai întîlnesc prin preajmă arătările antropomorfe, care pînă atunci mișunaseră pretutîndeni în zona interzisă, fără a se sinchisi de prezența sătenilor. Totul era liniștit, nu se auzeau decît păsările și un vag zgomot dinspre munte, foșnetul neîntrerupt al șoptei copacilor.

Oamenii au rămas noaptea în apropierea schitului, la fel și a doua zi. Spre seară l-au zărit pe munte pe Emanuel, tînăr, așa cum l-au descris legendele colportate de trei generații. Deși la o depărtare de cîteva sute de metri, ereticul putea fi zărit cu claritate, tîrîni deslușind fiecare por de pe fața lui bine rasă. Nu era însoțit de androizii săi. Privi spre mulțimea adunată la poala stîncii, apoi, după cîteva minute de liniște, ridică mina dreaptă. Suprasolicîndu-și ochii pentru a nu pierde nimic din ceea ce vedeau, oamenii începură să simtă lacrimile adunîndu-li-se sub pleoape.

Mai tîrziu, unii au pretins că au zărit o arcă de foc și pe Sfîntul Emanuel Ereticul dispărînd odată cu ea, alții l-ar fi văzut răstîndu-se în înălțimi într-un tub transparent, au fost destui care credeau că l-ar fi observat zburînd.

Toate aceste mărturii au fost strînse în „Cartea despre minunile Sfîntului Emanuel Ereticul și despre dispariția Sa”, volum condamnat la ardere pe rug întrucît, se preciza în sentință, nu conținea decît aberații dăunătoare oricărui suflet curat.

S-ar putea ca volumul acela să fi conținut într-adevăr numai minciuni. Nici chilii ereticului n-a mai fost găsită, nici androizii despre care se povestește că ar fi colîndat pînă nu demult în voie regiunea. Totuși, cu peste o sută cincizeci de ani mai tîrziu, printre textele apărute în Rikola Verlag, colecție îngrijită de Gustav Meyrink și filofată pe cărți de „ocultism și magie”, s-a aflat și un volum cu ample comentarii ale unui doctor Otto Bann în legătură cu „Inexplicabilele realizări ale Sfîntului Emanuel Ereticul, călugăr al minăstirii Santa Lucia, bazate pe un text autentic descoperit de îngrijitorul ediției”. Cît de autentic este manuscrisul preluat de dr. Bann și însăși existența presupusului original rămîn astăzi la fel de greu de controlat ca și identitatea numelui comentator. Oricum, lăsînd la o parte interpretările fantastice, căutat senzațional, precum și apropierea dubioasă, rămîne o istorisire foarte asemănătoare cu cele relate de noi.

Încă din 1856 au fost găsite două figuri de lemn și metal, conținînd în interior o aparată incilicată. Descoperirile făcute în preajma micii localități Santa Lucia au fost expuse la muzeul districtual, ele explicînd și fragmentele dezgropate cu ani în urmă și despre care nu s-a putut da nici o lămurire cit de cit plauzibilă. Ambele figuri — aproape complete — au fost distruse în 1867 de un călugăr fanatic. Ulterior au mai fost semnalate de către speologi și alte bucăți pîrînd să aibă aceeași proveniență, însă atît de lacunare încît nu s-a reușit nici pînă astăzi să se reconstituie unul dintre androizii legendari. De altfel, prelinsele rămășițe ale automatelor feudale au dispărut foarte repede cu desăvîrșire. În lipsă, a devenit mult mai ușor să li se atribue orice semnificație, de la subsanabluri ale unor obiecte zburătoare neidentificate pînă la abracadabrante urme ale unor civilizații de dinainte de pop. Doar numele personajului nu s-a păstrat nealterat și în fiecare 16 noiembrie, ziua cînd după datină, sfîntul ar fi dispărut în tîrîile cerului, se sărbătorește, printr-o plimbare la poala muntelui, hramul sfîntului eretic, niciodată sanctificat oficial.

În ultimii cincizeci de ani, oamenii n-au mai avut impresia de a fi zărit statuia Sfîntului Emanuel Ereticul topindu-se în neant. Sau, poate, nu s-a mai făcut public un asemenea zvon. Doar la 16 septembrie 1975, un ziar madrilen pretindea că martori oculari ar fi văzut din nou androizii din lemn și fier, bintuînd prin preajma satului Santa Lucia. Alte mărturii n-au mai apărut și nici ziarul n-a mai exploatat știrea.

În lipsa fragmentelor de hominizi — dispărute atît de misterios — ce explicații putem da în legătură cu automatele pomeneite în revista „ABC”. Fotografiile țipărte nu explică nimic. Ele pot fi foarte bine doar niște mistificări — voite sau nu — însă dacă nu acceptăm androizii Sfîntului Emanuel Ereticul, de ce să credem în porumbelul lui Archinte din Tarent sau în figurile insufletețe ale lui Katoptronos de pe platforma superioară a Farului din Alexandria?

Dacă Hieron din Alexandria a putut născoci oameni zburători datorită dublei reflexii a oglinzilor plate dispuse într-un mod anume, de ce să nu fi reușit aproape două mii de ani mai tîrziu cineva o performanță asemănătoare? Iar dacă ufo-logii sau partizanii civilizațiilor dispărute sau oricare alții vor găsi explicații mai bune, bravo lor! Oricum, nu trebuie să uităm că se spune că nu există legendă fără simbură de adevăr.

x) Cel puțin acest personaj pare să fi existat adevărat, dacă-l acceptăm drept acel Don Baltasar Goyana, plecat în timpul domniei lui Filip al IV-lea în mai multe misiuni în Caraibe și întors sărac spre sfîrșitul vieții.

TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ

Metamorfoza unui sistem de semnificații

XXVIII. COALIȚIA

Lot ceea ce scrie sau ar intenționa să scrie un intelectual, un om de litere, un analist de orice fel — cită vreme este o conștiință funcționând după legi minime de rigoare, coerență și inserție în real — acum, în România, ar putea sta sub un nume generic precum, să zicem „discurs despre starea de criză”. Textele ce s-ar așeza sub aceste cuvinte ar fi, neîndoind, nu doar diferite ci adesea reciproc incompatibile, dar, dacă în legătură cu ansamblul lor, termenul de discurs ar trebui să își extindă și să își impurifice zona de aplicabilitate, referirea lor la o stare de criză privește un aspect al vieții noastre nu doar adevărat ci, pur și simplu, inevitabil. Iată, deci, măcar un punct de unanimitate în evoluția percepției românești de sine, un punct de unitate a opiniei în România: ceea ce parcursul poate fi necesar sau nu, poate fi normal sau anormal dar, cu certitudine, este dincolo de firesc sau de comun.

Previțiunile referitoare la România sînt nule odată lipsite de inventivitate, de creativitate dar și de profunzime. Analizele prelung perspective noi, curajoase — și nu rareori neobișnuite — pînă la straneitate — realiste totuși. Faptul cel mai important este însă acela că situația actuală nu este una în care să se poată rămîne. Fizica recunoaște două feluri de tranziții ale sistemelor. În cursul unora, sistemul trece printr-o serie de stări, fiecare descrisă de legile de echilibru. Procesele induse din afară decurg, comparativ, lent față de relaxările și reajustările interioare spontane. O altă serie de fenomene are drept caracteristică faptul că doar condiția inițială și cea finală sînt descrise de legile echilibrului, punctele intermediare fiind imposibil de caracterizat într-un sistem coerent de principii și relații. Acesta este cazul unor schimbări prea rapide în raport cu timpul necesar reajustărilor interne. În primele evoluții, mișcarea poate fi stopată oricînd, pe orice nivel, pentru oricît timp; în cele din categoria a doua, procesele sînt esențial ireversibile. Translînd aceste modele în domeniul socio-economic-politic, nu avem cum să nu constatăm că încercările de indexare a salariilor, de subvenționare a instituțiilor de cultură, de stabilire a unui dialog politic între mișcări opuse nu sînt decît încercări de a asigura tranziției o cvasi-constanță a echilibrului. În schimb, inflația, prăbușirea productivității, agonia culturii, raidurile minerilor asupra Bucureștiului, agresivitatea politică, neîncrederea și desconsiderarea extremă sînt dovezi că echilibrul tranziției este o iluzie, cel puțin în circumstanțele concrete în care ea se produce. Evoluăm, în mod clar, prin stări de non-echilibru. Funcționarea sistemului socio-politic și economic românesc nu seamănă nici pe departe cu aceea a unui motor în patru timpi sau cu rotirea stabilă a unei turbine ci, foarte mult, cu exploziile unei serii de cartușe de dinamită: șoc, zgomot, pulbere, mișcare.

Dacă variantele modelului fizic ar fi realmente relevante pentru istoria noastră atunci la sfîrșitul evoluției violente și impredictibile se va așterne o nouă stare de calm, determinată, iar, de legi de echilibru. În experimentele termodinamice păstrăm constanța, sau variem după dorință, cel puțin unii din parametrii sistemului; marile ansambluri umane antrenate în istorie nu scapă sub nici un aspect de implicațiile tranziției în care se implică. Explozia noastră istorică poate, desigur, crea, recrea totul dar, tot așa de ușor — sau chiar mai ușor — poate compromite sau, la limită (o limită cituși de puțin imaginară), poate desființa totul. Care este atunci soluția? Închegarea sau, mai mult, reversia evoluției noastre? Contrariul acesteia — plutirea, fără rezistență, în apele torentului? Ambele sînt erori, simplități vinovate.

Esena derivei noastre catastrofale este următoarea: intenționînd să atingem condiția inițiativei individuale am renunțat total la inițiativa instituțională a cărei cea mai amplă formă este inițiativa statală. Aceasta a condus la blocaj. Blocajul, politic vorbind, este inhibiția mișcării voluntare, ghidată către obiective socio-economice. Dar mișcarea continuă, căci populația umană nu este o populație de spectre, ci de ființe vii. Exercițiile incongruente ale vointelor se limitează însă la mici mișcări locale fără efect global. Cînd se blochează, deci, inițiativa instituțiilor națiunii și statului? Desigur, atunci cînd în chiar interiorul lor se manifestă voințe discordante, contradictorii. Marea temă eronată a istoriei noastre post-revoluționare este tema consensului, eventual a consensului național, care consens, ajuns să devină practică, poartă numele mai puțin pretențios de coaliție. Efortul comun, eventual național, este un lucru normal, este

chiar modul de a trăi al comunităților și societăților sănătoase: el însă nu trebuie să derive din consens, ci din respectul pentru principiile eticii, pentru principiile politice democratice, ca și din voința de a exista prin sine și pentru semenii. Supunerea în fața ideii de consens conduce la falsitate, iar aceasta acoperă discordanțe și conflicte interioare care, altminteri, ar putea fi ușor depășite prin conștiință, conștientizare, disciplină și speranță.

Emil Cioran între mulți alții a vorbit despre caracterul tonic al contradicției. Filosoful este poate singura ființă care se poate mulțumi cu contradicția adusă în fața conștiinței umane de inumanitatea lumii. Toți ceilalți oameni au nevoie de un stimul cu mult mai concret, acela constînd în opoziția reciprocă a oamenilor concreți. Nu există inițiativă individuală, ca atare — există reacția ființei Coaliția s-a realizat ca simplă împărțire omenești la permanenta contestare venind dinspre semenii. Similar, inițiativa instituțiilor vine din contestări existente în afara lor, sau în interiorul lor, fără a le scinda însă cu totul. O instituție, un stat, un guvern nu poate conține mai mulți factori activi, opuși, în egală măsură determinanți în spațiul conștiinței, vieții și angajării efective. O voință și un sistem de teze odată prevalînd, ele trebuie să fie apte să pună în mișcare întreg sistemul înăuntrul căruia se manifestă.

Tendința către consens, ori măcar către coaliții, a dominat și domină încă scena publică românească. Sub ascunzișul acestei aspirații instituțiile statului aiung să fie dominate plurifocal de mai multe centre sau grupuri de autoritate. Blocajul poate să ajungă a fi deplin. Cînd balanța tinde să se deplaseze firesc, înspre unul dintre aceste grupuri — și deci blocajele socio-economice și politice să se atenueze — automat se declanșează reacția tuturor celor care se tem că vor rămîne pe termen lung în afara jocului politic, ori că, de acum, vor fi eliminați din acesta. Rezultatul este mersul către o coaliție încă mai largă, în care, din nou să se blocheze totul — și ciclul se reia. Văzînd lucrurile dintr-un alt punct de vedere situația evoluează astfel: este rău — totul decurge liniștit, deprimant dar nonviolent — este ceva mai bine — toate forțele în joc se agită, apar critici vehemente — se deslășoară acte violente — se ajunge la o coaliție — activitățile se blochează — este rău — totul se liniștește ... etc. Desigur, așa ceva nu poate continua la nesfîrșit, deși de cîteva ori ciclicitatea s-a produs și, mereu, lucrurile s-au reluat asemănător.

Îndată după 22 decembrie 1989, în Consiliul Frontului Salvării Naționale prevalența o au cei apți să se opună teroristilor (fac abstracție acum de natura acestui terorism, adevărat sau fals, venind dinspre o organizație sau dinspre niște organizații care oficial se desființau atunci sau care se constituiau ad-hoc, în funcție de situația de moment, opoziție făcută Revoluției sau de returnarea acesteia) și să anihileze ceausismul (nu comunismul, desigur). Momentul terorist este trecut și totuși o anumită unitate de opinie și acțiune a C.F.S.N. se menține; era unitatea alcătuită pe seama opoziției din afară, generată de elementele persistente, ascunse ori afirmate, ale regimului anterior. Mișcările studentesti de la început de ianuarie 90, prestigiul crescînd al foștilor dizidenți, aiunși acum în prim plan ca membri marcanți ai consiliului, acțiunea de la 12 ianuarie și, mai ales, orientarea de opinie profund și larg anticomunistă, fac să devină tot mai puternică și respectată această nouă structură de autoritate. Cu peste o săptămînă înainte de 23 ianuarie al aceluiași an, membri ai Consiliului care apoi se vor separa zgomotos de Front se declarau uimiti la ideea ca formațiunii careia aparțineau în acel moment să i se ceară să nu participe ca atare la viitoarele alegeri. Lucrurile ieșeau din blocajul, strict momentan, de altfel, atunci si păreau să poată merge bine. Faptul trezește neîncredere atît nucleului Frontului cit și celorlalți. Coeziunea internă — desigur, relativă — s-a încercat a se transforma într-un consens instituționalizat. Are loc evenimentul din 23 ianuarie. Partidele constituite după revoluție solicită o coaliție sui generis care se va numi, după 29 ianuarie, CPUN. O unitate parțială, aproape reală, este înlocuită cu o mai largă unitate — sau uniuo — națională fie și provizorie — ab. soluți iluzorie. Din nou, politica structurii de conducere a națiunii este conjuncturală, lipsită de substrat și de elementele strict obligatorii ale unei prognoze serioase. Cînd CPUN, deși în chip foarte vag, devine totuși un organism funcțional, tulburările primăverii lui 1990 imping din nou forțele politice către formule consensuale și de coaliție. În acel

moment faptul grupării, deja existentă în F.S.N., a mai multe tendințe distincte se consolidează și pe acest dispozitiv coagulază numeroase alte orientări politice, adesea prea puțin similare, sugerînd analogii sărace sau nule. Grupările principale în Front erau, neîndoind, reformatorii, conservatorii și oportuniștii. Cit de gravă a fost eroarea constituirii acestei coaliții, centrală în politica noastră actuală, o arată faptul că la o lună de la constituirea primelor autorități post-revoluționare alese după o procedură democratică apăreau primele tensiuni între guvern și parlament, sau cel puțin între guvern și conducerea camerelor. Autoritatea președintelui s-a fundamentat în mare măsură pe existența acestei tensiuni. Din cauza existenței în Front a grupurilor despre care a fost vorba mai sus, grupuri cu o distribuție specifică în spațiul autorității, evoluția practică a reformei, asocierea la reformă a unei înnoiri autentice a structurilor statului și mai ales, elaborarea conceptelor adecvate unui nou sistem de decizie politică au fost în cea mai mare măsură blocate. Investițiile, agricultura, turismul și poziția externă a României nu au realizat progrese și, în general, au involuat. Cu toate acestea, legea fondului funciar (mizerabil pusă în lucru), legea privatizării (conținînd oricite imperfecțiuni, lege operațională totuși), poziția în legătură cu lovitura de la Moscova și pregătirile în vederea convertibilizării leului și dezvoltarea unui început de politică tardivă și liberă în domeniul cultural au tîns să confere o poziție puternică grupului reformator al autorității, dominant în guvern. S-a încercat blocarea mișcării prin crearea unei noi coaliții nefuncționale. Intrucît nu s-a dat curs acestor cereri în forma absurdă în care au fost avansate, s-a organizat lovitura venind din Valea Jiului (sau a fost utilizată în cazul în care mișcarea minerilor ar fi fost spontană. Începuse să fie mai bine. Mișcarea la care participam căpăta un sens pozitiv, a puterii și nu ca amplificare a voinței politice și, de data aceasta, s-a reușit un blocaj general: unificarea cursurilor valutare abia produsă și devenit un fals, blocajul financiar este aproape total, activitățile productive majore (în primul rînd în agricultură) nu pot fi amorsate cu mijloace necomuniste, condiția culturii nu a fost niciodată atît de precară și structura bugetului nu doar consfințește ci supradimensionează și perpetuează dezastrul. Pornind de aici, chiar și încercările de a stabili variantele oricît de sumbre ale perspectivei sînt dificile și riscante.

Trebuie acceptat, în primul rînd, că situația noastră critică are drept caracter particular condiția de blocaj multiplu și în nici un caz aceea de mult prea rapidă schimbare. Tocmai prin stagnarea eforturilor, situația economică, financiară și socială se degradează rapid. Dacă starea noastră este una de nonechilibru atunci faptul se întîmplă nu pentru că sistemul ar fi supus unor mari și rapide influențe sau schimbări, ci pentru că nu este supus nici uneia. Este asemenea nonechilibrului termodinamic al caloriferului decuplat de la sursa energetică, a motorului a cărui alimentare cu carburant a încetat.

Se vorbește despre sentimentul de instabilitate generat în exterior de o țară în care se manifestă ceva asemenea unui exces de stabilitate, care ia înfățișarea și adoptă chiar esența profundă a imobilismului. Cum este posibil așa ceva? Imaginea stabilității nu o poate oferi decît țara, instituția sau personalitatea cu un profil definit, cu o identitate certă, durabilă și îndreptățită. Noi nu putem oferi așa ceva cîtă vreme țara este condusă aproape continuu de o voință politică multicentrică care, în mod clar, este identică unei voințe politice nule — nulă cel puțin ca resurse apte să inspire o mișcare națională pozitivă și puternică. Înseamnă deci să socotim că tranziția politică, în cazul nostru cel puțin, este reprobabilă și că realizarea unei coaliții generează automat (tot situația noastră este în discuție) efecte negative? Există cel puțin un motiv direct pentru care s-ar putea da acestei întrebări, un trist și descurajator răspuns pozitiv. Începînd din octombrie 1991, după schimbarea, deci, a unui guvern acuzat cel puțin de complexență față de comunism, ceea ce se poate constata este, abia acum, o autentică și rapidă refacere a structurilor comuniste aproape oriunde, în institute și în fabrici, în facultăți și în instituții de stat. Foștii comunisti au acum mai mult aplomb decît oricînd după decembrie 89. Faptul este constat de către mulți. La ce concluzii conduce această mereu reinnoită constatare? Mai întîi că importante forțe de opoziție nu manifestă nici o intenție reală de reinnoi-

re a statului și de protecție a națiunii în fața agresiunii ideologice și resturilor totalitarismului. În al doilea rînd devine cert faptul că un nou stil politic, implicînd purificarea vieții politice de manierele comuniste, poate veni mai curînd dinspre un guvern prezumabil orientat semnificativ către stînga, dar puternic, decît de la unul declarat multipartit încorporînd grupări declarate liberale. Acesta este în realitate unificat și slăbit simultan de simpla dorință de putere a individualităților sau fracțiunilor componente. Guvernul este însă lipsit de substratul real care nu poate fi dat decît de idei și soluții concrete pentru un viitor satisfăcător, pentru un nou dinamism al existenței noastre. În plus, critica la care era supus guvernul trecut — prin faptul, tocmai, de a-și avea originea într-un singur partid — creștea efortul de limitare a tendințelor comuniste în mediile cele mai diferite. Astăzi acest sistem de siguranță este scos în baza încrederii magice în ideea de coaliție.

Tranzacția — și, de ce nu, compromisiul politic — să nu aibă totuși nici o șansă? Există, desigur, două feluri de tranzacții și două feluri de compromisiuri, așa cum există, în general, în orice privință două feluri de acte. Sînt cele în care superiorul — etic, ontic, estetic, uman, politic — este sacrificat în fața și în folosul inferiorului și cel invers, în care inferiorul este utilizat — și sacrificat — pentru cultivarea a ceea ce este superior. În politică, inferiorul este conjuncturalul și personalul, iar superiorul line de natură principiilor și de binele întregii națiuni. Știm ce avantaje concrete au oferit toate tranzacțiile și compromisiurile politice României post-revoluționare. Mai dificil este să se citeze sacrificiile personale făcute în beneficiul fie și al unui singur principiu. Nenumărați români au făcut, fac și vor face sacrificii importante, uneori sfișitoare, pentru țara lor — ele nu au fost însă niciodată argumente în cursul tratativilor politice, fie ele dintre cele mai îndrăite sau (mai recent) întrucîtva complementare.

Odată clarificat acest aspect devine simplă analiza eșecurilor noastre politice — sub aspectul însumării energiilor aflate în partidele și în grupările influente în viața publică. Coalițiile — inițial utilizate la constituirea C.F.S.N., apoi la structurarea Frontului ca partid de guvernare și acum, în realizarea unei formule de guvernare — nu au fost nici o clipă coaliții ale programelor și principiilor, ci ale persoanelor și funcțiilor. Pe planul capacității și forței, diversitatea a funcționat extintiv și nu amplificator. O coaliție politică eficientă pornește de la identificarea unor obiective și interese majore — eventual generale — atribuie dreptul de exercitare a voinței politice unei singure grupări sau structurii, pentru celelalte rămînd un drept de cenzură în raport cu obligațiile reciproce hotărîte inițial și datorită susținerii respectivei voințe. O coaliție nu este o formațiune polifacală, ci un sistem de reducere a arbitrarului voinței printr-o rețea de condiții; nu divizare a voinței ci spori-re a coerenței acesteia.

Orice formațiune care aspiră să mai conducă, ori măcar să influențeze politic România, are a se gîndi la coaliția pluripartidică precum la singura soluție, pragmatică și morală totodată, aflată la dispoziția națiunii. Experiența noastră de pînă acum ne arată însă doar ceea ce nu trebuie să mai facem în constituirea coalițiilor. Doar rațiunea ne rămîne, pe acest teren, spre a ne configura viitorul. Iar rațiunea ne spune că orice om politic serios va șterge din agenda sa întîlnirile cu indiferent cine ar veni către el spre a-i propune altceva decît principii și programe. Principii care nu pot fi decît ale democrației și libertății și programe care nu pot fi decît ale economiei eliberate de obtuzitatea și corupția inerente structurilor statului (obuzitate și corupție care apar atunci cînd statul încalcă un teren care nu îi este propriu); programe, desigur, incluzînd dezvoltarea socială și culturală normală. Inteligența politică cea mai strictă și mai rece a celor care vor mai încerca riscurile acțiunii publice se va numi dezinteres personal, etică, devotament față de idealurile umane. Altminteri ar însemna că un popor întreg acceptă să piară, lucru greu de crezut.

Caius Dragomir

Un roman pentru rafinați

Cunoscutul scriitor K. încearcă să rupă pinza de suspiciune care-l înconjoară de când, în urmă cu câțiva ani, a luat atitudine, în reviste străine, împotriva politicii culturale promovate de Ceaușescu.

Suspiciunea acționează în dublu sens. Dinspre K. spre apropiații lui, hiper-inteligentul Skedra și frumoasa și celebră jurnalistă Delia, bănuți a fi: el prieten-informator, ea amantă-informator. Dinspre colegii de breaslă cultural-artistică, reprezentați prin ceramist, spre K., fost susținător și privilegiat al regimului, a cărui revoltă le pare dubioasă.

K. ignoră acest al doilea aspect major al băii de suspiciune și îl înlocuiește, cu un altul, rizibil: colocatarul imobilului în care locuiește văd în scribtorul disident un dușman de clasă și sint hotărâți să-l demaște.

Deci K. declanșează o bătălie împotriva suspiciunii. Metoda folosită de el este în acord cu temperamentul său, de om al „posibilului” și nu al „probabilului”. Își îndepărtează apropiații „contaminați” dar nu așteaptă un alt „Gogo”, emisar al tenebroasei puteri, care să-l înlocuiască. Preferă să-l aleagă el însuși. Blufează. Altfel spus arma lui va fi farsa, concept îndelung teoretizat în roman.

Veronica, înlocuitoarea Deliei, este implicit oferită presiunii „organelor de ordine”, vital interesate în a-l ține sub observație pe scriitor. Dar K. și-a satisfăcut orgoliul de a le fi propus el omul. În plus, deși amândouă femeile aparțin categoriei brehaniene „marea felină”, scriitorul numai pe Veronica o iubește.

K. nu a reușit în ce și-a propus. Suspiciunea persistă. A rămas însă cu plăcerea „demiurgică” a regizorului de farse. Dar și cu surpriza și bucuria înținerii cu alte două femei, caractere de excepție, acestea: bătrina Neli și muzeografa Irena. Deși inițial „contactate” doar ca „puncte de sprijin” în parcurgerea etapelor farsei, K. zăbovește în preajma lor mai mult decât i-o cer interesele. O plimbare printr-o pădurice, cu Irena, îi provoacă scriitorului un vertij de senzualism elementar (transpus în carte într-un amplu pasaj liric comparabil în intensitate cu faimosul eveniment analog, din „Cătușul” lui Faulkner, suferit de idiotul Ike cu tandra rumegătoare).

Naratorul este chiar personajul central („principal”) al romanului. În consecință, toate informațiile despre K. ni le oferă el însuși. K. este nu numai „un scriitor cunoscut” dar chiar „un mare autor”. În urma actului său de disidență, nu mai apăruse la televiziune și nu i se mai reeditau cărțile.

Totuși, în toate bibliotecile puteai găsi cărțile lui. Într-una dintre ele, „pe mai bine de 400 de pagini”, K. scrisese despre Don Juan. Este pomenit și un anume „Nichita, un prieten al meu care este poet”. Cititorii sint forțați să-l identifice pe K. cu... Nicolae Breban. Și, implicit, să transfere toate atribuțiile primului în contul celui de-al doilea.

Transferul cel mai spectaculos privește personalitatea de tip paranoid a lui K. De la „Intermezzo-II”, de Marin Mincu, romanul românesc nu a cunoscut o mai masivă etalare de orgoliu. Dar, exceptând unele amănunte (ticuri verbale, franțuzisme rebarbative), lăudăroșenia lui K. este... simpatică. De două ori simpatică, s-ar putea spune, pentru că paranoia lui este însoțită, ca de obicei, de cinism (fii pui mai bine în valoare statura minimalizându-i pe cei din jur). Personajul K. se situează în descendența modelelor literare la care se raportează el însuși: Peciorin din „Un erou al timpului nostru” de Lermontov și Kierkegaard din „Jurnalul unui seducător”. Deci iubitorii marilor modele cinice, fie ele Cickov ori Verhovenski (personaje nominalizate în roman), Ostap Bender, Julio Jurenito ori însuși Gombrowicz din „Jurnal”, vor recepta cu îngăduință tarele caracteriale ale lui K. Aceste atribute nu intră în contradicție cu statutul lui, de „mare autor”.

Să vedem acum în ce măsură putem transfera dinspre K. spre autorul romanului un alt atribut: abilitatea (sau inabilitatea) în mînuirea (deci în... scrierea) limbii române. Vom face acest lucru cu precauție, încercînd să nu devenim clienții unei posibile „farse” nedecarate. Ei bine, există un agramatism difuz, decelabil în întreaga partitură verbală susținută de narator, meștehna care trece „cu arme și bagaje” în textul romanului. Formulări improprii ca „o revistă pentru femei de mare tiraj” ori „două indoieli o mirau însă în acel timp pe Veronica” abundă. Pronumele relativ are declinări aleatorii, uneori corecte, alteori nu („parlamentele noastre... pentru ale cărui

florin costinescu

Sub burniță

Mereu am în față
o stradă care se pietruiește,
de câte ori mi se spune ceva despre
certitudine
văd pietruitorii lovind în cubul acela
rece și dur
în genunchi, sub burnița toamnei.

El nu întreabă nimic
au îmbătrinit și strada nu va fi
terminată
niciodată — asedlași de plectre cubice,
do grămezi de nisip descărcate în tîbnă.

Mereu am în față
o stradă care se pietruiește —
astăzi : ocolii pe dreapta
milne : ocolii pe stînga.

Smog

Combustibil sacru, speranțe, arde
mocnit
cu focurile de la marginea orașelor,
seara,
peisaj cu lună îndoliată, o posibilă
pinză
pentru galeriile luminoase din centru,

Fumul, un fel de rugă în picioare
a destinului scrie pe cer în șerpuirea
lui leneș
nume de oameni vii, noii născuți
speranța renaște mereu din inocență.

Duh celest

Tirziul și aburul
peste ființele noastre, începutul
își dilată pupilele de căprioară
hăituită ;

Pe geam
un fluture alb —
umbra lui îmi despică odaia.

GLOSSĂ

Aș vrea să fac atitea lucruri dar timpul disponibil pentru ele este atât de redus încît mă-ntreb dacă nu e undeva o oglindă cu găuri care perforază dorințele obținînd în schimb liniștea ascunsă în spatele lor : acel dezinteres care te face apt să înfrunți zilele care vin cu negura lor previzibilă. Cele câteva telefoane primite zilele astea îmi aduc parcă vești dintr-o altă lume. Urechile-mi sint pline de vocea interlocutorului, dar faptele relatate rămîn în suspensie multă vreme căci mintea mea refuză să le coreleze cu temporalitatea. Semne pot aspira să devină doar lucrurile care tac în prezent. Dacă staj cu crelonul ieșura paginij te poți aștepta ca imprevizibilul să coboare în grația unui cuvînt sau a unei litere. Dar chiar dacă se întimplă așa, puțini sint cei ce descoperă asta în timpul vieții. Moartea iluminează urmele ființei, îi înseamnă gesturile, îi purifică spiritul, îi cerne competențele. Dacă n-ar fi moartea am rămîne stînjeniți, fravi, nesiguri, incompleți. Viața e mai restrînsă și mai fără temeji decît moartea : universul o dovedește. Locul morții e golul, adică forma cea mai răspîndită în natură — e deci firesc ca ea să

sesiuni inutile se cheltuiesc atîția bani” sau „o confesiune care, uneori, victima nici nu o avea”. Și tot așa. Deci există K. și există autorul propriu-zis, Nicolae Breban. Chiar ignorînd identificarea propusă în text, nici unul din ei nu poate fi bănuît de agramatism. Primul pentru că este un „mare autor”, al doilea pentru că este prezent în selectivul dicționar „Scriitori români”, coordonat de Mircea Zăciu. Această subtilă farsă textuală are un răspuns, Nicolae Breban reproduce fidel limba vorbită a „marei autor” K., fie el N.B. însuși. Cît de corect „scrie” K., deci implicit N.B., nu aflăm din acest roman.

În text sint și gafe propriu-zise, nelegate de corectitudinea limbajului, și căror paternitate nu o mai analizez. Este cazul următoarei constatări, involuntar hilare : „Mai mult decît jumătate din aceste propunerii le provoca ea, cu siguranță, o treime cred că erau pure confuzii, iar cealaltă treime... da, astea cred că erau autentice”. Dar gafa nu este incompatibilă cu statutul de „mare autor”. Să reamintim de furtul măgarului lui Sancho Panza și de apariția lui, în nici un fel motivată, citeva capitole mai la vale, în capodopera lui Cervantes.

Romanul nu se constituie însă într-o

exerciție o forță de atracție majoră în special asupra elementului cel mai deplin al acestei lumi : viața spiritului.

În tolu acestor considerații oboseala mă face să casc. Aștept un telefon ca să mă duc la un televizor să văd ceva ce nu vreau să văd. Majoritatea lucrurilor din viață le faci împotriva voinței tale. E ca și cum ai merge pe o stradă fiindcă există strada și fiindcă ai picioare care trebuie întreținute. Însă spiritul tău ce zice ? Spiritul, bah !, spiritul nu poate întreprinde nimic împotriva stăruințelor nelioale ale gregarității. Spiritul e un unicat care nu poate fi înțeles prin vociferări exterioare. Iar acum uitînd caletul cu aceste însemnări lingă televizor și plecînd acasă scriu pe alt caiet ceea ce îmi dă o senzație stranie de stinghercă și lipsă de continuitate. Parcă m-aș fi transferat brusc în altă țară și nu-mi găsesc locul în altă limbă, în alte spații, în altă modalitate a urabrei atîngînd caldarimul. A scrie mai departe înseamnă să circul pe alte străzi decît cele pe care am fost vreodată, în speranța că voi înțeli aici citeva din amintirile mele cele mai îndepărtate. Legătura între alteritate și imemorial e singurul impuls autentic pentru creator. Salvate de la deschidere ferestrele se sparg atât de ușor. Impuse deschiderii prin decret, ele sîrșesc prin a nu mai funcționa ca ferestre — ci ca simplu zid dinamitat. (Jurnal anticameleonic—4 oct. 1991).

Constantin Abăluță

simplă ilustrare a unei viziuni maniacale, paranoid-cinice, a existenței. Naratorul posedă arta digresiunii. Găsim deci numeroase mici eseuri, realmente interesante, pe o largă paletă tematică: tipologie aristotelică (eucolos-dyscolos), cercurile băieților de stabi, micul burghez „socialist”, diferențierea informator-provocator, tipuri de mincinosi în tagma literară, despre „a avea timp”, despre cărțile fundamentale, ș.a. Caracterul eseistic astfel rezultat să-l alăturăm permanentul „dialog” cu cititorul („Ați încercat vreodată...?”), permanentele indicații „regizorale” („Observați că e pentru prima oară că o descriu...”), caracterul textualist, altfel spus. Rezultă imaginea unui roman eseistic modern.

În concluzie... Nu. Nu „în concluzie”, pentru că distinsul Al. Paleologu ne-a reamintit recent (într-un eseu din revista 22) o „vorbă” de-a lui Flaubert : „La bêtise consiste à vouloir conclure”. Doar atât : cred că adevărații, rafinații iubitori de literatură vor citi cu interes și cu folos romanul „Pîndă și seducție”.

Florin Oncescu

Nicolae Breban, Pîndă și seducție, Editura Fundației culturale române, 1991.

totu-i mirare
de soare și iarbă
de albastru intens și nevinovăție ;
mîinile vor să atingă lucruri
preschimbate-n himere, oh, duhul,
lor celest aroma lor de lasomie
spațiul pe care l-au furat cîndva
aerului,
cum au învățat ele
mișcarea de translație
spre marginea
secundă cu secundă,
sunet cu sunet,
apus cu apus...

Punct fix

Ochiul acela pe jumătate închis
simulînd somnul în plină zi
privirea aceea vicieană
părînd că rîcoșează
dincolo de noi
pierzîndu-se în inele de gheață,
ochiul acela ademenindu-mă,
absorbîndu mă fără să știu
mie redîndu-mă ce n-am putut fi
cu trufie și insolență.
A trăi sub un punct fix
și a aștepta iertarea
ultimei celule
încercuțată
de umilință.

O piatră

De aici începe seceta,
de la această majusculă inutilă,
nevrednică
și urit mirositoare,
de la acest exod al sensurilor,
de la această resemnare a auzului ;
aldoma, himera și fericirea
înveșmintate-n hlamidă sărbătorească
a majusculei ;
o sămînjă aruncată în cernoziomul
înșelător
al majusculei —
tu, mîină care ai caligrafiat-o
să vezi ce va crește ; o piatră a rodit,
o piatră, ca umbra.
Atît

În memoria lui Ion Vlad

Sînt 27 de ani de cînd, cu prilejul unor dezbateri aprinse, l-am zărit ultima oară, în fundul mării săli de ședințe din frumoasa clădire în stil neogotic construită de arhitectul Grigore Cerkez, clădire în care, pînă a nu fi căzut sub tirnăcoapele lui Ceaușescu, își avea sediul Uniunea Artiștilor Plastici. Curînd după aceea Vlad a rămas în Franța și n-am mai avut posibilitatea să-l întîlnesc. Din cînd în cînd, de departe, aflam cîte ceva despre el, din gura celor care trecuseră ocazional pragul atelierului său. În ultimii zece ani sculptorul locuia la Nisa, abătîndu-se doar vremelnic prin capitala franceză. Și totuși acolo l-a surprins moartea, văduvîndu-ne de prezența unuia dintre cele mai puternice talente de care s-a bucurat sculptura românească de după al doilea război mondial.

Anul trecut Vlad i-a trimis Georgei Năpăruș o scrisoare de cîteva rînduri. Prezent timp de o lună în țară, fi vizitase în 1990 atelierul, îi admirase pictura și dorea să-i cumpere un tablou. La asta se referea scrisoarea. Dar — cu totul neașteptat pentru mine — și la altceva. Georgeta Năpăruș îi dăruise la plecare monografia pe care i-o închinaseră artiștii. O citise și acum — concis — îi scria: „Monografia bogată, textul serios, solid, poetic. Felicită-l pe Radu Bogdan. Am fost bunii prieteni pe timpuri, am debutat împreună, dar viața politică ne-a separat. Enfin...”

După tăcerea de aproape trei decenii înălțată între noi, aceste cuvinte, căzute pe un fond de întîmplări și simțiri pe care nu e potrivit să le desfașor acum și aici, m-au răscolțit adînc. Într-adevăr, de o vîrstă amîndoi, debutasem oarecum împreună. Ne lega totodată prietenia pentru un mare ar-

tist, pe nedrept ocolit de confrății săi vreme de treizeci de ani după moarte: fotografii Aurel Bauh, pe care sculptorul l-a imortalizat într-unul din cele mai reușite portrete. Am scris atunci, în 1947, cu ocazia primei expoziții personale a lui Ion Vlad (de la „Căminul Artei”, Galeria condusă de Ionel Jianu), cel mai entuziast articol din cite fi fuseseră consacrate. Se manifesta acolo un elan al tinereții, stîrnit de coardele unei sensibilități încă libere, neviciate ideologic, și care, în receptivitatea ei se dăruia întreaga artistului care o trezise.

Afirmam la debutul lui Ion Vlad: „El aparține cu certitudine aceluia soi de lăuntrici posedați care, descinzînd din familia marilor vizionari, creează la temperaturi înalte și toarnă în tipare încinse. Vlad supune spațiul unui proces de plasticizare, captîndu-l și făcîndu-l să devină captivant. Volumele sînt pătrunse în esența lor, în semnificația lor spirituală. Sculptorul deslușește procesul genetic al materiei animate, animînd la rîndul său lutul, piatra, metalul. Arta sa reprezintă prin excelență concretizarea plastică a unei idei. Aproape oricare din operele lui infățișează simbolic o succesiune de fapte, de stări, de momente. Obiectele sînt supuse unei sinteze dinamice, care le păstrează fiorul interior. Cine vrea să-l cunoască pe Ion Vlad — și orice iubitor de artă trebuie să fie însuflețit de această voință — să se ducă să vadă operele expuse la «Căminul Artei», să se ducă să vadă portretele expuse în sala «Dalles» în cadrul Salonului Oficial (al lui Luchian mai cu seamă), să se ducă să vadă bustul lui Victor Ion Popa aflat în atelierul artistului. Va avea ocazia unei confruntări cu un mare creator de miine”.

Intuiția justă de odinioară pare să fi aruncat o punte peste golul în timp

și spațiu care ne-a separat. Și nu aș fi putut afirma cu mai multă putere de convingere unitatea de simțire și gînd care caracterizează întreaga operă a lui Vlad — acea admirabilă continuitate spirituală care, de-a lungul deceniilor, cheazăși valoarea pașilor săi de început — decît invocînd ceea ce din primul moment creația lui lăsase să se vadă.

Desigur, meșteșugul lui Vlad a suferit o evoluție, a cîștigat în subtilitate. Dar forța lui, capacitatea de transfigurare, aspirația spre zonele cele mai înalte ale duhului, acolo unde materia sculpturală se convertește în simbol, s-au făcut simțite încă în lucrările de debut. Restul a fost doar o progresivă împlinire, și cred că nu întotdeauna apreciată așa cum s-ar fi cuvenit. Îndrăznesc să spun că nimeni nu ne-a lăsat o atît de sugestivă imagine statuara a lui Eminescu, cum este cea pe care Vlad a destinat-o unui loc din inima Parisului. Și mai îndrăznesc să spun că statuia pe care i-a închinat-o lui Van Gogh (acel zguduitor ghips policrom intitulat „A picta înseamnă să

arzi de viu”) depășește în intensitate dramatică și forță de comunicare lucrarea care te întîmpină în fața celebrului muzeu Van Gogh din Amsterdam. Dar cîte sculpturi, începînd cu acel Ștefan Luchian din 1946, continuînd cu ciclul Narcis (1946—1983), cu Eugen Ionescu (1971), cu Mireasa (1981) și cu altele încă, spre a sfîrși cu tragic cutremurătorul Petre Țuțea din 1990, nu poartă însemnul capodoperei?

Nu știu dacă prelunga ședere a lui Ion Vlad în Franța i-a adus și satisfacția morală mult dorită (fusesse un vechi vis al său să studieze la Paris, obținuse o bursă din partea Institutului francez din București, nefiind însă membru de partid nu căpătase viza ieșirii din țară), dar știu că a dus cu sine în exil, cu titlu de permanență, ceva („ceva” mult!) din sufletul țării în care se născuse. Sculptura românească a pierdut în el un fruntaș care, încă foarte de tînăr, și-a onorat cu demnitate promisiunea.

Radu Bogdan

muzica

Concert de muzică olandeză contemporană

de prețuit obstinția cu care ansamblul de muzică nouă „Archaeus”, într-o perioadă de severă „recesiune” a interesului pentru actul cultural în

general și cel al secolului XX în special, își continuă seria concertelor tip cenaclu, cu un public puțin numeros, dar, în principiu, fidel.

Într-un decor somptuos și înghețat (aula Uniunii Compozitorilor), formația lui Liviu Dăncănu a reluat tradiția mult timp întreruptă a „întîlnirilor muzicale” cu un Concert de muzică olandeză contemporană. Manifestările muzicale din '91 ne-au făcut cunoscute cite ceva din creația acestei școli. Rob du Bois, Jos Zwaanenburg, Otto Ketting... În amalgamul de căutări, multe mimetice, impresia a fost bună. Am reținut un anume descriptivism sobru, o „muzicalitate” ce transpare chiar în momente de „destrucție” sonoră, un apetit „temperat” pentru „efecte” în sine. Dacă impresiile mele de atunci sînt corecte, pot spune că le-am redescoperit (și asta poate da imaginea coerenței unei culturi) și în recentul con-

cert. Lucrările nu au fost, ce-i drept, la fel de convingătoare. Am reținut Muzică pentru oboi de „veteranul” Ton de Leeuw, piesă ce investighează zona „minus” a instrumentului, adică imperfectă tehnic. Rezultatul a fost un instrument „nou”, mai puțin dulce, cu efecte de stranietate și sarcasm ce-l apropiu de clarinet. Ruiskens I pentru chitară de Joel Bons e doar o agreabilă și exotică muzică în tradiția clasicilor instrumentului.

În Stonehenge Study II, David Little, poate cel mai tînăr compozitor al serii, pornește de la sugestiile oferite de arhaic complex arhitectonic de la Stonehenge, practicînd un soi de minimalism discursiv combinat cu fragmente de un patos cvasi-romantic, ceea ce dă senzația unei indecizii a expresiei.

Mult mai coerent structurată și de o poezie aparte mi s-a părut a fi piesa pentru vioară solo „Ucelli del amati”

de Jurgen Welmer. Fine alternanțe de umbre și lumini, secțiuni cu și fără surdina, o scurgere a timpului lent dar bogată în evenimente (la nivel microstructural), o reală vocație de colorist.

În sfîrșit, „Aulos” pentru ansamblu instrumental de Theo Loevendie, a demonstrat încă o dată un fapt pe care-l știam mai de mult. Archaeus e o formație bine încheată, are instrumentiști de talent, exersați în arta, poate cea mai dificilă (prin spectrul rutinei), cea a improvizației pe cîteva structuri de bază și-o minimă strategie a formei. Aulos a încheiat bine, „în forță” un concert reușit, puțin cam lung, poate, în care doar frigul ne-a împiedicat să ne bucurăm deplin de recîștigarea unui admirabil și, nu mai puțin, istoric spațiu al artei sunetelor.

Valentin Petculescu

tele-imaginea

Prostia la televiziune

Ar trebuie să încep așa: Cum de nu i s-a înșepenit maxilarul, cum nu i s-a uscat dreapta în care ținea microfonul, cum nu i s-au vestejit urechile care auzeau ceea ce vocea ei răspîndea în aerul munților Magici, cum nu i-a explodat mîntea de aiuri-țoarea aiureală care a vizitat-o în acea clipă, cum numele său nu s-a șters singur de pe ecranul televizorului, cum nu s-a făcut roșie de rușine și de sinceritate arătînd cine este? De fapt,

cine este? Cine este Rodica Becleanu? Un agent KGB? N-aș crede, dintr-un anume motiv. Un trădător de neam? N-aș crede, din același motiv. Un angajat al „agenturilor”? N-aș crede, avînd același motiv. Să fie purtătoarea de cuvînt a unui important personaj politic ce dorește pieirea în sate a neamului românesc? Motivul rămîne același spre a zice nu. Să fie chiar un emisar al gîgăuzilor auto-declarați independenți în Basarabia? Deși se zice tot felul de vorbe de clacă despre gîgăuzi, totuși să credem că motivul rămîne în picioare și de aceea zicem — nu este. Atunci, în derută și spaimă, motivul respectiv cam asta produce între oamenii limitați, să credem că este chiar fantoma unui anume academician Lazarov? Dar Lazarov, după cite știm, n-a răposat și altfel ar fi greu cuiva să joace rolul fantomei unei fantome. Dar ce susținea academicul în cauză? Că românii și moldovenii de peste Prut sînt două popoare. Două popoare diferite cu limba, istoria, dușmanii, cîmpitorii lor. Deci

cam cum zice acum Mircea Snegur, că românii i-au ocupat, asemeni turcilor și tătarilor, pe moldoveni. Nu poți să spui vreodată că o parte dintr-un popor cotropește, ocupă altă parte. Poți să spui tot felul de alte lucruri, dar că mîna stîngă a fost cotropită de mîna dreaptă, pentru simplul motiv că persoana în cauză a fost o vreme prinsă cu mîna stîngă în ușa, mi se pare o năzbîtie ce numai la nivel prezidențial mai poate fi ascultată. Să fie Rodica Becleanu vreun președinte de stat și să nu știm noi? Să nu știm, se poate. Dar să fie, nu se poate. Din același motiv. Care este motivul: Rodica Becleanu este o PROASTĂ! Or, o proastă nu poate fi nimic din ceea ce am bănuțit că ar putea fi domnia sa. Dovada: Nu te duci pînă la Davos ca să spui în fața unei națiuni telespectatoare că domni președinti Iliescu și Snegur sînt purtătorii mesajelor încredințate de cele două popoare. Dacă spui acest lucru în vîzul și auzul românilor, nu mai ai decît o singură cale de ieșire. Să recunoști în a-

celăși loc, în aceleași condiții că ești iremediabil o proastă. Poate așa va fi lertată. Întrebarea se pune: merită dar să cheltuim atîția bani ca să mai trimitem încă o dată pe Rodica Becleanu la Davos spre a declara o evidentă? Observabilă și la București. Singura ieșire a Rodicăi Becleanu din această situație ar fi să spună că „a fost sililită”. O ieșire folosită de mulți după decembrie 1989. Iar dacă a fost într-adevăr obligată să spună o asemenea enormitate înseamnă că ne întorcem de unde am plecat. Și dacă ne întorcem de unde am plecat ar fi mai bine pentru toată lumea să-și rechemăm pe Ilie Ciurăscu. Dumnealui măcar nu e prost.

Eugen Uricaru

SUB SEMNUL FICTIONII

La mai bine de zece ani de la debut, cu o operă riguros constituită, PETER ACKROYD (născut 1949), poet, romancier și critic, este astăzi una din personalitățile cele mai distinse ale literaturii engleze contemporane. Romanele și cărțile sale de critică se bucură de un mare interes din partea cititorilor, fiind, totodată, primite cu entuziasm de critici și încununată cu prestigioase premii. „Biografia lui T.S. Eliot” s-a constituit deja într-un model clasic al genului iar monumentalul volum, recent apărut, dedicat vieții și operei lui Charles Dickens, se înscrie, de asemenea, printre contribuțiile esențiale la cunoașterea marelui prozator victorian. În romane, PETER ACKROYD pare înclinat a se îndrepta, cu precădere, spre aspectele tainice, de umbră, ale existenței, investigând cu finețe și erudiție, cu adâncimea gânditorului, momente importante în evoluția literaturii și culturii engleze pe care știe să le raporteze însă, cu originalitate, la drama vieții. Părind uneori preocupat, mai degrabă, de viața literaturii decât de literatura vieții, cărțile sale impresionează prin viziunea lor umanistă, prin comprehensiunea și delicatetea cu care autorul știe să se apropie de frământările și obsesiile dintotdeauna ale ființei umane. Este fascinat de enigma începuturilor, de tragicomedia existenței și, în meditațiile ce-i animă paginile, cititorul are sentimentul că asistă la edificarea unei concepții integratoare asupra lumii, lucrurilor și a ființelor ce se întrepătrund armonios cu existența de o sublimă organicitate și coerență a cosmosului. „HAWKSMOOR”, una din cărțile sale ce s-a bucurat de o mare audiență atât la public cât și la critică (a fost decretată cea mai bună carte a anului

1985 în Anglia), constituie o incitantă abordare a dialecticii secolului al XVIII-lea, o analiză a persistenței iraționalului într-o epocă prin excelență a Rațiunii și a Luminilor și, prin extensie, oferă o imagine revelatoare a tensiunilor obscure, a acelor fantome ce bînuie eul omului contemporan. Aici, PETER ACKROYD investighează stările limită ale conștiinței, acele praguri dincolo de care irumpe alienarea mentală, cu analogii răscolitoare la realitatea sfîrșitului nostru de secol. „Lumina cea dintîi” („FIRST LIGHT”), creație romanescă amplă, cu certe virtuți poetice, în care harul de povestitor al autorului amintește, deopotrivă, tradițiile eresurilor și legendelor autohtone dar și aura de mister și tonul sapiențial al povestirilor orientale, este, la rîndul său, o meditație melancolică pe marginea timpului și a continuității ființei umane, a acelor inefabile legături ce unesc corpurile astrale cu ființa umană. Carte despre neîmplinirile și măreția omului, veșnic raportate la lumea eternă a infinitului, „Lumina cea dintîi” este o poveste despre destinul ființei pămîntești care, plămădită din aceeași materie ce stelele, se profilează pe fundalul de o mare frumusețe al lumii astrale cu care se identifică prin afinități și continuitate. „CHATTERTON” (HAMISH HAMILTON, LONDON), cel de al treilea roman important al scriitorului, a fost selectat pentru Premiul Booker și s-a bucurat, la rîndul său, de o mare popularitate. Îmbinînd într-o singură carte firele a trei filoane narative, ce se suprapun și se despart pentru a se topi apoi într-un singur suvoi, sugerînd, cumva, continuitatea în timp a existenței umane, legăturile intime dintre trecut și prezent, un soi de „metempsihoză” — căci s-ar zice că eroii

renasc în alte epoci, reeditînd aceleași destine. „CHATTERTON” relatează istoria „băiatului minune”, cum îl numea Wordsworth pe adolescentul genial din Bristol a „Poetului” prin excelență (Alfred de Vigny, prefața la drama „Chatterton”), evocînd totodată strădaniile pictorului Henry Wallis care, în plină epocă victoriană, reușește să recompună pe pînză imaginea acestui precursor al epocii romantice, avîndu-l drept model pe însuși marele George Meredith. În fine, cartea este istoria tragică a unui poet din zilele noastre care trăiește iluzia de a fi descoperit un manuscris și un portret inedit, de natură a arunca o lumină cu totul nouă asupra legendei tînărului poet preromantic. Numai că manuscrisul descoperit de Charles Wood și portretul ce-l reprezenta pe „Thomas Chatterton la maturitate” se dovedesc a fi niște grosolane falsuri iar, la rîndul său „băiatul minune” pare a nu fi pierit datorită mizeriei și disperării, cum a statornicit istoria literară ci, dimpotrivă, în încercarea de a se lecu de o boală venerică. Portretul zugrăvit de Wallis este, la rîndul său, și el o mistificare căci, de fapt, nu-l înfățișează pe adolescentul preromantic ci pe George Meredith care i-a împrumutat chipul. În acest fel însă, autorul „Egoistului” reușește să devină celebru o dată în plus căci va înfrunța posteritatea grație capacității artistului de a crea o lume, alta, mai adevărată parcă decît

cea reală. Pentru Meredith, această experiență, faptul de a fi pozat pentru înfrunțarea pe pînză a altui poet, va însemna în același timp o victorie dar și un eșec. O victorie căci chipul său va rămîne mereu tînăr în cadrul autonom al lumii tabloului, dar și un eșec pe plan personal, o zidire în acea operă picturală, un soi de sacrificiu datorită participării la un important act de creație, căci la încheierea colaborării cu Henry Wallis, George Meredith își va pierde soția la care ținea nespuse de mult. Revenînd la celălalt plan al romanului, la tribulațiile lui Thomas Chatterton, vom asista aici, după cum am sugerat deja, la un semnificativ proces de demitizare. În pagini de jurnal fictiv, tînărul ce a plămăuit în poezia sa un „imaginar secol al XV-lea, ne dezvăluie cauza „reală” ce l-ar fi pricinuit sfîrșitul. Nu-i vorba, nici pe departe, de o sinucidere datorată mizeriei așa cum susține tradiția romantică (și istoria literară, oricînd discutabilă însă), ci de un accident banal de otrăvire cu arsenic și opium, pricinuită de aventuroase elanuri juvenile. Veridicitatea artistică a acestei ipoteze face ca sfîrșitul poetului să nu fie cu nimic mai puțin tulburător. În mod simbolic, Chatterton își va administra, de fapt, otrava și elixirul paradiselor artificiale, va păși în neființă pe porțile superbe ale fantasmelor și amăgirii. Este o moarte apoteotică, demnă de un adevărat poet, pentru care granițele dintre ficțiune și realitate tind totdeauna a se șterge. Captivant și amuzant deopotrivă, grație unui acut simț al comicului existenței, romanul lui PETER ACKROYD încearcă a sugera ce virtuți nesfîrșite posedă lumea imaginarului, demonstrînd cu pasiune că tot ce este făurit de fantezia vie a artistului nu se irstește și nu pierie nicînd. Analist subtil al raporturilor dialectice dintre ficțiune și realitate, autorul are sentimentul că „realitatea este rodul unor minți lipsite de imaginație.” „CHATTERTON” este în fond un elogiu adus artei adevărate și artistului autentic (sînt remarcabile acele pagini în care plagiatul și paștea sînt înfățișate pe rînd, ca tot atâtea forme de trădare a adevărului, sortite dinlotdeauna uitării și sterilității). Potrivit unui proverb englezesc, realitatea este oricînd mai stranie decît ficțiunea. Inversînd, într-un fel, datele acestei aserțiuni sau poate pătrunzîndu-i mai adînc tîlcurile, PETER ACKROYD pare a afirma că „imaginația niciodată nu minte”, că ades ficțiunea este mai adevărată decît realitatea.

Virgil Lefter

disocien

Configurații narative

Romanul total sau romanul avînd un sistem propriu de reprezentări, asumat cu seriozitatea ce se regăsește în orice întreprindere pretențioasă, pune în discuție, în condițiile prezentului, nu doar tipare de gîndire, imagini, credințe, reflecții, cît repere socio-politice. Adică viziuni care s-au desprins dintr-un vast spațiu fictiv ca să se întoarcă la el. Aici rezidă marea și prima deosebire de romanul total antebelic. Dacă ne-am raporta la **Muntele magic** de Thomas Mann am reține pe seama modernității formulei, impulsul auctorial spre un discurs intelectual și spre mai toate materialele narative reclamate de verosimilitate. Universul bolii, al sanatoriului ca sin-copă a normalității, universul ideilor în confruntare, prin care se pătrunde ca printr-un vestibul încăpător în o-bîrșile perturbate de tot ce uzurpează autoritatea, surprinde o bază de veridicitate și, de nu aluneacă în specios, ne scoar din cotidian ca să revină, la loc, în realitatea curentă. Avem așadar, o mitografie a suferinței și degradării omenești. A tabieturilor, a mentalităților, a capriciilor. O agonie într-o lume care se scufundă într-alta, în luptă cu moartea.

Și mai semnificativ apare, din punctul de vedere adoptat azi, romanul-total ca descifrare a răs-pîntiilor istoriei.

a dezlănțurilor ce constrîng indivizii să cedeze ori să se revolte, să se transforme din spectatori în protagoniști. Căci orice roman total este unul anti-idilic, mai mult, un roman al înceștărilor. Scrieri semnate de Augustin Buzura, Bujor Nedelcovici, Ștefan Bănuțescu, Petru Dumitriu ies din comun prin marea curiozitate literară față de real. Un real al antinomiilor. A scrie roman total revine la a da semnal verde arboreșcenței de conexiuni între felurite mecanisme și experiențe, a ridica pulsațiile microcosmice la cota logosului macrocosmic opus mistificării.

Nu intru în amănunte aici dacă amintesc din recenta apariție a primei părți din **Memoriile lui Erasmus Ionescu**, proiectat de autor cu puțin înaintea exilării sale în Occident, o anume secțiune: „Proprietatea și posesiunea”. Este o carte a lui Petru Dumitriu ce ar fi trebuit să facă parte dintr-un ciclu mai extins de **Geografii contemporane**. Ar fi cuprins povestea unor familii burgheze — o confesiune în a cărei urzeală trebuiau să intre visuri, nostalgii, înstrăinări.

Chiar dacă depistăm elemente de love-s'ory, sînt de reținut, ca de o extremă însemnătate, atitudinea față de decadența clasei mijlocii și de avangardismul artistic în înțelesul de subversiune la adresa ordinii constituite. Luări de poziție ce condamnă evaziunea, intrucît exprimă, este drept indirect, un cert atașament la valori, la mersul istoriei. Un impuls spre nou, dublat de un altul, involutiv, tragic luminos. Insuși acest joc, între identități

egal de incriminate, pune în ecuație calitatea de martor existențial și de spirit tutelar într-o societate minată.

Ajunși aici, putem introduce în discuție și cartea lui Marin Preda, **Delirul**, în care descifrăm, s-a mai spus, prin aducerea în planul romanesc al lui Ion Antonescu, o alternativă la necunoscutul imaginar.

Pe o structură în care diverși interlocutori fictivi dialoghează cu un personaj omologat de istorie, dispăre liniaritatea formulei biografismului. Prozatorul suprapune două tipuri de comunicare. Unul al psihologiei colective și celălalt, înțeles ca o ultimă rațiune a lucrurilor, dialogul marelui și cu sinele lui, proiectat într-un moment culminant în mama sa. Trecutul și prezentul sînt rezumate prin destine cu valoare alternativă. Intrucît poate fi un model pozitiv, mareșalul Antonescu, nu mă pronunț. Există, cert, o antinomie între planul de referință exterior, vitreg, ostil gîndurilor sale ascunse și exemplaritatea stranie, de la un punct negativ, a militarului pus să decidă, împotriva unor convingeri personale și cu siguranță, a intereselor naționale. Tocmai la acest nivel se vadește că indiferent pe ce poziție se situează romanul, cu acest spirit de observație exercitat asupra mecanismelor Puterii, el nu ocolește, dimpotrivă, promovează eroii ce lasă deoparte statutul de spectatori. Îl înlocuiesc la modul cel mai neconvențional cu puțință cu acela de protagoniști. Adică, de înși care știu că au un rol de jucat și se îmbracă într-un pericol, indiferent dacă le sînt sau nu prilejnice conjunctura, evenimentele. Care nu sesizează că anti-idilismul reclamă, *mutatis mutandis* apariția eroului „blestemat”.

Interesul global al acestui demers rezidă, cred, în intenția scriitorului de a polemiza deopotrivă cu clișeele ale genului dar și cu cei care neagă literaturii dreptul de a se abandona completității reclamate de actualitate. La suprafață, aceasta nu va fi altfel decît este suprafața unei ape curgătoare. O suprafață pur și simplu fluidă. Dar în adîncime apar bulboane, virtuteji accentuate de obstacole, stăvilare imprevizibile, tot felul de afluenți. La fel și în scriitura romanului total, ce primește sensuri, teme, relații, dimensiuni subordonate dislocărilor în conștiințe.

Mă duc gîndul la un scriitor care a practicat sistematic romanul total, cel ce corupe temporalitatea. Mă gîndesc la Hermann Broch și la opera lui capitală **Moartea lui Virgiliu**. Mă mai gîndesc la Ernesto Sabato sau la Graham Greene.

Amplificarea eticului de către propriile neliniști ale personajului-narator, are, drept rezultat o direcționare spre filozofie după parametri ce aduc insul real versus individul himeric, prejudecăți simplificatoare în fața complicării opțiunilor la nivelul societății, interpretări moderatoare versus examenul critic de puncte de vedere gata primite. Aceasta este rațiunea care obligă la evaluare reflexivă lupta între rațional și absurd, între vizibil și camuflat, între viu și crepuscular.

Exhaustiv ca perspectivă de cuprindere a feluritelor întîmplări de viață, bogat în interfețe, cuprinzător în radiația timpilor expozitivi, a spațiilor și sensibilităților, romanul total închipuie o mitologie. Neasemănător cu romanul ciclic (pentru că nu este în orizontul său nici recurent zolist nici narrațiune-menipee) romanul total are, în schimb, un merit balzacian reactualizat. Mută accentul de pe **lăuntric pe lumesc**, de pe ipostaza mărunță a individualului pe înmița taină a distorsiunilor generale. Neîncetatul său protestism văzut sub specia unității cosmosului nu mai separă granițe nici intermundii. Totul este ca în conceptul finit-infinit. Analogic, desăvîrșire și complementaritate.

Nu am atins cu aceste însemnări celălalt reper oferit tot de Thomas Mann cu a sa cronică de familie **Casa Buddenbrook**, roman născut dintr-o predispoziție spre saga în accentul de aglutinare a particulelor familiale și utilității lor sociale. În fapt, romanul total lasă senzația ciudată că ai domă chernelor de piatră lucrate după îndrumare gotică, pune în paralel dantelăria micilor incidente cu voluptatea transfigurării desenului global ridicat pînă la un efect baroc.

Oglindă a expresiei artistice de mare lărgime, acest produs al eposului durabil trasează cu propria lui configurație harul omenirii de a citi pe un perete legendar semne fatidice.

Henri Zalis

POEȚI CUBANEZI CONTEMPORANI

JOSÉ LEZAMA LIMA

Născut în 1910, la Havana. Una din cele mai de seamă personalități ale literaturii cubaneze moderne. Studii de drept. Fondator de reviste și curente (Verbum, Espuela de plata, Nadie paracia, Origenes). Romancier (Paradisul — 1966, Infernul — 1978), eseist (Colocviu cu Juan Ramón Jiménez — 1938, Asupra lui Paul Valéry — 1945, Imagini posibile — 1948, Examene — 1950, Șarpele lui Don Luis de Góngora — 1951, Cantitatea vrăjită — 1970), autor de povestiri (Jocul decapitărilor — 1944), Volume de versuri: Moartea lui Narcis (1937); Dușmanul Zvon (1941); Aventuri tainice (1945); Statornicia (1949); Fragmente către propriul magnet (1978).

Să te salvezi

O, să te salvezi tocmal în clipa în care ți-ai atins desăvârșirea.
O, prietena mea, să nu vrei să crezi în rugămintele acestei stele de curind rețezată,
care-și va inmuia virful razelor într-o altă stea dușmană.
O, de-ar putea fi sigur că la ora îmbăierii,
când într-o aceeași apă curgătoare se scaldă peisajul nemșcat și animalele cele mai delicate:
antilope, șerpi cu pași mărunți, cu pași volatili,
apar printre vise, fără teamă ridicând cele mai ciudate capete și apa cea mai trează
O, prietena mea, dacă în marmura curată a despărțirilor
ar fi cloplită statua ce ne poate însoți,
poate că vântul, grațiosul vânt,
s-ar întinde precum o pisică pentru-a se lăsa desăvârșit.

CINTIO VITIER

Născut în 1921, în Key West (Florida). Profesor universitar, critic, eseist, cercetător. Autor al unor însemnate studii asupra poeziei moderne: Vocea Gabrielei Mistral, Experiențele poeziei, Cincizeci de ani de poezie cubaneză, Poezii romantice cubaneze. Principalele volume de versuri: Poeme (1938); Visata întâlnire (1943); Ciușăria de a fi (1945); Despre provincia mea (1945); Căminul și uitarea (1949); Vecernii (1953); Cîntec simplu (1956); Scris și cîntat (1959); Mărturie (1968).

Ac, cruce

Cineva, ceva, înăuntru,
pășește mereu, ghomuit
ca un animal rănit, foarte sensibil
la orice curent din adînc, la orice
adiere din înălțime,
trimițîndu-mi singurătatea
ce aleargă rece prin vene spre miezul
strălucitor al rostirii, sau o pace
delicată și absurdă în mijlocul durerii.
Acest ac foarte ascuțit,
ce-nregistrează ceea ce n-astept
niciodată,
ascuns din totdeauna în fundul vieții
mele,
sînt eu, e altul, este... el?
Judecător al meu și-a toate, dezarmat
pînă la a fi singur ascultător al tăcerii,
la nimic nu servește să-l uiți sau să ți-l
amintești!
Acolo, cine știe unde, înăuntru,
invulnerabil,

moda, altfel

Dansul (IX)

Cadrilul a cunoscut deformări vulgare la care au aderat cei de „proastă calitate socială” dar care au amuzat copios și spiritele rafinate. Așa au fost cancanul și chahutul.
Către 1890 își face apariția în Europa, venit cu vaporul din America, the waltz boston, detronind bătrînul vals în trei timpi, apoi acomodîndu-se climatului epocii și devenind insinuant valse hé-sitation. În 1910 apare dansul care va cuceri întreaga lume, nemuritorul tango. Despre el, Martinez Estrada, în Radiografia pampel, spune: „Este dansul care pune în acțiune trupul de la gold în jos. De la brîu în sus corpul nu

face mereu și spune
ceea ce toate cuvintele trec sub tăcere.

Semn al meu, balanță
a ceea ce-i drept și nedrept, mulțumesc
pentru neobosita-ți oscilație
ingrozitoare,
prevestitoare a tuturor primejdilor,
credincios doar atotveghețoarei cruci
necunoscute

FINA GARCIA MARRUZ

Născută în 1923, la Havana. Studii de literă și filosofie. Sustin rubrica de critică literară a importantei publicații Origenes. Autoare a eseului Exteriorul în poezie (1947) și a monografiei José Martí (1952). Volume: Poeme (1942); Tranșfigurarea lui Isus pe Munte (1947); Privirile pierdute (1951).

De-acum și eu sînt dintre-acei...

De-acum și eu sînt dintre-acei
care spun-au privind-ne, cu aerul
unei delicate tristeți, „Haideti să ne
jucăm”
pentru a ne despărți. Și-n frumoasa
penumbră
a băncilor din parcul cuprins de
inserare
Despre ce vorbeau, oh, tu, și cine
erau ei?
Din înălțimi, cit de zicești, îndurerau.
Păreau atît de mulți cînd, fără grabă,
ne priveau distanți, precum un pilc
de arbori care incheagă o zi de toamnă.
De-acum și eu sînt dintre aceia
de care ne băteam joc cîteodată,
acolo ca niște idioși și-atît de osteniți.
Noi, cei mici, cei care nimic
n-aveam, ne uitam, fără să-i vedem,
la acel mod de-a fi cu toții de acord.

Și-acum

cînd m-am apropiat înceată de bănci
să mă alătur lor pentru totdeauna,
de-acum și eu sînt dintre ceilalți,
cel mai în vîrstă, cel melancolic,
și ce ciudat mi se pare, n-am dreptate?

FRANCISCO DE ORAÁ

Născut la Havana, în 1929. Volume publicate: Este nevoie (1964); Pentru Nefas (1966); Cu chipuri de oameni și cu mintea întreagă (1968); Crisma flăcărilor (1978); Oraș, oraș (1979); De la ultimul anotimp (1982); Fă o casă pentru toți (1986).

Pentru a-ți rosti numele

Ești o taină a liliacului
în noaptea ruinată; ceva ascuns;
precum zborul timpului, un vis ascuns.

Fînd lumină făptura ta
aduce noaptea într-un pocal;
precum o pasăre, timpul într-un pocal.

Pașii tăi sînt zile și nopți,
gîndești timpul,
copleșită de pleoapele timpului.

Zborul tău diafan mai mult ca prezentă
de inger,
apă mai de neauzit decît floarea;
și visele mai înalte ca floarea.

Mă gîndești, timpul mi-l alegi,
ochii ți-l pun în visul meu,
treci peste moarte doar cu un vis.

Ochii tăi se pleacă mai umezi
decît povara morții;
pleoapele tale urnesc apele morții.

PABLO ARMANDO FERNANDEZ

Născut în 1930, în Oriente. Studii de filologie. Diplomat în SUA, Anglia, Franța. Volume: Psaltire și lamentație (1951); Poeme noi (1955); Toată poezia (1962); Cartea eroilor (1963); Eroii (1963); Un loc pentru totdeauna (1970); Cîntec de dragoste și de bătălie (1986).

Timpul luminii

Nu-mi mai place
(cel puțin acum)
să rămîn singur în casă,
ascultînd noaptea
cum își sapă netulburată
întunecatului, cuprinzătorul pîntec.

Urmare din pag. a 16-a

LABIRINTURILE POLITICII

este folosit la absolvirea socialismului. Se pot sacrifica astfel generații întregi. Suferiți, dar nu-i nimic: veți fi fericiți voi sau copiii voștri... Sînt greșeli, dar nu-i nimic: ele vizează adevărul... Se fac crime, dar nu-i nimic: ele pregătesc viitoarea dreptate... Există teroare, dar nu-i nimic: ea pregătește libertatea de mîine... În sfîrșit, utopia la pu-

tere reproduce escrocheria care se află în miezul oricărei religii: pentru că paradisul se află în viitor, trebuie suportate cu răbdare și suferințele care îl merită și îl anunță. Totul este justificat, sanctificat, anulat. Totul este bine pentru că totul merge spre mai bine. Totul este pentru mai bine în cea mai bună dintre lumiile posibile... în gesta-

O simți atît de aproape,
chiar înăuntru
ca și cum ceva ar cădea,
înecî ar cădea,
într-o gură fără sfîrșit.

Mi-e frică să cad în liniștea ei,
în golul ei, în nimicul ei

Mi-e frică să simt ca o alunecare,
mă scufund și dispar...
Aceasta mi-e teama de-acum,
ce tresaltă din mine insumi
în căutarea unei țesiri,
a unei voci care să-mi împiedice
căderea.

De-aceasta mi-e teamă acum,
că sînt precum o lumină ce se întunecă.

OSVALDO SANCHEZ

Născut în anul 1958.

Să ucizi ultimul cerb

ziua pe sfîrșite
da imi voi păstra vibrația dintotdeauna

oh arcașii stau prin copaci
pîndind cu ochiul lor necruțător
de-acum ultimul meu cerb

fi văd
și mă tem că nu mă voi putea ascunde
de anii care am fost

anotimp al vinătorii și-al celor ce
niciodată nu vor veni
și pe care i-am risipit
nu atinge acest ultim cerb
așteaptă

am nevoie de saltul său să sparg
rămurișul
și să deschid larg ochii în fața inimii
tale

— o inimă oarecare și-atît
de apropiată —

astfel ca nici o detunătură să nu
stîrnească magnoliile
ultimul meu cerb lăstar a ceea ce
am de salvat
și de pierdut.

încă mai poți veni
împungînd cu botul
tăcuta vibrație
cerb al meu
arcașii
arcașii stau prin copaci

Traducere de
Dinu Adam

ție. Utopia este religia atelor. Nu este de mirare că Ernst Bloch a făcut din religie utopia credincioșilor. Dar acest fapt, după părerea noastră, condamnă utopia și nu salvează religia. Puțin ne interesează dacă o utopie o alungă pe alta; aceeași capcană a speranței și a credinței renaște mereu. Viitorul este pămîntul făgăduinței tuturor alienaților. „Fericiți cei flămînzi și însetați de dreptate, căci ei vor fi îndestulați...”. Totul ține de viitor. Mîine, Dumnezeu și Stalin ne vor plictisi degeaba... Utopia este opiumul popoarelor. Trebuie să ne învățăm să disperăm.

*) Capitol din lucrarea Le Mythe d'Icare, Traité du désespoir et de la béatitude, Paris, P.U.F., coll. perspectives critiques, 1984.

dansează, ci rămîne rigid, ca și cum picioarele, trezite dintr-o dată, ar purta într-o îmbrățișare două corpuri adormite. Caracteristica sa, la fel ca la o câșnicie, este integrarea în cotidian, sociabilitatea și absența emoțiilor.” — cu ritmul său lent, cu pașii tirșiți, ca mersul unui bou care paște, tangoul capătă expresia sa cea mai exactă: lipsa de expresie.” „...pentru femeie, tangoul este un dans umilitor.” „O dată dansul sfîrșit, femeia nu poate uita acest act rece, prin care a fost posedată ca o moluscă. Într-o împreunare reciprocă. Rămîne plutind peste corpul ei un suflu de neliniste de păcat: ceva lipicios și viscos, ca un ecou al mișcărilor prin care s-a lăsat în voia unui vis trivial. Deoarece n-a fost posedată de un demon, ci de propria ei singurătate.”

După Marele Război, trei cuceritori de scurtă apariție: one-step, fox-trott și charleston, care au scandalizat lumea bună și care, poate tocmai de aceea au avut succes numai în lumea bună. Shimmy nici n-a fost băgat în seamă, nici măcar de cei care voiau să fie permanent în ritm cu ultimul strigăt al modei. Fiecare popor are dansurile sale particulare, cu un caracter național bine determinat. Numeroasele și originalele

dansuri spaniole sînt acompaniate de chitară, castaniete, tambur basc bătîi din palme și lovitură de picioare. Adesea morbide și lascive, languisante, adesea impetuoase sau frenetice sînt în majoritatea lor amintiri de la maurii invadatori: fandango, bolero, cachucha, jaleo, jota, tango, gallegada, la séguedille, zapateado, zorong. În Italia veselia și ritmul dansurilor sînt îndrăcite: tarantela napolitană, siciliană, saltarella de lingă Roma, forlana gondolierilor din Venetia, trevisano din Friul. Nemții și austriecii nu-și fac probleme cu originalitatea sau specificul. În afară de kermeză, sînt fericiți cu valsul, polca și mazurca. Polonia e cea care oferă dansuri caracteristice, prin poloneza cavalerescă (atît de frumos prelucrată de Ceaikovski în Lacul lebedelor) cu ritmul ei plin de eleganță și noblețe, prin semilanta cracoviană, prin mazurca pe care Chopin a făcut-o împărăteasă, prin polka năvalnică, sprinteră care încă stăpînește elanul petrecerilor. În ceardașul ungurese A.D. Xenopol simte „o durere neîntăleasă, urmată fără tranziție de o turbată transportare.” Și tot el consideră: „Danțul românesc național este cunoscuta horă, care pare a fi de origine romană. Liniștită în mișcă-

rile sale, pîrînd a îmbla pe oameni mai mult la mișcarea gîndirei, la convorbiri unii cu alții, decît la aceea a picioarelor, este adevăratul danț al unui popor inteligent. Dar românul știe și cum trebuie să-și înecă gîndirea poate prea amară, în mișcările fizice și atunci un de brîu îl despăgubește cu prisosință de dulcea monotonie a horei.” În Anglia, merry England, giga pare un fruct al terorii, n-are nimic cu arta Terpsichorei. Și iată, pe imensul teritoriu al Rusiei, înfloresc canaica și căzăceasca și circaziana și plutirea fetelor. Și dansul burlesc din Olanda, al baiaștelor din India, cel din buric, din Egipt, chica africană, tantacul indienilor din America, dansul lor straniu al scalpului, și dansul dervișilor din Turcia pe care Beethoven l-a sfîrșit în Ruinele Atenei. Un pămînt, o lume, o omenire cuprinse de dansuri și atîta jale peste tot...

Corina Cristea

ANDRÉ COMPTE-SPONVILLE

LABIRINTURILE POLITICII

Cunoscutul gânditor francez André Compte-Sponville s-a născut în 1952 la Paris și conferențiază în prezent la Universitatea din Paris (Panthéon — Sorbonne). Relativ recentei culegeri de articole O educație filosofică (1990) i-a precedat publicarea la Presses Universitaires de France a unui Tratat de desparere și de beatitudine, apărut în două volume: Mitul lui Icar (1984) — care a ajuns la a șaptea ediție, și A trăi (1988). Pentru André Compte — Sponville, eul, politica și arta sint cele trei direcții în care va trebui mai întâi să ne deziluzionăm, după care izbăvirea va fi ori ne-sperată, ori nu va mai fi deloc. Asaltarea a cerului, chiar dacă el n-ar exista — lată sfidarea aruncată astăzi de materialismul filosofic ascendent, așa cum pare să-l fi simbolizat miticul Icar. Rămâne de inventat sau de reinventat o înțelepciune a disperării, filosofia redobîndindu-și astfel semnul original, acea artă de a trăi și de a gândi numită înțelepciune. Vă prezentăm câteva fragmente extrase din Mitul lui Icar, în care se analizează arta de „a trăi și a gândi în chip comunist“.

Într-o broșură câteva capitole din Anti-Dühring, Engels le dădu drept titlu Socialism utopic și socialism științific. Acest și voia să însemne sau. Știința începea acolo unde se termina utopia, adică la Marx. Pentru Engels nu era utopie decât pre-marxismul, după Marx fiind suficient să alege visul sau realitatea. Doar știința oferă mijloacele de a transforma realul, pe care și-l apropie, neputinței utopiei răspunzându-i atotputernicia adevărului. Se mai află și criteriul practic, care este valabil mai ales astăzi: U.R.S.S.-ul există. „Socialismul real“ nu este un ideal tocmai pentru că este real și științific. Marxștii nu sînt niște vișători.

Ceea ce caracterizează marxismul nu este oare, pe de o parte, idealul (comunismul) și, pe de altă parte, știința (materialismul istoric)? Este un ideal din moment ce comunismul nu există încă. Ieri și nici n-a existat. Toată lumea îl cunoaște, înșiși comuniștii (inclusiv sovieticii) care, de la o etapă de trecere la alta, nu încetează să pregătească venirea unei lumi care nu mai vine. Comunismul e viitorul mereu construit, dar niciodată edificat, mereu anunțat dar niciodată realizat. După mai bine de șaizeci de ani de la Revoluția din Octombrie, cuvîntul la ordinea zilei rămîne „Înainte spre comunism!“ și se înaintează fără vreo apropiere de țintă. Idealul este orizontul dorinței; el fuge din fața noastră cu fiecare pas. Este o știință. Marx a fondat o nouă știință, un „nou continent“ și a descoperit noi adevăruri. Această știință e totodată știință a istoriei și teorie a revoluției. Nu mai e nevoie să visezi viitorul, pentru că îl poți cunoaște științific. Dar paradoxul e următorul: pretenția de științificitate, pe care marxștii se gîndesc s-o opună socializatorilor utopici, face din marxism, cel puțin sub această formă, o utopie ca orice altă. Pretinsa diferență specifică a Socialismului științific este, din contra, ceea ce-l definește generic drept Socialism utopic. Este deci adevărat, după cum scrie Camus, că „orice Socialism este utopic, dar nu înainte de a fi științific“. Din clipa cînd idealul în care crezi e susceptibil de a fi cunoscut științific, el devine „adevărat“. Regăsim aici răsturnarea caracteristică gândirii utopice: idealul nu mai este efectul dorinței, ci cauza sa, nu mai este visul, ci justificarea sa. Fără îndoială, acest ideal nu mai este, la Marx, un produs pur al rațiunii eterne, ci rezultatul istoric determinat al unui dublu proces practic și teoretic. Marx pretinde să cunoască ceea ce este, nu să viseze ceea ce va fi.

Stalinismul este versiunea platoniciană a marxismului — versiune deja prezentă la Marx și exacerbată la Stalin. Dacă existența și adevărul sînt de aceeași parte, dacă idealul poate fi gîndit obiectiv, dacă totul (politică, artă, morală...) dovedește adevărul, atunci e limpede: adevărul este unul singur și cine îl cunoaște trebuie să-l aplice. Cine nu este cu adevărul, este împotriva lui. Știința nu are tangență cu democrația: adevărul nu se votează. Dacă sensul este adevărat (deoarece istoria are un sens obiectiv), cine nu îl percepe este un smîntit: nebun, nerod sau neștiutor. Nimeni, în afară de cel bogat, nu este reacționar cu bună știință. Trebuie deci suprimate lacunele, marxismul să fie predat, nerozii să fie supravegheați, iar nebunii să fie închiși... Din moment ce există un adevăr, e normal să nu fie

decît un singur partid, acela al adevărului. Refren cunoscut: unam, sanctam, catholicam... Greșeala nu este un drept și nu dă niciunul, contra-revoluția este o crimă iar disidența este o boală care se îngrijește...

Totul decurge dintr-o lume inteligibilă care este, totodată, aceea a adevărului (marxismul ca știință), a dreptății (proletariatul purtător al valorilor supreme ale omenirii) și a fericirii (comunismul). Lume inteligibilă pentru că nici adevărul, nici dreptatea și nici fericirea nu sînt niciodată date aici, ci sînt o promisiune și obiect de contemplație. Stalin este călăuza poporului pentru că vede deja ceea ce alții nu văd încă; el este profetul zeului Viitor. În fapt, dacă istoria are un sens, este clar că acest sens nu este niciodată dat în istorie (pentru că atunci ea ar fi încheiată), ci intuit, ghicit, revelat... Revoluția se învață, democrația este înlocuită cu pedagogia, a cărei generalizare pentru o întreagă societate servește mereu la ocultarea oricărei adevărate democrații. Pedagogia (oricare ar fi numele care i se dă: educație de masă, propagandă, critică și autocritică...) devine o negare a politicii și a conflictelor sale.

Dar nu poți „lumina masele“ decît cu condiția de a fi mai sus decît ele, această nefiind o înălțare, ci o adormire, deoarece „dezvoltarea de la inferior la superior“ se face, paradoxal, de sus în jos. Religia coboară. Dacă comuniștii pot și trebuie să meargă „în fruntea clasei muncitoare“, o fac în maniera regilor magi, precedînd și anunțînd masa credincioșilor: ei au „steaua călăuzitoare“, cum frumos spune Stalin, care le permite să vadă unde merg și datorită căreia viitorul se perpetuează cu ei. Această „stea“ poartă și un nume mai puțin poetic: ea se numește „legătura între știință și activitatea practică“.

Ca și la Platon, adevărul este atotputernic. Dictatura proletariatului este o dictatură ca oricare altă: din moment ce nu există decît un adevăr, e firesc să fie o singură putere. Această putere nu e doar de clasă, căci nu s-ar putea

admite ca, în sinul aceleiași clase muncitoare să se exprime și să se opună mai multe curente. O singură clasă nu exprimă neapărat (mai mult chiar: niciodată) o unică dorință, dar pentru că Stalin are dreptate, ceilalți greșesc; o bună parte a stalinismului subzistă în această tautologie. Cît despre cei care se înșală — opoziții —, ei trebuie ajutați să-și înțeleagă eroarea sau, dacă nu înțeleg, trebuie tratați și împiedicați să greșescă. Politica adevărului — pedagogie, terapie și represiune.

Dictatura științei este rezervată, cum e și normal, celor care știu. Elitismul decurge din dogmatism; oricărei religii îi trebuie preoți, iar teoriei de avangardă, partid de avangardă. Aceasta explică faptul că un intelectual comunist e considerat militant muncitor (dacă este de acord cu adevărul partidului) și, invers, că un muncitor căzut în eroare este un agent obiectiv al burgheziei... De aceea adevărata putere a clasei muncitoare nu este puterea muncitorilor, ci puterea partidului clasei muncitoare. Dar, în fond, adecvarea între clasa muncitoare și partidul ei nu are istoric: punctul de vedere al clasei muncitoare este punctul de vedere științific, adică acela al adevărului. Or, partidul comunist este tocmai partidul adevărului; știința legitimează puterea și de aceea puterea partidului este totdeauna a conducătorilor săi. Dacă ei conduc, înseamnă că știu mai mult decît alții. Numărul lor mic nu schimbă datele problemei, un adevăr conține mai mult decît o mie de greșeli. Structura partidului o reflectă pe aceea a științei: deoarece adevărul vine de sus și puterea vine din adevăr, cele două coboară. Nu poporul dă puterea partidului, ci partidul împarte puterea în popor. Nomenclatura, cum i se spune, reprezintă organizarea explicită a acestei coborîri și împărțiri. Este normal să fie așa. Partidul reprezintă avangarda, elita, adevărata „cetate a savanților“ și ar fi didactic („burghez“) să o supui aceleia a cetățenilor. Dar într-o zi toți cetățenii vor fi savanți și cele două cetăți vor coincide într-o universalizare a adevărului. Acesta va fi comunismul. Nu va mai fi decît adevăr; fiecare va fi liber să aibă dreptate, ceea ce presupune generalizarea prealabilă a adevărului la toată populația. Dacă puterea vine din știință, nu există putere decît împotriva greșelii și ignoranței. Cîtă eroare, atîta putere. Statul nu este decît simptomul (provizoriu) al rarității adevărului. Puterea îi aparține elitei, iar atunci cînd toată lumea va face parte din elită, nu va mai fi putere.

Stalinismul este o utopie; el situează Cetatea ideală în viitor, opusă, în acest sens, unei gândiri reacționare. Dar lucrurile nu sînt chiar așa de simple căci, în măsura în care viitorul este susceptibil să fie cunoscut științific, el este oarecum prezent. Orice adevăr este etern și, fie că este pierdut (Platon), fie că este în viitor (Stalin), Cetatea ideală, din moment ce este adevărată, acoperă istoria din înaltul veșniciei sale mereu prezente, cum ar spune Sfîntul Augustin. De aici posibilitatea și chiar inevitabilitatea unui conservatorism sta-

linist, care nu este paradoxal decît în aparență. Deși societatea ideală este în fața noastră, orice schimbare concretă riscă totuși să ne îndepărteze, devind de la modelul etern (adevărat) care exprimă perfecțiunea absolută. Dacă viitorul este deja cunoscut, progresul nu poate fi decît o reminiscență. Visul se preschimbă în anamneză și, cum frumos o spune Ernst Bloch, amintirea atenuază speranța. Ceea ce este atunci proscris nu este schimbarea (ca la Platon), ci neprevăzutul. Filosofie de birocrăți... Vîrsta de aur este în fața noastră, dar adevărul este în urmă și, a te îndepărta de Marx, de Lenin sau de Stalin, înseamnă a devia, iar orice deviaționism, de „dreapta“ sau de „stînga“, este reacționar. Paradoxul conservatorismului: doar conservatorismul (în teorie) este revoluționar (în realitate). Deoarece teoria marxist-leninistă este adevărul viitorului, doar ortodoxia este progresistă. Cel mai bun mijloc de a înainta este să stai pe loc.

Latura „periculoasă“ a marxismului este dublă: ea rezidă, pe de o parte, în pretenția de adevăr (dogmatism), iar pe de altă parte, în sesizarea anticipată a viitorului la care aspiră (profetism). Dar aceste două aspecte se rezumă la unul singur, deoarece marxismul este adevărat pentru că poate fi profetic și, reciproc, profetia presupune (doar dacă ea însăși nu se consideră un vis) adevărul propriului ei discurs. A ști înseamnă să prevezi: orice dogmatism este profetic, orice profetie este dogmatică. Este motivul pentru care cele două trăsături ale gândirii marxiste și, a fortiori, staliniste se pot uni într-una singură, sub numele comun de utopism. Într-adevăr, se poate numi utopic orice gînd care are ca pretins obiect un viitor ce funcționează ca valoare și adevăr totodată. Utopia este cunoașterea adevărată (dogmatism) a unui viitor bine (profetie). Nu previziunea este cauza căci, dacă viitorul nu există și „nu se poate vedea deloc“, nu este imposibil să poți totuși a-l prevedea, cum ne explică Sfîntul Augustin, „după semnele prezente care sînt deja și care se văd“. Meteorologia, de pildă, nu este o utopie pentru că nu este pusă în cauză previzibilitatea viitorului, ci normalitatea acestuia. Să rămînem la acest exemplu: meteorologul poate să prevadă timpul care va fi mine, dar nu are voie să spună nimic despre timpul frumos în cel mai bun caz, el poate să pretindă adevărul. Utopia ar fi să pretindă, pe lângă valoare, și judecarea (normativă) a timpului care este astăzi în numele timpului care va fi mine, ridicat la normă absolută. Invers, fiecare dintre noi poate să viseze un timp ideal și să se folosească de el ca normă pentru a judeca timpul care este: iluzia (utopia) ar fi să crezi în adevărul lui pentru viitor și să-ți imaginezi că acest timp ideal va fi real mine pentru totdeauna. Pe scurt, utopia nu constă în normativitatea (legitimă a) visului, nici în adevărul (imaginabil al) previziunii, ci în conjugarea iluzorie a celor două. Utopia nu este de a prevedea, ci de a lua previziunea drept ideal; nu este de a visa, ci de a lua visul drept o previziune. Conjunția adevărului cu binele (idealul) nu are loc la origine, ca la Platon, ci la sfîrșitul procesului. Și Hegel a trecut pe aici... Nu e mai puțin adevărat că este vorba de idealism, pentru că utopia presupune întotdeauna, într-un fel sau altul, existența obiectivă a unui ideal care valorează mai mult și mai bine decît realitatea prezentă. A fi idealist înseamnă a pretinde că judeci (dar o judecată care să fie totodată adevărată și normativă) ceea ce este (realul) în numele a ceea ce nu este (idealul). Așa face Platon, așa face Hegel... Așa face și Marx. Aceasta presupune că Marx acordă gîndirii (pentru că această judecată ținde la obiectivitate) un primat pe care, de fapt, i-l refuză (Marx este deci, totodată și contradictoriu, materialist și idealist). Realitatea se află astfel redusă la rangul de schiță sau de minimă existență. Istoria nu mai constă decît în vicisuguri și premise: vicisuguri ale rațiunii, premise ale libertății. Istoria nu este decît preistorie, unde capitalismul este caverna. Doar viitorul este adevărat iar noi vom fi fericiți mine... Viața noastră prezentă nu este decît un palid vis..

De aici aspectul critic și, multă vreme, revoluționar al utopiei. A gîndi comunismul care va veni înseamnă a invalida capitalismul prezent. Dar totul se schimbă din momentul în care utopia ia puterea. Invocarea societății viitoare devine atunci nu condamnarea, ci scuza și justificarea societății prezente. Același ideal comunist, care servea la condamnarea capitalismului,

Fragmente traduse și adaptate de Vasile Spiridon